

SZEKELY MIVELŐDÉSI ÉS KÖZGAZDASÁGI

EGYESÜLET

HATODIK

ÉVKÖNYVE

1881-re.

AZ EGYESÜLET KÖZPONTI VÁLASZTMÁNYA MEGBIZÁSÁBOL

SZERKESZTETTE

BUZOGÁNY ARON,

AZ EGYL. VOLT TITKÁRA.

BUDAPEST,

NYOMATOTT A MAGYAR KIRÁLYI EGYETEMI KÖNYVTOMDÁBAN.

1882.

A

SZÉKELY MIVELŐDÉSI ÉS KÖZGAZDASÁGI

EGYESÜLET

HATODIK

ÉVKÖNYVE

1881-re.

AZ EGYESÜLET KÖZPONTI VÁLASZTMÁNYA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTETTE

BUZOGÁNY ÁRON,

AZ EGYL. VOLT TITKÁRA.

BUDAPEST,

NYOMATOTT A MAGYAR KIRÁLYI EGYETEMI KÖNYVNYOMDÁBAN.

—
1882.

I.

Elnöki beszéd,

tartotta Hajós János a „Székely miv. és közigazd. egylet“ Kézdi-Vásárhelyen, 1881. augusztus 28-án tartott közgyűlésén.

Tisztelt nagygyűlés!

Egyletünk a mai napon VI-ik nagy gyűlését tartja a Székelyföld területén. Örvedentünk lehet és kell is azon, hogy e gyűlést Kézdi-Vásárhely város közönségének szives meghívása folytán e város kebelében tarthatjuk meg.

Ha azon helynek, melyen e város fekszik, ókorbeli múltjára gondolunk, némi büszkeséggel mondhatnók el: oly helyre gyűltünk, melyen a rómaiaknak egy katonai telepe állott. De ezt maguk a történészek sem állítják határozottan. Gyanítás és feltevés képezi e hiedelem alapját itt is, mint oly sok mozzanatnál az ókor történelmének.

De az már történelmi igazsággént áll, hogy ez előbb csak deszka-városnak nevezett telep a középkor végén már várossá nőtte ki magát. Kétségtelen bizonyítékot tesznek erről Zsigmond és Mátyás királyoknak 1427 és 1462 évről kelt kiváltságlevelői.

Ily igazság az is, hogy e város a nemzeti fejedelmek alatt és azután is a legujabb korig, önállásának, fejlődésre törekvésének, benső ereje gyarapodásának kiváló jeleit adta még a legnagyobb közülmények közt is, — melyek közül önként eszünkbe jut a feloszlatott székely határőrvidéki katonai kormányzatnak egy-egy gyászos időszaka.

Ha pedig e város legujabbkori történelmére gondolok, — ennek legfényesebb lapját az 1848-iki önvédelem alkotja, mely-

nek ecsetelése végett nem szükséges, hogy költői szóvirágokhoz folyamodjam, hanem elégségesnek tartom magát a történetíró beszéltetni, ez pedig e derék városnak az 1848-iki szabadságharcz alatti magatartásáról ezt mondja: „hogy midőn a haza és nemzet szabadságát 1848-ban vész fenyegette, az egész város táborrá változott át, hol az izmosabb kezek fegyvert fogtak, a város egy gyárteleppé alakult át, hol a gyenge nők, aggok és gyermekek a nemzet napszámosaivá lettek, ágyuöntőde, fegyver-, lőpor- és gyutaacs-gyárak mintegy varázsütésre állottak elő.

E vonások tehát elég anyagot nyújthatnak arra, hogy hazafi kegyelettel lépjük át e város határát, s örömet érezzünk a felett, hogy gyűlésünket e városban tarthatjuk meg, melynek oly szép multja van.

De én, bár tisztelettel hajlok meg a multnak e fényes emlékei előtt, a haladó kor és jelen idők irányát tartom szemem előtt, s e nézponon át benső megalégedéssel vettem tudomásul s adom tovább a Székelyföld leírójának Kozma Ferencznek azon statistikai adatait, a melyek szerint e város népességére nézve a Székelyföld második városa, hol a lakosság 28 száztoliját kézműiparosok és kereskedők alkotják, s ha még ehez veszzük nagymérvű szeszgyártását, s több irányban fejlődésnek, sőt virágzásnak indult iparát, Moldovával folytatott élénk kereskedését és forgalmát kelet felé, rámutathatunk a Székelyföld e pontjára, s kimondhatjuk róla, hogy ipari és kereskedelmi jövőnknek itt van a legbiztosabb gyupontja.

Ez a jelenkori helyzete e derék városnak. Ipar és kereskedelem képezi legfőbb életérdekeit. Öntevékenység alkotja munkásságának előfeltételeit és legbiztosabb eszközt.

S ezek meggondolásával hol találhatna méltóbb helyet nagygyűlésünk, azon egylet nagygyűlése, melyet szintén azon egyedüli eszme és cél létesített, hogy a Székelyföldön feléresztve az önerőt és társulati összeműködést, oda munkáljon, hogy a székelyeké maradjon e drága föld a haladó kor ezerágu mozgalmái között is, s fejlődjék erőssé iparban, kereskedésben, mezőgazdaságban, általános műveltségben és mindenben, a mit a művelődés egy kultur-államban tényezőkké jelölt ki.

Én tehát a székely művelődés és közgazdasági egylet nevé-

beu, mint iparos és kereskedő várost üdvözlöm Kézdi-Vásárhely város t. lakosságát, s ezen tudat behatása alatt fejezem ki örömmömet a felett, hogy e gyűlés által közvetlen érintkezésbe jöttünk egymással és pedig nem politikai czélokra nézve, mert ily kérdésekkel egyletünk nem foglalkozik, hanem a székelyföld művelődési és közgazdasági érdekében, a mely érdek egyszersmind e t. város lakosságának egyik fő életerét képezi.

Tisztelt nagygyűlés! Mondám: ipar és kereskedelem alkotja e város köz- és magánéletének főbb vonásait. Hozzá tehetem: e két tényező képezi a mai államok, országok és népek legnagyobb részének egyik legfőbb törekvését és léteszközét is.

Állapotjunk meg egy kissé ez eszménél.

Mai napság minél fejlettebb ipara és kereskedelme van egy országnak, annál biztosabb és intenzivebb ott a közjólét, de egyszersmind az egyes polgárok anyagi állása is.

De azért nem az ujkor fedezte fel a társas és állami élet e két legfőbb emeltyűjét. Egykoru az az emberi léttel és a társadalom alakulásával. Megvan ennek is az emberi művelődés történetében az ő multja, meg van csecsemőkora, fejlettebb állapota, valamint hanyatlása és újabb feléledése.

A különböző idők változó befolyása alatt újabb meg újabb koreszméknek, felfogásoknak, sőt előítéleteknek szintugy alá volt vetve ez is, mint más társadalmi főbb életkérdések. Az ó-kor s jelesen a rómaiaknál, századokig fentartotta magát e jelmondat: tunya és tehetetlen dolog munkával szerezni meg azt, a mihez vérrel hozzá lehet jutni, sőt még Cicero is csak csalásnak tekintette a kereskedést; más népeknél pedig bizonyos kasztokhoz, néposztályokhoz volt kötve az ipar és kereskedés, de azért megszakadás nélkül kisebb-nagyobb mértékben üzték az ipart és kereskedést, s nem egy ma már csak emlékezetben álló nemzet és állam ennek köszönhette évszázadokon keresztül való fennállását s azt a vagyoni jólétet, fényt és pompát, melyet az ipar és kereskedelem gyümölcsei gyanánt élvezhettek.

Hazánknak ily fényes kereskedelmi multjáról nem emlékszik meg a történelem, mert századokon keresztül az önfentartásért kellett küzdenie. De azért más államok ipar és kereske-

delmi multjának egy-egy ily vonásával találkozhatunk nemzetünk multjában is. Századokon keresztül görögök és ismaeliták kezében volt honunkban az ipar és kereskedés. A magyar nemes a hon védelmére volt hivatva és e magasztos kötelessége tudatában méltóságán alólinak tartotta az iparüzést; a benszülött nép pedig földmiveléssel foglalkozott. S innen magyarázható, hogy épen az ipar meghonosítása céljából már a magyar állam alakulásának második századában idegen népeket hívtak be az országba. — E célban leli fel alapját az erdélyi és szepességi szászok és később az örmények betelepítése.

S ha néhol benszülöttek is éreztek hajlamot az ipar- és kereskedelemre, ezek inkább kisebb és nagyobb városokra szorítottak, ezek pedig kir. kiváltság-levelek által igyekeztek biztosítani maguknak adómentességet, előjogokat s más kedvezményeket, melyek által a míg egyfelől fentartották magukat, de egyszersmind külön osztályként voltak elválasztva az ország többi népétől, számos vonásban érezve azon elfogultságot és előítéletet, melylyel irántuk a kor saját uralkodó eszméi szerint viseltetett.

Ma azonban az állapot nálunk is lényegesen megváltozott. A visszavitt alkotmány s az általa proclamált magasztos eszméi a szabadságnak, egyenlőségnek és testvériségnek ledöntötték a korlátokat, a földbirtokos, az iparos és a földmives osztályok között, az ipart és kereskedelmet ma már nem pergament-okmányok és külön előjogok védik, hanem alkotmányos uton alkotott törvények vették védelem alá, — a jelen kor felvilágosodott iránya, mint gőzpárákat szétoszlatta az iparosok iránt fenállott előítéleteket s annál hatalmasabban törekszik felszínre jutni azon felfogás, hogy az egyesek úgy, mint az államok, legbiztosabb önfentartási eszközét a tisztességes munka képezi.

Ez üdvös áramlatnak nem egy nyomával találkozunk a Székelyföldön is, és különösen találkozunk e derék város kebelében, melyben, a mint derék statisztikusunk kimutatja, az összes kereskedői czégek (mintegy 20—30) már nem idegenek, hanem székelyek tulajdonában vannak, és hol 19 féle ipar ad a lakosoknak tisztességes foglalkozást és keresetet, a minek a székely faj és a mivelődés érdekében csak örvendenünk lehet.

Ámde azért nem szabad felednünk, hogy az ipar és kereskedelem felvirágozhatására nem elég csak a felelőre tett hajlam. Szüksége van annak mindenkifelelt megfelelt, vagyis a kor színvonalán álló szakképzettségre, az iparviszonyok beható fejlesztésére, célszerű berendezésére, lehetőleg olcsó tőkére és jó közlekedési utakra. S tán mondanom se kell, hogy e segédeszközöknek egy nagy része meghaladja az egyéni törekvés és munkásság korlátolt határát, és az állam teendőinek keretébe vág, mely hivatva van az egyéni munkásság lehető sikereit jó és célszerű törvények által gyámolítani és biztosítani. Ide tartoznék első sorban egy viszonyainknak megfelelő ipartörvény, továbbá az iparos képzettségnek szakiskolák útján való fejlesztése, e mellett a közlekedési utak állandó jó karban való fentartása. Mindmégannyi nagy feladat, de azért napjaink és a közelebbi évek azon üdvös irányát tekintve, mely a haza értelmiségét, a napi sajtót, a kormány és a törvényhozó testületet azon közös törekvésben egygyé olvasztotta, hogy hazánk fennállhatása érdekében mindenkifelett az ipar- és közgazdasági viszonyokat kell rendeznünk, — nem kételkedhetünk a felett, hogy az állam az ő köteles és szükséges közreműködését ez irányban is megtagadni nem fogja.

Ámde az állam ezen kétségtelenül szükséges gyámkodása mellett igen nagy mezeje nyílik az egyéni és társulati munkásságnak is arra, hogy az ipar és kereskedelmi viszonyok minél fejlettebbekké és intézkedései a nép vérévé váljanak. E téren első helyen áll gyarapítani s minél szilárdabbá tenni azon fel fogást és meggyőződést, hogy mai napság még az ipar üzésénél sem szabad veszteg állani, hanem a csin, forma és izlés tekintetében is versenyt kell tartanunk a haladó világgal s annak naponta felmerülő újabb meg újabb kívánalmaival, mert a külföld s még szomszédaink iparcikkeivel is csak így állhatjuk ki a versenyt, s a jelen korban már csak ez uton válhatik még egyszer igazzá, hogy aranyos a mesterember keze. Ezt pedig csak úgy lehet elérni, ha az iparos is saját munkakörének megfelelő értelmiségre és szakképzettségre törekszik, ha nem vonja el magát és gyermekeit a szakiskoláktól, a mire — fájdalom — a Székelyföldön felállított állami ilyenmü intézeteknél nem egy példa

adta elő magát; továbbá ha megfelelő ipartársulatok alapítottak s azokban a főcélra irányzottan minden egyes iparos hűn és lelkiismeretesen teljesíti kötelességét.

De hát hol a tőke? — kérdik tán tisztelt polgártársaim — hiszen a legcsekélyebb iparüzletnek is bizonyos forgó tőkére van szüksége. Elismerem e kérdés jogosultságát annál inkább, mert közéletünk egyik főpanaszát a tőke-hiány képezi.

A szaktudósok azt állítják s köztük Roscher is azt mondja, hogy a tőke korábbi termelés eredménye. Ez tehát annyit tenne, hogy a tőkét munkásságunk útján kell beszerezni. Hogy ez állítás végeredményében igaz, tagadni nem lehet: de másfelől azt is be kell ismernem, hogy a mi viszonyaink közt a cél kockázatása nélkül ezt bevárni nem lehet, és hogy a külső világ előhaladottságához képest a mi kezdetleges iparunknak gyors segítségre van e tekintetben is szüksége. E ponton tehát egy nagy nehézség áll előttünk. De én azt hiszem, a takarékosági hajlam felkeltése és gyarapítása, a munkásra nézve oly drága idő megbecsülése s különösen a társulási erő, jelentékeny támogatást nyújthat az elszánt törekvésnek. Lám, a helybeli kisegítő egyesület is az egyesek megtakarított filléreiből alakult, s mily hathatós segélyére van a helybeli iparnak és vállalkozási hajlamnak.

Egyébiránt azon általános lendülettől, mely az országban az ipar kérdését a közéletben és a törvényhozó testületnél is oly hatalmasan felkarolta, hathatós támogatást remélhet az ipar e tekintetben is.

Azért tehát ne csüggedjünk. Azon nagy feladat, hogy Magyarország, mely az európai civilizációnak századokon keresztül fegyveres előőrse volt, egy virágzó állammá fejlődjék, hol a meghonosult ipar és kereskedelem épen oly hódításokat tegyen a békés munka szelindebb eszközeivel, mind tett hajdau a magyar vitézség kardja, — mindnyájunkra nagy kötelességeket ró — az iparosra a dolgozó műhelyben, a földmivesre a mezőgazdaság okszerűbb vezetésében, a törvényhozóra a parlament asztalánál s minden egyes polgárra azon téren, melyen élni és munkálni hivatva van.

Tanulmányozzuk önerőnk forrásait, központosítsuk ohajlásainkat, vágyainkat és munkásságunkat elhivatásunk s élet-

pályánk legközelebbi feladatára s ha küzdenünk kell a fejlődés nehézségeivel, állítsuk velök szembe a férfias kitartást, a mely kétségtelenül meghozandja a küzdelem megérdemlett sikerét.

Ezeket véltem, t. közgyűlés, Kézdi-Vásárhely város speciális érdekei szempontjából ez alkalommal elmondandóknak. Mihez még hozzáadom, hogy ha e t. város közönsége közművelődési és közgazdasági érdekei fejlesztésére vagy támogatására egylettünk közreműködését igénybe kívánja venni, arra egylettünk alapszabályai szerinti elhivatásához, sőt kötelességéhez képest is készséggel vállalkoznék.

A mi pedig e várost körülölelő Háromszékmegyét illeti, ki tagadhatná, hogy a haladás és a kor szükségéhez képest az átalakulás eszméi az újabb időkbe itt is kisebb-nagyobb hódításokat tettek, melyek egyes vonásokra honzolva, azon törekvést jelzik, hogy a korábbi állapotokból egy átmenet-létesüljön okszerűbb gazdaságra, rendezettebb birtokviszonyokra, s arra is, hogy a természet által adott kincsek az ipar és a társadalom más szükségére felhasználtassanak. S e téren örömmel üdvözölhetjük a köpeczi köszénbánya-egyletet, melynek üzlete okszerű vezetés által napról-napra fejlettebbé válik, míg másfelől számos családnak nyújt tisztességes keresetet, egyszersmind hatalmas lendületet ad azon vidék többenüipara fejlődésének. Valamint csak örvendhetünk a sepsi-szentgyörgyi szövőgyár és szövészeti iskola, ugyanezen kebelében alakult házi ipar-egylet közhasznú működésének.

Mindezek daczára még sok tenni és fejleszteni való van azon tekintetben, hogy a Székelyföld közgazdasági-, ipar és kereskedelmi viszonyai azon rendezett állapotba jussanak, melynél fogva Magyarország s jelesen a Székelyföld benső fejlődés és anyagi jólét tekintetében, az európai államok sorában, az őt multjánál fogva megillető helyét elfoglalhassa.

A székely mivelődési- és közgazdasági egylet és a hazai értelmiség törekvése e ponton szépen találkozik.

Egyletünknek az a célja, hogy felkutassa a székelyföldi lakosság anyagi és szellemi elmaradottságának okait, rámutasson a fejlődés eszközeire, s a czélszerű fejlődés eszközeire, s a czélszerű fejlődést mindenekelőtt az öntevékenység felébreszté-

sével, azok forrásai felhasználásával és másod sorban saját anyagi erejével is támogassa.

E célból társul szegődik az egyéni és társulati ilyenmü törekvésekhez, lépéseket tesz ily érdekek előmozdithatása végett, ha szükséges, a megyei vagy országos hatóságoknál, törvényhozó-testületeknél, felöleli a napi sajtó és a hazai irodalom közrehatását s e mellett minden bevételeit kizárólag ily célokra, a székelyföldi lakósság közgazdasági és művelődési érdekei fejlesztésére fordítja.

De igen természetes, hogy munkássága terén annál nagyobb anyagi és szellemi erőt fejthetne ki, ha minél többen csatlakoznának hozzája; pénzzel a tőkepénzes, jó tanácscsal a szakképzett ember és filléreivel a kisebb módu gazda vagy iparos; mert csak így nőhetné ki magát egyletünk azon erőfejlettségre, hogy munkásságának minden téren minél kiválóbb nyomait mutathatná fel.

Nem egyéni érdek szól belőlem tehát, hanem a székelyföldi lakósság legközvetlenebb érdekei ösztönöznek arra, ha a jelen alkalmat is felhasználom arra, hogy a Székelyföld lakósságát összesen és egyenkint az egyletünkhöz való csatlakozásra felhívjam.

S midőn Kézdi-Vásárhely város t. lakósságának, képviselő-testületének és tanácsának újabban is köszönetet mondok azért, mert szives meghívása által alkalmat nyújtott egyletünknek egyebek mellett arra is, hogy e munkaszerető város viszonyait színről-szinre láthassuk és tanulmányozhassuk, — üdvözlöm egyszersmind egyletünknek e gyűlésen megjelent s működésünk iránt melegen érdeklődő tisztelt tagjait, s ezzel a nagygyűlést megnyitóm.

II.

Titkári jelentés

a „Székely miv. és közgazd. egyesület“ Kézdivásárhelyen, aug. 28-án
1881 tartott közgyűlésén. Buzogány Áron egyesületi titkár által.

Tisztelt közgyűlés!

A múlt évben Tordán tartott közgyűlésünk alkalmával országoszeretettel ünnepeltetett a király s királyné ő Felseégeik házasságának 25 éves jubileuma; azon alkalomból említett közgyűlésünk is üdvözlő és hódoló feliratot terjesztett a belügyminister ur utján ő Felseégeikhez. Mire néhány nap múlva a belügyminister egyesületünk közp. választmányát értesítette hivatalosan, hogy az uralkodó pár egyesületünk üdvözlő feliratát kegyesen fogadta s azt kijelentetni rendelte.

Ezzel van szerencsém megkezdeni azon feljegyzésre méltóbb mozzanatokat, melyek egyesületünk életében az utóbbi év alatt történtek. Alkotmányos ember bizonyára örömmel veheti bár mely körben, ha loyális érzelmei a trónnál méltánylással fogadtatnak.

Áttérve munkálkodásunkra, első helyen *alapszabályaink módosításának* keresztülvitelét kell említenem. Már a Csik-Szeredán két év előtt tartott közgyűlés kimondotta, hogy alapszabályainkat módosítani kell főleg abban az irányban, hogy a vidéki választmányoknak szélesebb kör és megfelelő eszközök adassanak munkálkodásukra. A közp. választmány az erre felhívott vidéki választmányok javaslatainak lehető tekintetbe vételével, meg is állapította a módosított szöveget s azt a múlt évben Tordán tartott közgyűlés eleiben terjesztette, hol tüzetes tárgyalás alá is vétetett a módosított szöveg és csaknem egy-

hangulag állapították meg a módosítások; azonban a tordai közgyűlés határozatai e tekintetben érvényre nem juthattak, minthogy — az alapszabályok értelmében — 100 tag az említett közgyűlésen nem volt jelen. E végre tehát egy új rendkívüli közgyűlést kellett összehívni, mely múlt évi november hó 28-án meg is tartatott Budapesten, és ott újabb tanácskozmány alá vétettek mindazon javaslatok, melyek az alapszabályok módosításánál tekintetbe vételre ajánlottak s melyek már a tordai közgyűlésen is tárgyalattak. Ily módon az új alapszabályok szövege csaknem egyhangulag s a tordai közgyűlés nézeteivel is egyezően állapították meg. Az új alapszabályok azután a belügyministerium által helybenhagyattak, kinyomattak s megfelelő számú példányokban a vidéki választmányoknak megküldettek oly felhívással, hogy már most azok értelmében igyekezzenek minél rövidebb idő alatt szervezkedni s működésüket megkezdeni.

Nincs szándékom elősorolni mind azon módosításokat, melyek új alapszabályainkba felvették, sem azon javaslatokat, melyek egy vagy más okból, de mindig indokoltan mellőztettek; mert akkor hosszasan kellene a t. közgyűlés becses figyelmét fárasztanom; különben is egy bevégzett tény áll előttünk, a nyomtatott új alapszabályok a t. tagok kezeiben vannak. Csak annyit kívánok felemlíteni, hogy az alapszabályokat módosított közgyűlés, valamint a központi választmány abban a hitben volt és van, hogy ha a vidéki választmányok elfoglalják azt a tért, mely előttük áll s felhasználják czélszerűen a kezökben levő eszközöket és ha egyletünk közös céljai iránt folytonos buzgó tevékenységet fejtenek ki: az új alapszabályok alapján új lendületet és fejlődést ébreszthetnek egyletünk életében. Mert ha aránylag kevés is azon eredmény, melyet anyagi eszközeinkkel létrehozhatunk, de buzdító utmutatásunkkal, erkölcsi hatásunkkal sok irányban megbecsülhetetlen hasznos befolyást gyakorolhatunk a székelység szellemi s anyagi fejlődésére, a mi egyletünknek célja.

A közp. választmány munkásságának másik fontos és sok időt igényelt tárgya volt az ugynevezett „*Székelylvándorlás*” miben állásának alapos constatálása s azon módok s eszközöknek

megállapítása, a hogy és a melyek által a székelyek keletfelé szivárgását itthon akadályozni s új keretmód nyitásával vagy az eddigiek javítása által orvosolni lehet. E tárgy többször merült már fel a sajtó terén is, némelyek nagy mérvűnek s mondhatni veszélyesnek mondták a kivándorlást, olyannak, mely a székely nép lassu pusztulását vonandja maga után, mások üres beszédnek tartották mind azt, a mi a kivándorlásról egyszer másszor felmerült. Egyletünk közp. választmánya is tett már korábban lépéseket a kivándorlás kérdésének tisztázására s az akkor összegyűjtött adatok nyomán jelent is meg egy czikk erről már az egylet első Évkönyvében. De minthogy a kivándorlás kérdése azután is különféleképp megítélve merült fel hol ijesztőleg, hol kicsinylőleg lapokban is, egyesek nyilatkozataiban is: a központi választmány hivatva érezte magát a „Székelykivándorlás“ kérdését megint felvenni, azt minden rendelkezésre álló s megszerezhető források, adatok, magán levelek és tapasztalatok alapján behatóan s alaposan tárgyalni és tisztába hozni,

E czélból tehát gr. Kálmoky Dénes tiszteleti elnök ur ő nagymtsága elnöklete alatt egy több tagból álló bizottságot küldött ki még a mult év vége felé, mely bizottság aztán csakugyan beható tanulmányozás után több ülésen tanácskozás alá vette e kérdést, miről egy terjedelmes jegyzőkönyvet és egy emlékiratszerű jelentést készített s ezeket az adat-csomaggal együtt a közp. választmánynak beadta. Hogy az egyletünk körén kívül álló közönségből is, a kit az ügy érdekel, hozzá szólhasson a kérdéshez és hogy a sajtó is szárnyára vehesse azt, s így alkalma legyen bárhol bárkinek is a hozzászólásra, a közp. választmány mielőtt maga is tárgyalás alá vette volna a bizottság említett munkálatait: előbb egy nagy nyilvános értekezletet hívott össze a közp. posta-távirda-palota nagy termébe, meghíván oda természetesen a fővárosi lapok szerkesztősegeit is. A népes értekezleten előadatott a gyűlés tárgya s felolvastattak a bizottság munkálata s javaslatai. Többen hozzá is szólottak a tárgyhoz, sőt új adatok és javaslatok is merültek fel. A lapok akkor közölték is legalább kivonatosan vagy részben az értekezleten felmerült eszméket s nézeteket; s némely tévesen közölt dolgokat később az egylet elnöksége ugyancsak a lapokban igyekezett helyre igazítani.

Mindezek után a „Székely kivándorlás“ ügyét a közp. választmány vette tanácskozás alá, és több üléseiben úgy a kivándorlás mérvéről és természetéről, valamint azzal kapcsolatosan ama teendőkéről, melyek a keletfelé szivárgást gátolhatják s orvosolhatják, egy rövidebb munkálatot állapított meg, melyet megküldött a vidéki választmányóknak is tudomás s annak némi pontjaira nézve véleményes javaslatlétél végett.

A teendők két csoportba osztattak, olyanokra, melyekben az egylet maga tenne intézkedéseket, és olyanokra, melyekre a hatóságok, kormány s esetleg a törvényhozás közreműködését kell felhívnia s megnyernie. — A kivándorlás miben állásának felfejtése mellett némely fontossággal bíró intézkedések megtétele érdekében a belügy, pénzügy, földmivelés- ipar- s kereskedelemügy miniszter urakhoz a szükséges felterjesztéseket a közp. választmány már meg is tette.

Mint hogy a szóban levő ügyben a közp. választmány által megállapított munkálat a t. közgyűlés eleibe fog terjesztetni, ismétlések kikérülése okáért nem tartottam szükségesnek azon munkálatok tartalmát itten ismertetni s a már tett s azután teendő intézkedéseket elősorolni, mi által titkári jelentésem igen hosszadalmassá válnék.

„A községi pénz- és magtár egyletek alapszabálytervezete“ — és „A községi földadóalap létesítési egyletek alapszabálytervezete“ czimek alatt Kigyósi álnévű szerző által két terjedelmes munkálat adatott volt be a múlt évben Tordán tartott közgyűlésre; de mint hogy a közp. választmány előleges tárgyalása s véleménye nélkül terjesztettek elő, említett közgyűlés ezen tervezetek tárgyalásába nem ereszkedhetett, hanem visszaadta a közp. választmánynak előkészítés végett.

A közp. választmány a tervezeteket tanulmányozás végett kiadta egy bizottságnak, mely bizottság az ezen tervezetek alapjául szolgáló számítások biztosságáról s a tervezetek kivihetőségéről nem igen kedvezőleg nyilatkozott ugyan; azonban elvileg mégis nem akarván elvetni egészben a tervezeteket, kiküldetni ajánlotta azokat a vidéki választmányokhoz a helyi viszonyok tekintetbe vételével leendő véleményes jelentés végett. Ez meg is történt; de a vidéki választmányoktól semmi jelentés sem jött a

szóban levő tervezetekre, csak az udvarhelyi vidéki választmány t. elnöke nyilatkozott közelebről egyletünk elnökéhez intézett levelében azokról, még pedig igen kedvezőtlenül. E tárgyban tehát a közp. választmány most sem terjeszthet elő határozott véleményes javaslatot. Egyébiránt megjegyzem, hogy a tervezetek szerzőjéül már a tordai közgyűlésen Gr. Bethlen Kálmán nevezte meg magát.

Méltóztatnak tudni, hogy az orsz. iparegyesület egy „*országos nőikézimunka-kiállítást*“ rendezett Budapesten, mely e hó 14-én nyitattott meg ünnepélyesen. Egyletünk közp. választmánya arra törekedett, hogy ezen kiállításon a székely nők kézi munkái is úgy legyenek képviselve, hogy az a székely névnek becsületére váljék. E czélból már jókor felhívásokat intézett a vidéki választmányokhoz, nőegyletekhez, női tanintézetek igazgatóságaihoz; egy központi bizottságot küldött ki, mely ez érdekekben állandóan működjék, a kiállítási orsz. bizottsággal is érintkezésbe tévén magát; Binder Lajos gépészmérnököt s a szentgyörgyi szövöde vezetőjét uti segélylyel ellátva, megbizta, hogy hasson mindenfelé minél több, arra érdemes tárgy felkudására s a hol szükséges, vásároljon is kiválóbb tárgyakat; ezekre 200 frt erejéig rendelkezési jogot adott. Továbbá felkérte a földmiv. ipar és kereskedelmi miniszter urat, hogy az általa államköltségen összegyűjtetett székely szövötteket s egyéb női kézimunkákat is engedje a többi székely tárgyakkal együttesen kiállítani, mit meg is nyertünk.

Mindezeknek következése az lett t. közgyűlés, hogy a nagy-szerűen sikerült s igazán pompás első országos, magyar női kézimunka-kiállításon, melynek megnyitására egyletünk is meg volt hiva, részben egyletünk firmája alatt egy hatalmas székely osztály diszkeskedik, hol minden ember megáll, ha nem székely is, és gyönyörködik a székely nők és leányok ügyes kezeinek sokféle, megragadó munkáin. A kiállítási jury tagjává választatott egyletünk titkára is.

Kiállításról lévén szó, megemlítem azt is, hogy a szeptember hóban *Velenczében tartandó nemzetközi földrajz s népismei kiállítás* magyarosztályának felszólítására egyletünk „Évkönyveit“ s a „Székelyföld mivelődési s közgazdasági leírása“ címü,

egyletünk által 1000 frt pályadíjjal koszoruzott s kiadott munkát mi is kiállítottuk s egyszersmind a kiállítás megnyitására egyletünk is hivatalos meghívót kapott.

Mind oly jelenségek ezek t. közgyűlés, melyek arra mutatnak, hogy a culturalis mozgalmaknál s törekvéseknél a „Székely egylet“ neve a Duna vidékén is kezd inkább inkább számba vétetni.

A Brassó-Románia vasut megnyil'ával már a mult évben s az idén ismételve felterjesztést, illetoleg folyamodást adtunk be a földmiv., ipar és keresk. miniszter urhoz, melyben felfejtettük, hogy az említett vasut bizonyára nagy befolyással leend a keleti piacokra s az eddig keletre kivitt jelentékeny székely iparczikkek onnan kiszorittathatnak a nyugotról most már könnyebben importálható tet-zősebb cikkekkel, ha nem iparkodnak a székely iparosok is a keleti izlést tanulmányozni s készitményeiket a szerint idomítani. Ennek bővebb fejtegetése után kértük a miniszter urat, hogy az említett czélből államköltségen arra hivatott szakemberekkel tanulmányoztassa a romániai s általában a keleti piacokat, azok viszonyait s a szerzendő biztos tapasztalatok közléséről gondoskodjék. Egyszersmind e cél előmozdítására a közp. választmány közreműködését készséggel felajánlotta. Nevezett miniszter ur részéről e tekintetben történt is intézkedés, tavaly is és e nyáron is épen az előbb említett feladattal szakembereket küldött ki Románia s Bulgária több városaiba, az idén kiküldött szakemberek még most is ott vannak, tanulmányozzák a helyzetet, az ipar s kereskedelmi viszonyokat. Igyekezni fogunk t. közgyűlés, hogy az ily uton a kiküldő miniszter urhoz beadandó jelentésekből a székelység iparának emelésére s keletfelé kivitelének gyarapodására felhasználható tapasztalatok közvetve vagy közvetlenül a székely földön megismertes:enek és valóban felhasználtassanak.

A vácezi kosárfonó-tanműhelyben egyletünk költségén elhelyezett 2 székely fiu most a második tanévben is jól viselte magát, szorgalmasan haladtak és már annyira kiképződtek a kosárfonás minden ágában, hogy mult évi augusztus hó óta a reájok fordított költségnek felét, sőt valamivel többet is megtéríthettek keresményök által. Ezek már is kiléphetnének a

tanműhelyből, mint kosárfonó mesterek, a tanműhely igazgató-sága azonban azt ajánlta, hogy czélszerűbb lenne őket még a jövő nyár elejéig ott hagyni. A tisztelt közgyűléstől függ ebben határozni.

Az egyeslet Évkönyve a múlt 1880. évre is megjelent s már ez év elején szétküldetett a t. tagoknak. A sajtó elismeréssel fogadta valamint az előbbi, ugy ezen 5-dik Évkönyvünket is.

Hogy a hasznos ismereteknek s tudni valóknak a székely nép közé egy újabb csatornája nyitassék, a közp. választmány elhatározta egy „*Székely egyesleti naptár*“ alapítását lehető legolcsóbb áron. Ezen naptár eszközül szolgálna a kivándorlás csökkentésére is, a mennyiben abban oly közlemények is fognak adatni, melyek a kivándorlás szomorú következményeit festenek. A naptár első évfolyama 1882-re már meg is jelent Deák Farkas buzgó tagtársunk szerkesztése mellett. Hogy a kitűzött s már előbb jelzett cél ezen naptárral eléressék, az attól fog függni sok tekintetben, hogy azok a közegek, melyektől a naptár buzgó terjesztését reméljük, felkarolják-e azt s eszközlik-e annak terjesztését. Hiszen mindenki tudja, hogy a jó szándék és nemes cél sokszor keveset ér, ha annak gyámolítói, terjesztői nincsenek.

A székely-földön a gyümölcs termelés fontossággal bírván, a közp. választmány annak gyarapítását vélte előmozdítani az által, hogy e tekintetben egyik legjelesebb, könnyű népszerűséggel irt s épen ezért pályadíjjal jutalmazott ily czimű könyvecskét : „*Oktatás a gyümölcs- és eperfa-ternyésztésben*“ Gönczy Páltól, 200 példányban megszerezvén, azokat aránylagos példányokban az öt vidéki választmánynak megküldte a végett, hogy belátásuk szerint községeknek, egyeseknek ingyen ossza ki. — S minthogy több helyről igen kedvező hatását jelentették ezen indékedésnek, a közp. választmány szándékozik koronként más hasonló, gazdasági vagy a gazdaság egyik másik ágára, vagy az ipari ismeretek s viszonyokra vonatkozó, hasznos könyvecskéket is terjeszteni a székelyföldön.

Illyés Lajos, a közp. választmány egyik buzgó tagja, felajánlotta, hogy *egy székely ifjút a mű- és fejlettebb gazdasági kertészetben saját költségén fog kiképeztetni.* Ennek fontossága

abban állana, hogy egy jól kitanult s gyakorlati érzékkel bíró kertész később itthon valamelyik nagyobb város közelében példát adhatna, hogy néhány hold, bérelt földön miként lehet sokat keresni.

Midőn a közp. választmány több versen arról tanakodott, hogy egyletünk jövedelmét minő módokon lehetne gyarapítani. felmerült egy *sors-játék rendezésének eszméje* is. Thuróczy Adolf közp. választmányi tag elnöklete alatt egy bizottság küldetett ki egy részletes tervezet kidolgozására. A bizottság a sors-játék részletes tervezetét elkészítvén, azt minden körülményekre kiterjedő jelentés mellett a közp. választmány eléibe terjesztette, melyekből a közp. választmány azon meggyőződést merítette, hogy a bemutatott tervezet szerinti sors-játék kivitelével egyletünk veszteségtől nem félhet, sőt egy két ezer frt, s kedvezőbb körülmények közt 5—6000 frt tiszta jövedelemre is számíthat; ennek következtében a sors-játék tervezetének bemutatása mellett engedélyért folyamodott a pénzügyminister urhoz s az engedélyt meg is nyerte a jövő évre, még pedig a lottódíj és nyeremény adó teljes elengedésével, a mi a sorsjáték jó sikerére egyik legkedvezőbb feltétel. Így áll ez a dolog. t. közgyűlés, a számítások szakemberek által elég alaposan tétettek, az engedély a kezünkben van, a biztos kilátás néhány ezer frtra egészen attól függ, hogy 150,000 sorjegynek 50 krjával legalább felét eladhatjuk-e, ez lehetetlennek nem látszik a 8000 frt értéket képviselő nyeremény tárgyak mellett. Méltóztassanak határozni e fontos tárgyban. Szakemberek alapos megfontolás s hasonló esetekben szerzett tapasztalatok után állítják, hogy ezen sors-játék által az egylet legrosszabb esetben ha nem nyer, de nem is veszthet semmit; míg másfelől nem csak valószínű, hanem bizonyosnak vehető, hogy abból jelentékeny tiszta haszna lehet, mi által megint lendíteni lehetne valamely hasznos székely ügyön. Ilyen műveletre azonban a közp. választmány szükségesnek tartja a közgyűlés beleegyezését s felhatalmazását.

Megemlítendőnek tartom azt is, hogy a „*Székely nemzeti múzeum*“ igazgatósága szerveztetvén, az igazgatóságba egy képviselő tag kiküldésére egyletünk is felhivatott, mely felhívásnak a közp. választmány készséggel tett eleget.

Továbbá feljegyzésre méltó, hogy *Gyertyánffy István*, a budapesti állami tanító képezde igazgatója s egyletünk tagja tiszteletére tanársága 25-dik évfordulója alkalmára most a tavaszon tanártársai s tanítványai ünnepélyt rendezvén, nevezett igazgató azon alkalmából egy 1000 frtos alapítványt tett, melynek kamatai évenként ösztöndíjjal említett képezde egy kitünő s szegény növendékének lesz adandó; az erről szóló alapítvány-levéiben azonban kiköttetik, s ez tartozik ide, hogy egyenlő igyekezetű és sorsu növendékek közt a székely származásának mindenkor elsőse legyen, és hogy ha a nevezett tanítóképezde valaha megszűnnék, az alapítvány a székelyföldön levő hasonló célú intézet tulajdonába menjen át. Az erről szóló alapító-levélmásolata egyletünknek megküldetett. Ime egy nemes példa arra, hogy ha a székely embert a Duna mellé plántálja is át a sors, de benne a székely szív meleg érzése ott sem alszik ki.

Egyletünk *pénztáráról szóló mult évi számadás* a számvevő bizottság által megvizsgáltatván, az minden tekintetben helyesnek találtatott, minek alapján a pénztárnok ezen számadásra nézve a további számolás terhe alól szokott módon feloldoztatni ajánlatik, sőt a buzgó és pontos kezelésért számára elismerés nyilvánítása hozatik javaslatba.

Az egylet pénztárának állásáról — az előterjesztendő pénztárnoki kimutatás szerint — a következő főbb adatokat emelem ki :

a) a bevételek összege 1880. július 1-től 1881. június végeig	14789 frt 70 $\frac{1}{2}$ kr.
b) a kiadások összege ugyanazon idő alatt	3839 frt 43 kr.
c) ezt levonva az bevételből, az egylet összes vagyona áll	12665 frt 27 $\frac{1}{2}$ kr,

Szembesítve ezt a mult évi közgyűlésen kimutatott vagyonnal, az egylet vagyona szaporadtott egy év alatt 1511 frt 46 kral.

Egyletünk tagjai lettek egy év alatt és pedig alapító tagok 100—100 frttal a tordai kebeles polgárok, a todai kisegítő pénztár, dr. Stiller Mór budapesti ügyvéd, Korbuly Bagdán kolozsvárról, Illyés Lajos eddig részvényes tag, Borosnyay

Oszkár eddig részvényes tag, és Háromszékmegye közönsége, tehát hét új alapító tag.

Részvényes tagok lettek ugyanezen idő alatt 111-en, kik jegyzőkönyveinkben mindnyájan meg vannak nevezve. Azonban régi részvényes tagjaink közül néhányat halálozás által vesztettünk és többeket, a kiknek 5 évi tagsági idejük lejárt, kilépés által. Ez utóbbiak számát pontosan nem tudhatjuk még; mint hogy a vidéki választmányok ide vonatkozó jelentései minden oldalról még nem érkeztek be.

Meg kell jegyeznünk még, hogy néhányan olyanok is jelentettek be, a kik egyszer mindenkorra vagy 5 évre évenként egy-két frtot adtak vagy annak évenkénti fizetésére kötelezték magokat.

Rendkívüli adományokkal járultak pénztárunk gyarapításához: a) a tordai jótékony nőegylet 82 frt 76 krral, mint a tordai közgyűléskor rendezett táncmulatság tiszta jövedelmének fele részével, mely összeg a közp. választmány határozata szerint 100 frtos alapítványára egészítettetett ki „a tordai jótékony nőegylet alapítványa“ czimén. — b) a n.-szebeni magyar casino egy mulatság jövedelméből küldött 7 frtot, — c) az udvarhelyi székely egyleti takarékpénztár az alapszabályai értelmében egyletünk pénztárát illető 2% osztalék fejében átírt a múlt év végén 77 frt 18 krt, melylyel együtt a nevezett takarékpénztárnál az egyletünket illető, hasonló osztalékokból szaporodott összeg a múlt év végén már 282 frt 32 kr. tett. d) Kilátásunk van arra is, hogy valamint a múlt évben, úgy ez idén is beadott keresünk következtében a földmiv. ipar és keresk. minister urtól jelentékeny, talán megint 500 frtnyi segélyt fogunk nyerni ipari s közzgazd. céljaink előbb vitelére. *)

A sorainkból halál által kidőlték közül lehetetlen, hogy a mély fájdalomnak jegalább egy-két szavával meg ne emlékezzünk ez ünnepélyes alkalommal *Mikó Mihály* Csikmegye volt főispánjáról s egyletünk Csikmegyei választmányának buzgó megalakítójáról s elnökéről, — valamint *Takács János* minist. tanácsos s orsz. távirdai igazgató és egyletünk érdemes alelnök-

*) Ez már meg is van. Szerk.

kéről, kit nem rég véletlenül ép e nemes város kebelében ért el a halál. Sok igaz érdemekkel tündöklő, országos nevű, és a Lajthától a Fekete ügyig általánosan tisztelt és nagyra becsült hazafiakat s egyletünk két oszlopmemberét veszítettük el bennök.

Amaz mint a magyar parlament egyik első rangu szónoka, bölcös status férfin s egymás után két székely törvényhatóságnak mintaszerű főnöke; ez mint tudós, mint tanár a legnehezebb időkben és mint igaz magyar főtisztviselő, mind kettő, mint antik jellemű ember, klasszikus egyéniség, és mint minden hazafias, nemes, közhasznu törekvések meleg lelkü barátja — szereztek magoknak hervadhatlan babér-koszorút.

De nem lehet czélom, t. közgyűlés, titkári jelentésem keretében nevezett jeleseinknek életrajzát adni vagy felettők emlékbeszédet tartani. Ennek máskor és másutt lesz helye. Csak a közfájalomnak akartam pár szóval hangot adni a felett, hogy közgyűlésünkön nem láthatjuk azt a két férfit, kik már akkor, mikor egyletünk keletkezése érdekében a hivatottak tanácskoztak, ott voltak az előértekezleteken s bölcös tanácsukkal elősegítették a Székely niv. és közgazd. egylet megalakulását, — s azóta a mindig első rendű támogatói voltak egyletünknek. — Legyen áldott emlékek közöttünk!

Végére jutottam, t. közgyűlés, titkári jelentésemnek, még csak egy pár szavam van, a köszönet és hála szavai azon kitűnő hazánkfiaihoz s azon nemes hatóságokhoz, a kik és a melyek hazafias szeretettel hívták meg és székely vendégszeretettel fogadták közgyűlésünk tagjait. Legyenek meggyőződve, hogy majd ha eltávoznak innen s szétoszlunk hazánk távoli vidékein, szívünkben visszük kedves emlékét az itt töltött napoknak s az itt tapasztalt testvéri szeretetnek.

III.

A „Székely kivándorlás“ ügyében

az egylet központi választmányának előterjesztése.

A székely-kivándorlás s annak mikénti akadályozása ügyében egy kiküldött bizottság terjedelmesebb tanulmányt terjesztvén elő s az egy a fővárosban tartott szélesebb körű értekezleten is megvitattatván, ezek alapján a székely miv. és közgazd. egylet központi választmánya a fennebbi tárgyban a következőket állapította meg.

Minden rendelkezésünkre álló források, adatok, magánlevelek és több oldalú tapasztalatok alapján meggyőződött a közp. választmány, hogy az ugynevezett „székely kivándorlás“ bizonyos értelemben létezik; nevezetesen:

a) Leányok és mesterinasok mennek vagy csalatnak ki sokszor lelketlen üzerek által, akik aztán Romániában szerencsétlen sorsnak vannak kitéve, a leányok aljas czélokra csábíttatnak és többnyire pusztulás a sorsuk, a mesterinasok meg üzéri szempontból leköttenek és aztán akadályoztatnak önállóságra vergődni s később hazakerülhetni. Ha ezek száma éveként nem tehető is nagyra, de veszteség kevés számú népünkre és gyalázattal jár a magyar névre külföldön.

b) Önálló mesteremberek s legények is huzodnak ki keletre, kiknek egyrésze ha jobb állapotra is jut szorgalma s ügyesége által künn, de többnyire ott maradnak, reánk s iparunkra nézve idővel elvesznek.

c) Legnagyobb azok száma akik évenként, különösön nagy munka idején mint munkások és napszámosok mennek ki pénzt és gabonát szerezni; ezek — köztapasztalat szerint — ugyan

többszöri visszatérnek az év utolsó részében s keresményök egy részét itthon költik el maguk s családjaik fentartására; de tagadhatatlan, hogy ily módon sok munkaerő vész el hazánkra, illetőleg a székely földre nézve.

Átlátja ugyan a közp. választmány, hogy ez utóbbi bajon, minthogy az a mivelhető székelyföld aránylag elégtelenségéből s a Romániával való szomszédos helyzetből s könnyű közlekedetéből természetesen foly, — bajos segíteni; valamint ki kell jelentenie azt is, hogy a fennebbieken nagyobb és veszélyes mérvű kivándorlásról, némely más európai népek kivándorlásához képest, szó nincsen; mindazonáltal tekintve nemzetünk csekély létszámát s különösen a fennebb a) és b) pontok alatt említett kiszivárgás jellemét: elég okot lát arra, hogy egyletünk minden kigondolható módon és eszközökkel igyekezzék folyvást odahatni, hogy részint nemzeti becsületünk, részint nemzetgazdasági szempontokból lassanként apadjon a székelyek keletfelé szivárgása s az ott netalán felesleges munkaerő hazánk nyugati részei felé tereltesse a megélhető eszközeinek keresésére.

Ezeknek megfontolása után, szemelött tartva mindig, hogy székely hazánkfiai első sorban mindig saját otthonában kell segíteni, — a közp. választmány a legmélyebben meg van győződve, hogy egyletünknek egyik legfontosabb feladatául kell tekintenie, mikép a fentebb jelzett székely kiszivárgás akadályozására s minden lehető eszközökkel való orvoslására éveken keresztül teljes erejével s munkásságával tennie és hatnia kötelessége.

A mit egyletünk már most ezen baj orvoslására teendőkül megállapíthatni vélt, azokat a következőkben sorolja fel, előre is két csoportba osztván ezen teendőket, u. m. olyanokra, melyeket az egylet saját hatáskörében s eszközeivel maga minél előbb megindíthat, — és olyan teendőkre, melyeket más hatóságok, a kormány vagy törvényhozás közvetítésével érhet el.

A Székely egylet directe hathat közre a szóban levő kivándorlás gátlására:

1. ha a szolgálatot és munkát kereső székely leányok és férfiaknak a fővárosban és más nagyobb magyar városokban a szolgálatához és egyéb munkához való juthatást ügynökségek

felállítása, s nőkre nézve különösen jótékony nőegyletek közvetítése által, úgy olcsó utaztatás kieszközölése által elősegíti.

Gyári, sőt kertészeti s majorsági munkára is lehetne hasonló módon közvetíteni az elhelyezést, habár e részben legalább egyelőre kevesebb siker várható.

2. Ha az egyesület a sajtó támogatása és a t. közönség nagyobb mérvű megnyerése által évenként tetemesebb jövedelemhez jutván, a székelyföldi ipar és háziipar fejlesztését s terjesztését különösen eszközölhetné.

Egyszersmind, minthogy a brassó-romániai vasut megnyitása alkalmából a székely iparnak keleten leendő védelme sőt gyarapítása tekintetéből a helyzet és teendők tanulmányozására egyesületünk a földmiv., ipar és keresk. minister urat már a múlt évben felkérte volt s említett minister ur e czélból egy bizottságot keletre ki is küldött, mely bizottság terjedelmes jelentésének tárgyalására s esetenként a teendőkre nézve javaslatok tételére egy állandó bizottság szervezése az említett ministeriumban czéloztatik: kéressék meg a földmiv., ipar és keresk. minister ur, hogy a szervezendő bizottságba egyesületünknek is legalább egy tagját hívja meg.

3. Szükséges volna egy „Székely egyesületi naptárt“ kiadni, melyben a székely nép értelmességét elősegítő hasznos olvasmányok mellett olyanok is közöltessenek, melyek a kivándorlás káros és sokszor szegyenletes voltát népszerűen tüntessék ki s attól a népet riasszák el.

4. Habár szorosan véve a kivándorlás kérdéséhez nem tartozik is, a moldvai csángók érdekében (kik nyelvüket iskoláikban sem ápolthatják szabadon s kikre nézve a nemzetközi jogszabályok miatt a magyar kormány gondoskodását nem igen terjesztheti ki), appelláljon az egyesület a hazafias clerusra s a Szent László és Szent István társulatokat is keresse meg s kérje fel, hogy a csángók közt alkalmazandó iskola tanítók részére a k.-vásárhelyi és csik-somlyói gymnasiumokban néhány alapítvány létesíttetnék.

5. A jelen munkálat elején érintett indokok bővebb kifejtése mellett a vidéki választmányok felkérendők volnának, hogy az egyházi emberek, tanítók, községi előljárók útján is a népet

a külföldre való kalandozás s kivándorlástól minden módon elidegeníteni törekedjenek. Ugyanez iránt az egyházi főhatóságok s törvényhatóságok is felkérendők lennének.

6. Az erkölcsi hatás és tevékenység mellett nagyobb practicus sikerek csak jelentékenyebb pénzerővel lévén elérhetők, az egylet igyekezzék más rokon czélu alapok állapotát is tisztába hozni s azoknak az egylet rendelkezése aláadását kieszközölni, illetőleg e célra fordítását eszközzésbe venni: ilyen alapok az elsöre nézve a Kralovánszky István által a székely kivándorlás meggátlására hagyományozott 10,000 frt, úgy az ő példájára többek által tett néhány ezer forint, és az utóbbira csikszékben a hatvanas években alakult székely kivándorlási egylet pénzvagyona.

A kormány, annak közegei és a törvényhozás segítségével teendő intézkedéseket röviden ezekben foglaljuk össze:

7. Annak részletesebb felfejtése mellett, hogy a jelzett székely-kiszivárgás állami és népgazdasági szempontból egyaránt komoly figyelemre méltó: kéressék fel a kir. kormány minden oly intézkedések megtételére, melyek a székelységnek ezen keletfelé megszokott gravitálását akadályozhatják, nevezetesen, hogy közegeinek szigorubb eljárást rendeljen kiváltkép az üzerek által kicsalni szokott székely leányok s mesterinasok kimehetése ellen; az ily üzerek szigoruan büntetessenek a hatóságok által, e czélból szélesebb körtü statutarius hatás kör lenne engedélyezendő a határszéli megyéknek, sőt ha szükséges lenne, törvényhozás utján is igyekezzék a kormány e tekintetben hatályos intézkedéseket kieszközölni.

8. Az 1879. évi XXXI. t. cikkben foglalt erdőtvény már most és a közelebbi években egyre fokozódóan a szakképzett erdőöröknek mind nagyobb számban való alkalmazását igényelvén, ennek utján is tér nyílik arra, hogy az erdős vidéken való életet és foglalkozást kedvelő székely nép fiai a szükséges és tudomásunk szerint kisebb terjedelmű szakbeli ismeretek megszerzése által alkalmazást nyerhessenek, ennek lehetővé tétele által pedig nemcsak az itt kérdésben forgó szolgálatra kiváló képességgel bíró nép gyermekeinek lesz a tisztességes kenyérkeresetre és megélhetésre alkalom nyújtva, de másfelől annak

alapja is meglesz vetve, hogy az erdészeti és vadászati alsóbbrendű szolgálatra szükséges egyének, a külföldiek és a hazai nyelvet nem értők helyett honfiakból legyenek választhatók. Hogy azonban úgy az itt fennforgó országos érdek és cél, mint a székely nép erőteljes férfi osztályának itthon való megtartása elérhető legyen, igen czélszerűnek és szükségesnek kell elismernünk és jeleznünk azt, miszerint a Székelyföldön vagy ennek közvetlen szomszédságában, pl. a görgényi kincst. erdőkerületben oly erdőőri szakiskola állíttatnék fel, melynek segélyével az illetők az erdő-őri szolgálat sikeres teljesítéséhez megkívántató gyakorlati és alsóbbrendű elméleti ismereteket a lehető legkevesebb költséggel megszerezhetik.

Ehez képest és mert a székelység helyrajzi és életviszonyainál fogva is, ilyenmő foglalkozás iránt kiváló előszeretettel viseltetik: felirat intézendő a kormányhoz a végett, hogy a székely erdőőrök kiképzése szempontjából, az e célra legalkalmasabb görgényi állami uradalomban, erdő-őri szakiskolát felállítani kegyeskedjék.

Egyuttal felkérendő a kormány, hogy az erdőtörvényt, illetőleg az erdők fenntartását és az erdőipar előmozdítását főleg a székelyföldön gondoskodása körébe vonja.

9. A székelyföldi szarvasmarha tenyésztés pang, úgy szólva hanyatlik, a havasi intensiv gazdálkodás pedig majdnem ismeretlen tényező; már pedig Tyrol és Svájc hason körülmények között levő népességét csaknem kizárólag a havasi gazdálkodás tartja fenn.

Ezért tehát felkérendő volna a földmívelési minisztérium, hogy a székely népre oly nagy fontossággal bíró állattenyésztés és az ugynevezett havasi gazdálkodás meghonosítása tekintetében gondoskodását a székelyföldre kiterjesztené. Legközelebről pedig a szarvasmarha nemesítése s szaporítása céljából nevezett minisztérium a rendelkezése alatti telepekről megfelelő számú tenyész bikákat adjon lehető kedvezmények mellett a székelyföldi községeknek, melyek figyelmeztetésünkre azért folyamodni fognak.

Valamint az iránt is tétessék újabb indokolt felterjesztés a pénzügy minisztériumhoz is, hogy a kis üstökkel való pálinka

főzés egyik fő eszköze lévén a székelyföldön a marhatenyésztés gyarapodásának, a kis üstökkel való szeszfőzés megengedése iránt minélelőbb intézkedni méltóztassék.

Továbbá, minthogy egyletünknek tudomása van arról, hogy Csik és Háromszékmegyék közrejárulásával a vallás- és közokt. minister ur Gyergyó-Alfaluban, Csik-Szeredán és Baróthon olyan felső népiskolát tart fenn, melyek gazdasági s különösen állattenyésztési és sajtkészítési szakoktatással és gyakorlati működéssel vannak összekötve, úgy a minister ur, valamint nevezett megyék közönségei felkérendők, hogy ezen szakoktatást és gyakorlatot, különösen pedig a gy.-alfalui felső népiskolánál már is szép fejlődésnek indult állattenyésztést és a csikszeredai finépiskolánál sikeresen megkezdett finom sajt készítést, egyetértve a földmivelési minister urral, lehető nagyobb mérvű kifejlődésre és gyakorlati irányban hasznos mintagazdasággá emelni méltóztassék.

10. Ipparral, kereskedéssel Háromszék lakosságának 4⁰/₀, Csikmegye népességének csak 2¹/₂ ⁰/₀-a foglalkozván, a többi östermelés mellett vegetál. E rész azonban saját földjén meg nem élhetvén, a közeli megyékben és Romániában kénytelen munkát, élelmet keresni. De a mily arányban meghonosulnak a gazdasági gépek és gőzmozdonyok, a székely élelemkeresése is oly arányban fogy.

Ehez járul még, hogy ezelőtt csak pár évtizeddel is Brassó, Szeben, Segesvár posztó, flanel és kamukatakács mesteremberei, egyenként számos székely munkáskezet foglalkoztattak, de most midőn a gyáripár ezen üzleteket is háttérbe szorította, nagyobb arányban mennek ki a székely munkások Romániába.

Ezen indokokból és mert az egylet saját szerény anyagi eszközeivel igen keveset érhet el, a kormány a háziipar fejlesztésének, kézműipariskolák felállításának és olcsó tőke nyújtásának szükségére volna figyelmeztetendő és ily célokra esetenként kormánysegély is kikérendő.

Vágyunk netovábbja e részben természetesen gyárak, ipar telepek létesítésében összpontosulna, de fájdalom, ez irányban tőke szegénységünknel fogva ez idő szerint concret javaslatot tenni sem bátorkodunk.

11. Mert előreláthatólag a népéletben és ősi megszokásban rejlő népmozgás, az eddig előadottak valószínűsítésén is, teljesen megszüntethető alig lesz, oda kell hatni, hogy e népmozgás hazánk nyugoti részei felé s a főbb központi helyekre irányoztassék. Ezért idő és alkalom szerint a telepítést is fel kellene használni.

Ha egész falvak vagy családok tömegesen vándorolnának ki, ez ellen legbiztosabb segítségi mód a kitelepítés volna az ország belsejébe, úgy mint történt annak idején az Árpádházi királyok idejében az Aranyosszéki községek kitelepítése, vagy a Hunyady és Bethlen idejebeli megyei kitelepítés: ámde, hála a gondviselésnek, ily jelenségekkel ez idő szerint szemben nem állunk. Azért a szórványosabb telepítésre nézetünk szerint a székely föld tözsomszédságában fekvő állami uradalmak, az ahhoz tartozó részekkel volna kedvező körülmények közt s feltételek mellett szemügyre veendő.

12. Végre a legújabb statisztikai adatok szerint megdöbentőleg mutatható ki a székelyföldi birtokok felette elaprózottsága, ugyanis pl. Háromszéknek 152,000 hold földje 67,000 birtoktestet képez, melyből öt holdon alóli birtoktest 45,000 van; — a régi kézdi székben 25 ezer birtoktest közül öt holdon alóli 22 ezer, — orbai székben 14 ezer birtoktest közül fele egy holdon alóli; — csikban 115,000 hold 53 ezer birtok testet képez, melyek közül 5 holdnál kisebb 24 ezer birtoktest; — ezen példával felhozott adatok eléggé bizonyítják, hogy a székelyföldön észlelhető általános szegénységnek egyik fő oka a birtoktestnek tulságos elaprózottsága, mi miatt igen sokan kénytelenek élelmüket a székelyföldön kívül keresni: ugyanazért szükségesnek tartja a közp. választmány, hogy a kir. kormány figyelme ezen nagy bajra is hivatassék fel s egyszersmind kéressék meg, hogy a birtok minimum meghatározása iránt megfelelő törvényjavaslatok terjessen a törvényhozás alá.

IV.

Jegyzőköny

a „Székely mívelődési és közigazdasági egyesület“ 1881. augusztus
28-án Kézdi-Vásárhelyen tartott közgyűléséről.

Jelen voltak : Hajós János elnök, Buzogány Áron egyl. titkár, Gidófalvi István egyl. pénztárnok; továbbí a következó egyesületi tagok : Potsa József háromszékmegeyi főispán, Forró Ferencz alispán, Szócs József Kézdi-Vásárhely polgármestere, Donáth József törvényszéki elnök, Molnár Dénes kézdi-vásárhelyi városi kapitány, Künle József volt orsz. képviselő, Lázár Mihály orsz. képviselő, Pávai Vajna Elek ügyvéd, Sándor János kir. táblai bíró, Dr. Csiky Kálmán egyetemi magán tanár, Balázi Lajos volt orsz. képviselő, Komáromy Andor kir. tanfelügyelő, Éltés Elek kir. tanfelügyelő, Mihály Ferencz, Sándor Kálmán, Páll Gyula kataszt. felügyelő, Szentiványi Ignác birtokos, Szabó Károly kir. tanfelügyelő (Sopronból), Borszéki Soma ministeri titkár, Cseh Emil segédszolgabíró, Kőnczey Miklós birtokos, Dr. Pethő József, Dr. Szász István, Gálffi Sándor (Gernyeszegről), Kerekes Samu polg. isk. tanár, Madár Mihály felső népisk. igazgató, Cserey Gyula birtokos, Mikó Árpád birtokos, Borosnyai Dániel ügyvéd, Deák Ignác, Gidófalvi László, Végh József ministeri fogalmazó, Veress Gyula ügyvéd, Tompa Kálmán tanf. tollnok, Molnár Josaiás, Csiszár József kererkedő, Csiszár Mihály iskolaszéki gondnok, Török Bálint, Kovácsi Bálint (K.-Ujfaluról) Bedő József felső népisk. igazgató, Kun István, Madár Mihály, Csiky József, Thali István, Zonda Mihály.

1. Hajós János elnök felolvassa elnöki megnyitó beszédét. (Lásd elől.)

E tartalmas és emelkedett hangulatu elnöki beszéd nagy tetszéssel és hosszas éljenzéssel fogadtatott.

2. Elnök kijelenti, hogy az alapszabályok által kívánt számu tag jelen van s így a közgyűlést megnyitottnak nyilvánítja. Tudomásul vétetik.

3. Egyszersmind elnök kéri, hogy a jegyzőkönyv hitelesítésére három tagu bizottság küldessék ki.

A jegyzőkönyv hitelesítésére Donáth József, Künle József és Dr. Csiky Kálmán küldetnek ki.

4. Buzogány Áron olvasa az egylet mult évi működéséről szóló jelentését. (Lásd előbb.)

Tetszéssel fogadtatik.

5. Szentiványi Ignác az titkári jelentés utolsó pontjára nézve, melyben Mikó Mihály és Takács János egyleti érdemes tagok elhunytá részvéttel emlittetik, kívánja hogy a közgyűlés mély részvétét elhalt jeleseink halála felett nevezettek családjainak egy részvétinatban fejezze ki.

Egyhangulag elfogadtatik, s az elnökség a részvétiatok elküldésével megbizatik.

6. Sándor Kálmán kívánja, hogy a nagy értékü elnöki beszéd, ugy a titkári jelentés, mely élénken tanusítja, hogy az egylet közp. választmánya buzgón törekszik székely érdekekért megtenni minden lehető, iktattassanak jegyzőkönyvbe s egyszersmind fejeztessék ki a közp. választmány irányában a közgyűlés elismerése.

A közgyűlés egyhangulag fogadja el a fennebi inditványt s meghatározza, hogy az elnöki megnyitó beszéd s a titkári jelentés igtattassanak jegyzőkönyvbe, s az egylet Évkönyvében adassanak ki; továbbá elismerő köszönetet nyilvánít a közgyűlés a közp. választmánynak buzgó működéseért.

7. Előadatik a számvizsgáló bizottságnak elnöki rendeltre a pénztár véletlen megvizsgálásáról, valamint a mult évi egyleti számadás megvizsgálásáról szóló két rendbeli jelentése. E szerint a pénztár minden tekintetben rendben találtatott s a mult évi pénztárnoki számadás is minden tételében helyesnek s kifogástalannak. Miért is a számvizsgáló bizottság Gidófalvi

István egyleti pénztárnokot az 1880. évre beadott számadására nézve, a további felelősség terhe alól szokott módon feloldatni ajánlja sőt tekintve a pénztárnok pontos és buzgó eljárását, azt is javaslatba hozza, hogy a pénztárnoknak azért elismerés nyilváníttassék.

A fennebbi jelentések tudomásul vétetvén határozatlik, hogy Gidófalvi István egyl. pénztárnok az 1880. évre beadott és kifogástalannak talált számadására nézve a további felelősség terhe alól szokott módon és fentartás mellett felmentessék s egyszersmind pontos, buzgó eljárásáért neki a közgyűlés elismerését fejezze ki.

8. Előadatik az egylet pénztárának állásáról f. évi junius hó végével készített pénztárnoki jelentés a mint következik :

1880. évi junius 1-től 1881. évi junius végéig.

T á r g y	B e v é t e l			
	köve-	érték-	készpénz-	
	telés-	papir-	ben	
	ben	ban	frt	kr.
	f o r i n t			
I. Bevétel.				
a) Pénztári maradék 1880. junius hó végével	1400	5950	2268	81½
b) Részvénydíjakban befolyt	—	—	1425	—
c) Alapítványokban	—	—	532	76
d) Br. Kemény Gábor minister ur adományozott az egyletnek	—	—	500	—
e) Kamatokban befolyt	—	—	494	86
f) Kozma-féle pályamű elárusításából	—	—	41	—
g) Ajándék és különféle bevételek	—	—	34	27
h) Budapesten tartott székely vacsora estélyből	—	—	23	—
i) 2100 frt 5½%-os földteherm. zál. lev. és 20 frt első székely szövogyári részv. vásároltatott	—	2120	—	—
Összes bevétel	1400	8070	5319	70½
Együtt 14789 frt 70½ kr.				

T á r g y	K i a d á s			
	köve- telés- ben	érték- papir- ban	készpénz- ben .	
			f o r i n t	frt kr.
II. Kiadás.				
a) Közmivelődési czélokra, a vácsi kosár- fonó intézetbe elhelyezett székely fiuk ösztöndijába s nagygyűlési kiadás . .	—	—	691	90
b) Az új alapszabály és az 1880. évi év- könyv nyomtatása és szétküldése . .	—	—	337	35
c) Dologi és postakiadás	—	—	126	51
d) 2100 frt 5 ¹ / ₂ %-os földhitelint, zálog- levél és 2 drb. à 10 fritos első székely szövőgyári részvény vásárlásába . .	—	—	2147	27
e) Tisztviselők tiszteletdíja	—	—	450	—
f) Díjnekok jutalmazása	—	—	45	—
g) Szolgák díja	—	—	41	40
Összes kiadás	—	—	3839	43
Szembesítve a bevétellel	1400	8070	5319	70 ¹ / ₂
a kiadást	—	—	3839	43
Marad vagyonkészlet	1400	8070	1480	27 ¹ / ₂
Együtt	10950 frt	27 ¹ / ₂ kr.		
Ehhez járul az 1875—80. évi hátralék	1715 frt			
Az összes vagyon tesz	12665 frt	27 ¹ / ₂ kr.		
Szembesítve a mult évi nagygyűlésen kimu- tatott	11153 frt	81 ¹ / ₂ kr.		
vagyonnal, az egyeslet vagyona szaporodott	1511 frt	46 kr.		

Budapesten, 1881. évi június 30-án.

Gidófalvi István,
az egyeslet központi pénztárnoka.

9. Elnök jelenti, hogy Szász Károly, Lázár Dénes, Thuróczy Adolf és Dr. Takács Lajos tagtársainktól üdvözlő táviratok érkeztek.

A felolvasott üdvözlő táviratok örvendetes tudomásul vétetnek.

10. Titkár előadja, hogy a váczi kosárfonó tanműhelyben egyletünk költségén már két év óta foglalkozó két székely fiu igen jól viseli magát, nagy igyekezettel haladnak s már is kiképzett kosárfonó mestereknek tekinthetők, tehát a tanműhelyből már most kiléphetnének; mindazon által tekintve, hogy még is némely finomabb kosárfonásban még hasznosan gyakorolhatnák magokat; tekintve, hogy ellátási költségeiknek felét már magok képesek keresményükkal fedezni, és tekintve, hogy helyök itt a Székelyföldön még ugy sincs: a tanműhely igazgatósága és a közp. választmány is azt ajánlják, hogy érdekelt két székely fiu még jövő évi junius hó végéig a tanműhelyben hagyassanak s a reájok fordítandó költséget ezen időre az egylet utalványozza.

A közgyűlés a jelentés első ágát tudomásul veszi s azon javaslatot, hogy jövő évi junius hó végéig részben az egylet költségén még a tanműhelyben hagyassanak, — elfogatja, felhiván a közp. választmányt, hogy azon időig az érdekelt két székely fiunak, mint kosárfonó mestereknek biztos helyet szerezni igyekezzék.

11. Uj tagokul bejelentetnek és pedig 100 frt alapítványnyal:

- a) Háromszékmegye közönsége,
 - b) Balácsi Lajos Csikból,
 - c) Rafaj Károly Ujszékéről,
 - d) Hollaky Attila,
 - e) Toth István és
 - f) Nagy Ferencz Kézdi-Vásárhelyről.
- Továbbá 5 frtos részvénynyel 5 évre:
- Id. Donáth József törvénytörvényes elnök,
Kiss Károly Kézdi-Vásárhelyről,
Szlátényi Ignác Nyujtódórol,
Fejér Károly Kézdi-Vásárhelyről,

Szabó István Kézdi-Vásárhelyről,
Dr. Pethő József Kézdi-Vásárhelyről,
Könczei Domokos F.-Volálról,
Tompa Kálmán Segesvárról,
Borosnyay Dániel Brassóból,
Szöcs József Kézdi-Vásárhelyről,
Erdélyi Károly „ „
Molnár Josiás „ „
Cseh Emil „ „
Könczey Miklós „ „
Kovácsi Bálint Kászón-Ujfalu
Thali István Csik-Szeredáról,
Mikó Árpád „ „
Fülöp István Ditróról 1 frtot egyszer mindenkorra.

Örvendetes tudomásul vétetik s gyűjtőknek köszönet szavaztatik. Egyszersmind az új tagok igttatassanak be egyletünk törzskönyvébe.

12. Olvastatik Orbán Balázs tagtársunk indítványa, hogy egy székely udvarhelyi értelmes és iskolázott timárlegény, kit az ipartársulat választana -- küldessék ki az egylet költségén hazai és külföldi városokba a bőrkészítés mesterségében való teljes jártasság és ügyesség elsajátítása végett, ki aztán haza jöve, iparostársait a tapasztaltakban oktassa.

Továbbá indítványozza, hogy oly székelyközségekből, hol a durva szalmakalap kötés gyakorlatban van, nevezetesen Marosszékből, Jobbágyfalváról, Udvarhelyszékből Bözöd, Etéd és Vágás községekből egy-egy leány küldessék ki az egylet költségén a pozsonyi női-ipar képezdébe a finomabb szalmafonás eltanulása s itthon terjesztése végett.

Potsa József főispán a fennebbi indítványokra megjegyzi, hogy a bőrkészítés elég fejlett levén a székely földön, egy timárlegénynek kiküldése helyett nagyobb szükség volna egy pár bőrkészítő gépre; a szalmafonás finomabb neme pedig elsajátítható pl. a kovásznai női ipar-iskolában is, a hol már Pozsonyban kiképzett tanítónő működik.

Még többen szóltak e tárgyhoz, részint Orbán indítványát, részint Potsa észrevételeit támogatva.

Mely vita után a közgyűlés Orbán Balázs indítványait elvben helyesli s elfogadja, a kivített azonban a tovább szerzendő információk s az egylet pénztára állásának tekintetbe vételével a közp. választmányra bizza.

13. Olvastatik László Gyula az egylet költségén a hosszúfalusi fametsző intézetben végzett ifju kérése, melyben 200 frnyi segílyt kér, hogy még egy évig említett intézetben tanulhasson, mig azután biztos állomáshoz juthatna.

Ajánlólág áttétetik a közp. választmányhoz a körülmények s pénz álláshoz képest további intézkedés végett.

14. Előterjesztetik a „Szőkely kivándorlás“ ügyében a titkári jelentésben is már jelzett terjedelmesebb munkálat, az annak alapján tett javaslatokkal s a közp. választmány által már végrehajtott intézkedésekkel együtt.

Ezen terjedelmes és több pontból álló munkálat felett hosszas vita fejlődött ugy általánosságban, mint az egyes pontokra nézve, mely alapos és sokoldalú vitában többen vettek részt, határozattá lett,

hogy e munkálat egyes igen fontos pontjaira nézve a közp. választmány által tett intézkedések mind helyesletetnek, s a közp. választmánynak e tekintetben is buzgó rásáér elismerést nyilvánittatik.

Mintthogy azonban a közp. választmány által is még el nem intézett, sőt általa az egylet vidéki választmányaihoz bővebb megvitás, részletes adatokkal felszerelés és véleményes jelentés végett közölt több pontra nézve a közgyűlésen eltérő nézetek nyilvánittattak : elfogadtatik Lázár Mihály és Potsa József tagtársainknak amaz indítványa, miként a kérdéses függő pontokra nézve hozandó végleges megállapodás előtt a közp. választmány itt felolvasott munkálata egész terjedelmében közöltessék. Háromszékmegeye és Csíkmegeye közönségével is részletes adatok alapján teendő véleményes nyilatkozat végett.

Ugyanezen alkalommal közlendők lesznek nevezett megyei törvényhatóságokkal véleményezés végett a Romá-

niában felállítandó székely ügynökségek s külön székelyföldi ipar-kereskedelmi kamara felállítása érdekében tett intézkedések is.

15. Az alapszabályok értelmében a közp. választmánynak 5 tagja kisorsolandó s azok helyébe új választás levén teendő :

Az ülés színén történt szabályszerű kisorsolás utján kisorsoltattak : Deák Farkas , Dr. Csiky Kálmán , Forró Ferencz, Barabás Miklós és Pulszky Ferencz.

A közgyűlés nevezetteket egyhangulag újból a közp. választmány tagjaivá választotta.

16. Az alapszabályok 12. §-a értelmében a számvizsgáló bizottság tagjaiul megválasztatnak :

Cs. Kiss Károly, Boér Sándor, Szánthó Samu, Dr. Máthé Sándor és Bochkor Károly tagtársaink.

17. Az elhunyt boldog emlékezetű Takács János alelnök helyébe új alelnök választása tüzetvén ki : —

A beadott 35 szavazat közül 23 szavazattal az egy-let alelnökévé Deák Farkas központi választmányi tag választatott meg.

Ekkor az ülés az idő előhaladottsága s az ebéd ideje be-következése miatt felfüggesztetett, elnök azon megjegyzésével, hogy d. u. 4 órakor a gyűlés folytatattatni fog, a mikor is a kité-zőtt felolvasások fognak megtartatni.

18. Ebéd után a gyűlés megnyittatván, felolvasást tar-tottak.

a) Benedek Elek két székely balladát bevezető magyará-zatokkal,

mi nagy tetszéssel fogadtatott.

b) Dr. Csiky Kálmán „Nemzetünk jövője“ czimű érte-kezését, —

mely rendkívüli nagy hatást tett, a közgyűlés osztatlan tetszéssel és hosszan tartó éljenzéssel fogadta.

c) Tompa Kálmán „Nagy idők“ czimű eredeti költeménye hasonlókép általános tetszést nyert.

d) Erdélyi Károly „Mik volnának a teendők a Székely nép anyagi és szellemi jóléte emelésének érdekében,

czimü felolvasása, mely különös helyi praktikus iránya által tünt ki —

szintén jó hatást tett.

Határoztatott egyszersmind, hogy felolvasó tagtársainknak szives és készséges közreműködésökért a közgyűlés köszönete jegyzőkönyvileg fejeztessék ki s becses felolvasásaik az egylet Évkönyvében közöltessenek. *)

19. Ezek után elnök annak megjegyzése mellett, hogy vajha a vidékiek részéről nagyobb mérvű érdeklődés mutatkozott volna mostani közgyűlésünk iránt, — legszivesebb köszönetet mond Kézdi-Vásárhely előljáróinak s polgárságának a meghívásért s vendégszerető szives fogadtatásért s ellátásért, ugy szintén meleg köszönetét fejezi ki Potsa József főispán és a t. megye részéről tanusított érdeklődésért, egyszersmind felhívja meleg szavakkal a jelen voltakat, hogy támogassák ezután is a székely egylet működését s törekvését, melyek mindig oda irányozvák, hogy a székelyföld és szeretett székely néptünk szellemi és anyagi jólléte fokról-fokra elősegíttessék.

Szőcs polgármester ur örömét fejezi ki, hogy a székely egylet ez évi közgyűlése Kézdi-Vásárhelyt tartatott meg s ajánlja a város buzgó és hazafias polgárságát továbbra is az egylet jóindulatába.

Ezek után az elnök a közgyűlést általános, hosszas éljenzés közt bezártnak nyilvánítja.

Mire a közgyűlés igen jó hangulattal szétoszlott.

Emlékezet okáért feljegyezzük, hogy az elnök, titkár s több távoli tag augusztus 27-én Sepsi Szent-Györgyre érkezvén, Künle József egyl. buzgó tag s volt orsz. képviselő által egy igazán derült, kellemes és patriárchalis ebéden megvendégeltettek, hol a derék házi gazda s szeretetreméltó családja a legszivesebb székely vendég szeretettel árasztották el vendégeiket. A legderültebb hangulatu ebéd és felköszöntések lezajlása után Hajós elnök és Potsa főispán vezérlete alatt egész kocsi sorral

*) Tompa Kálmán költeménye nem küldetett be.

Szerk.

indultunk meg Kézdi-Vásárhely felé, hová 5 óra táján megérkezvén, a polgármester vezetése alatt nagy küldöttség fogadott a diadalkapu előtt szives üdvözlettel. A házakon nemzeti zászlók lengtek s a hölgyek sok koszorut s virágcsokrokat szorítottak a kocsikba az érkező vendégeknek. Benn a város piacán mozsárlövészek s megint szives üdvözlés fogadtak, melyekre Hajós elnök mondott szép köszönő szavakat.

Ezután szivességgel teljes házi gazdáinknál elszállásolva, estve ismerkedési estélyre gyűltünk össze a városligetben, hol nők és férfiak oly szép számmal találkoztak, hogy a szabadban terített hosszú asztal egyik végén nem lehetett hallani a másik végén mondott köszöntőket. A jó hangulat szellemes felköszöntőkkel volt fűszerezve.

Más nap a délelőtti közgyűlés után közebéd volt, rendezve a városi mulatókert nyári termében, mintegy 150-en vettek részt, néhány nő is, hol Hajós elnök, a királyra, királynéira és a királyi családra emelte az első poharát, mit a közönség felállva nagy éljenzéssel fogadott. Azután elnökre, Potsa főispánra, az egylet titkárára, Kézdi-Vásárhelyre s polgármesterére, Háromszék-megyére s derék alispánjára, az új tagokra, a székely egylet jövőjére, Künle József az egylet egyik veteránjára, Székely Iván ref. lelkeszre, egyletünk régi erős hívére, a kézdi-vásárhelyi szép nőkre, Dr. Csiky Kálmánra s a társaság több jeles jelenlevő tagjára emeltettek poharak, czikázó, szellemteljes felköszöntések mellett. Szóval: az igazi székely lakoma rendkívüli jókedvvel és vidám, emelkedett eszmeáramlattal folyt le d. u. 5 óráig, a mikor a fennebb jelzett felolvasások következtek.

Estve fényes bál volt a városháza nagy termében az ottani jótékony nőegylet s annak élén özv. Cserey Jánosné őnga által rendezve, a melléktermekben bájos hölgyek szolgáltak fel vacsorákkal vagy hűsítőkkal a vendégeknek. Reggelig folyt a vidám mulatság.

Aug. 29-én a társaság egy része a torjai kénes barlang vidékére tett kirándulást, míg néhányan a kézdi-vásárhelyi tanintézeteket, árvaházat, szegények menhelyét nézték meg, melyek közül különösen az árvaház fényes bizonyosságul szolgál annak,

hogy nemes emberszeretettel párosult kitartó buzgóság csudadolgokat képes teremteni.

Ez nap estve még egyszer összegyültünk bucsuvacsorára, ekkor a kézdi-vásárhelyi tanári s tanítói testület vendégei voltunk; itt hangzottak el az utolsó meleg bucsuhangok szép magyar nemzeti- s népdalok közt.

Aztán más nap utra keltünk mi is, a legjobb emlékekkel Kézdi-Vásárhely derék, jó magyar szívü polgársága iránt.

Hajos János, s. k.
egyl. elnök.

Buzogány Áron, s. k.
egyl. titkár.

A fennebbi jegyzőkönyv alóírtak által hitelesítettik.

Donáth József. Künle József. Dr. Csiky Kálmán.

V.

Nemzetünk jövője.

*Irta és felolvasta a „Székely miv. és közg. egyeslet“ aug. 28-án 1881.
Kézdivásárhelyen tartott közgyűlésén Dr. Csiky Kálmán.*

Nem czélom a jövő század regényírójának munkájába költőtlen tollal bele kontárkodni; azt sem tűztem ki föladatul magam elé, hogy üres ábrándképeket fessek, s a magyar alföld síkjairól ide, erdélyi hazánk síkjai közé, varázsoljam át a délibábot, tündököltetni benne nemzeti hiúságok csalfa légvárait. Igyekszem magamat rövid értekezésem folyamán távol tartani mindattól, a mi a napi, a pártpolitika kérdésével kapcsolatban áll; mert hiszen ez a közhangú egyesület egyike azon kevés zöldelő oázoknak, melyek azzal a kiváltsággal bírnak, hogy viruló tényészetők a pártok politikájának kopár homokzivatartól megkímélve maradjon.

A magyar nemzet jövőjéről akarok szólni, azzal a higgadsággal, melyet e kérdés mindenkitől, ki vele komolyan foglalkozik, megkövetel; de egyuttal azzal a szeretettel és erős bizodalommal, mely nélkül millió szívek e legdrágább gondolatát megérinteni sem szabad. Nemzeti jellemünk erényeit és hiányait akarom latolni; multunknak létfontartó tényeit s azon mérföld mutató köveket igyekszem föl kutatni, melyek egy ezeréves történelem útját jelölik s jövendő irányát — legalább az emberi számítás szerint — megsza bják; a jelen időknak kedvező vagy kedvezőtlen viszonyaira fogok rámutatni; — és mindezekből, mintegy kulturhistóriai számművelet tényezőiből, megállapítani azt a végeredményt, a mit e két szóval fejezek ki: „nemzetünk jövője.“ De a végeredményt sem állítom föl megdönthetetlen mathemati-

kai tény gyanánt, se jóslatot nem akarok mondani; oda állítom, mint törekvéseinknek eszményét, mint hazafiúi áldozatok, nemzeti munka, izzadtság, fáradság, erély, kitartás és erények jutalmát, melyet kivívni kötelességünk, melyet elnyerni lehet.

Legújabb időben a bölcséleti lélektan — psychologia — mellett, mely az embernek, mint ilyennek, szellemi, lélek- és kedélytulajdonaival foglalkozik, és belvilágára igyekszik fényt hinteni, kifejlődésben van egy új tudományág: a *népek lélektana* és a *sociologia*; mely azt kutatja, hogy az ember, mint a különböző erkölcsi társulatoknak, mint a családnak, törzsnek, népnek tagja, tehát mint egy emberösszeségnek cselekvő része, miféle szellemi és jellemtulajdonokkal jelentkezik? mily fejlődésen mennek át e tulajdonok? s micsoda eredményeket szülnek a különböző emberi társaságok életében és kulturájában? E tudományágakkal szoros összeköttetésben vannak az embertan, a népismeret és az összehasonlító nyelvészet, a melyek együtt véve alkotják azt a nagy tudománykört, melynek szempontjai és eredményei egyes népekre alkalmazva, képezik azon népnek művelődés történetét. Ez is *történelem* tehát, még pedig a szó legvalódibb és legmagasabb értelmében vett történelem; de a mely mégis különbözik az egyes népeknek csak külső eseményeit tárgyazó, csak írott okmányokra támaszkodó és azokból merítő históriájától. Különböznek és mégis kiegészítik, fölvilágosítják egymást, s azért szükséges, hogy egyik a másikkal minél belsőbb összeköttetésbe hozassék. Az egyes népek külső históriája csak az azon népet alkotó egyedek és faj belső, lélektani ismeretéből meritheti azt az igazi életnedvet, mely száraz egyhangúságát megszünteti, s mely eszmékkel és igazságokkal termékenyíti meg a sivár mezőket, hol előbb csak a füvet letipró csataparipák és bősziült harczi tömegek látványa tárult a históriával foglalkozónak s az olvasónak szeméi elé.

Nem lehet szándékomban ez alkalmoszerű vázlatban megkísérlni e szempontból a magyar történelem tárgyalását; egy ily föladathoz erőmet is csekélynek érzénem. Csupán csak néhány tény megérintésére fogok szoritkozni a célom felé vivő

irányban, hogy feltüntessem azon főbb lélektani tulajdonokat, melyek nemzetünk történelmében vezérfonal gyanánt átvonulnak a multban, s kalauzul szolgálhatnak a jövő megítélésénél.

A magyar nemzet uralkodói tehetséggel megáldott faj. Ez az első igazság, melyre történelmünk tanít, melyet nem én találtam föl, s nem én mondok ki elször. Oly hirneves tudósok, mint Steinthal, Bluntschly — német létökre — sokszor adtak kifejezést irataikban, és egyetemi előadásaiik közben annak az eszmének, hogy a magyar uralkodó faj. Mit jelent már ez a jellemzés? Azt jelenti tisztán és egyszerűen, hogy oly faj, mely uralkodásra van hivatva, mely képes magából kifejteni azon tényezőket — milyenek a hadi erény, politikai institutiok és törvények, társadalmi hatás, — melyek a vele érintkezésbe jövő, s e tulajdonokkal nem, vagy legalább kisebb mértékben bíró fajok és népek fölött előnyt és felsőséget biztosítanak számára. Tehát kérdeni lehet, hogy ez a nemzeti jellemminőség az ököljog elvét foglalja magában, s fajnak faj fölött, nemzetnek más nemzet fölött való uralmának jogosságát mondja ki, s az elnyomást szentesíti? Tagadhatatlan, hogy bizonyos mértékben úgy áll a dolog; de előre is sietek megjegyezni, hogy ez az egy jellemtulajdon nem érvényesül abszolút hatalommal, mert sok egyéb tényező is szerepel abban a nagy harcban, melyet Darwin „a létért való küzdelem” törvényeképen állított föl, s mely egyaránt megvan a növény- és állatvilágban, mint az emberiség egyénei és fajainak életében. Sőt bizonyos körülmények közt az uralkodó jellemű népnek e tulajdonsága hátrányára is válhatik; ha ugyanis a faji önértet elzárkózottsággá s más népek iránti kizárólagossággá fajul el. Világos példákat láthatunk erre a történelemben. Az ó-görög és a római nép egyaránt uralkodó jellemű nemzetek valának; de míg amaz a legnagyobb túlzásba vitte e tulajdonának érvényesítését, a mennyiben magán kívül minden más fajt és népet barbárnak tekintett, s azoktól a megvetés és intézményeinek áthághatlan korlátaival igyekezett magát elzárni: addig a római ráparancsolta a maga nyelvét és törvényeit a meghódított fajokra, s azokat rómaiakká törekedett tenni. Az eredmény nagyon különböző volt. Görögország államai s népei rövid függetlenség után elvesztették önállásukat: s Róma pedig egy világot alkotott át a

maga képére, s még birodalmának elenyészte után is az európai civilizáció minden fejleményén hátrahagyta a maga erős bélyegét.

Ezt az uralkodásra való hivatottságot fölismerte saját népében és nagyon élesen fejezte ki már két ezer évvel ezelőtt egy nagy római költő; midőn még a szépművészetekben és a tudományban való elsőséget s azoknak fejlesztését is átengedhetni véli más népeknek (a görögöt értette), és a maga nemzetének csak azt a föladatot tartja fön, rendeltetését mintegy abban találja, hogy jellemének szigora és magasra hivatottságánál fogva uralkodjék a világ fölött. „Hadd alkossanak mások — így szól Virgilius, a büszke rómainak önértében — megszólalásig hű szobrokat érczből; hadd faragjanak márványból életteljes képeket; hadd működjenek fényesebb sikerrel a szónoklat terén; hadd írják le jobban, mint mi, a világegyetem forgását és a fölkelő csillagok útját: te Római, ne feledd, hogy uralkodás a te hivatásod; béke törvénye alá kényszeríteni a népeket, kimélni a megalázottakat, de küzdeni a makacsok ellen — ebben áll a te művészeted!”*

Hiú nagyzás volna tőlünk, ha e büszke érzelmre mi is oly jogosultaknak tartanók magunkat, mint a római költő a maga népet viláгурalmi nagyságának tetőpontján tartotta. De az uralkodói tehetség és hivatottság megvan a mi nemzetünkben is; ezt tanúsítja egész történelme.

Mint csekély számú nép törtetett elő Ázsia és keleti Európa néprajain keresztül, üzve másokat és üzetve rokonfajú s époly harezias népek által, s karddal kezében hazául hódította meg magának a Kárpátok által környezett szép országot. Ettől kezdve jó és balszerencse, sőt csupán és egyedül fönmaradása is hango-

*) *Excudent alii spirantia mollius aera,
Credo equidem, vivos ducent de marmore voltus;
Orabunt causas melius, coelique meatus
Describent radio, et surgentia sidera dicent:
Tu regere imperio populos, Romane, momento;
Hae tibi erunt artes, pacisque imponere morem,
Parcere subjectis, sed debellare superbos.*

san tanúskodnak életképességéről és uralkodó tehetségéről. A magyar soha nem volt más népnek szolgája; *jugi impatiens*, nem tudta tűrni a jármot, melyet egyik vagy másik hatalmasabb szomszéd igyekezett nyakára tenni, s mindenkor lerázta azt magáról. Pedig nemzetközi helyzete soha sem volt kedvező; sőt inkább mindig veszélyeztetett és sokszor valóban kétségbeejtő volt az.

Beékelte magát — mint a cseh történetíró Palaczky kifejzi — először is a szláv népek kellő közepébe, s örökre meggátolta azoknak egy egységes nemzettestté való alakulását, a mi már akkor — ugyanazon történetíró véleménye szerint — épen a teljestülés szélén állott. Ez állásfoglalás által azonban nemzetünk a nagytömegű szlávtság hatásának tette ki magát, annak a csöndes, észrevétlen befolyásnak, mely akkor e fajnak tulajdona volt, s mely gyakran veszedelmesebb az erőszakos támadásnál. Az akkori és még a későbbi időkben is a szláv nepeknek nem volt erejük és hatalmuk arra, hogy nagyobbszerű fegyveres hódítást tegyenek. De ha fegyverrel nem tettek, tettek másképen, s tehették is roppant számuk által. Már korán előzönlótték tömegeikkel a Balkán-félszigetet és a mai Magyarország nagy részét; északi Németország az Elba-vonaltól keletre akkor egészen szláv volt; Cseh- és Morvaország, Styria, Karinthia és Krajna akkor is, s talán jobban, mint ma, szláv fajokkal volt tele. Ezekhez csatlakoztak aztán a régi törzshelyeiken lakó, s ott később is megmaradt, vagy nyomról nyomra terjeszkedő lengyel-litván és orosz népek. E roppant tömeg közepébe ült bele a magyar, uralkodván e törzseknek tetemes és magánál bizonyosan jóval nagyobb számú része fölött. Épen ezért a magyarral szemben is meg kellett kezdődni okvetetlenül annak a processusnak, a mit a meghódított hódításának mondhatunk, a mi a világtörténelemben oly gyakran érvényesült, és a népek viszonyait egymáshoz gyakran gyökeresen megváltoztatta. Ezt látjuk végbemenni a velünk rokon bolgár népen, mely mint hódító faj települt meg a Balkán-hegység vidékein, s uralkodott többnyire szláv faj beszüllött törzsek fölött. Azonban a hódított szláv törzsek egy pár száz év alatt csöndes befolyásukkal, számuk és a keresztyén vallás hatalmával maguk részére hódították el uraikat, s a bolgár szláv fajjá változott át. Kétségtelen, hogy a görög fajnak is ne-

vezetes részével ugyanez történt; mert már a 7. 8. és 9. századoktan, még közép- és alsó Görögországot is annyira ellepték a szláv bevándorlók, hogy az ó-kornak e classicus földje a teljes elszlávosodás veszélyének állott küszöben. Ez a veszély azonban végre még sem következett be; mert itt épen a vallás, mely a pogány bolgárokkal szemben nagy előnyt és segédeszközt nyújt vala a szláv keresztyéneknek, itt maga a vallás segítette utóljára is fölül kerekedni a görög fajt a szláv fölött, mivel a görög nyelv volt a keleti egyháznak legszentebb, legműveltebb és legelső nyelve.

Hát nemzetünkre mily irányban és mily eredménnyel érvényesítette magát ez a szláv befolyás, mely majdnem mindenfelől érintkezett vele? Itt történelmünknek oly pontjához léptem, mely még se eléggé méltányolva, se földerítve nincs, sőt a melynek kérdésképen való föltevését is sokan — szerintem nagyon indokolatlanul — szeretik visszautasítani. Én azt hiszem, hogy a szláv befolyás, sőt a veszély is egy oldalról, sokkal nagyobb volt nemzetünkre, mint a mennyit ma bebizonyítani lehet, habár sejtjük is. Azok a viszonyok, mely közé nemzetünk jutott vala, midőn a szláv népek családja közepébe letelepült, s velők folytonos érintkezésbe jött; az a tény, hogy a vezérek alatt a rabszolgáknak nevezetes része bizonyára szlávokból állott, s ugyanazok alkották a szabadság teljességében nem részesített hazai különféle alsó néposztályok tömegét is; az a körülmény, hogy már Sz. István király alatt királyi hercegek, mint Endre, Béla és Levente szláv fejedelmi családoknál keresnek menedéket s nőket is onnan hoznak, s hogy általában már Géza vezértől kezdve gyakran ült lengyel, orosz, szerb fejedelmi asszony a trónon magyar királyok oldalán; az a tény, hogy kezdetben a görög egyház tanai hatolnak be népünk közé, a mi — nem lévén egyenes összeköttetésünk a görögökkel — csak a déli szláv népek közvetítése útján történhetett; végre, különösen az Árpádház uralkodásának végén, azok a törekvések, melyek arra irányultak, hogy egyes hatalmas oligarchák a magyar államot is megkisérlették több kisebb hűbéres herczegségre szaggatni szét, a mi egy több nyelvű és több népfajtól lakott országban alig ment volna végbe a nélkül, hogy az ily hűbéres herczegségek bizonyos külön nemzeti szíre-

zetet is ne vettek volna föl (a mint hogy ettől Csák Máté trencsényi herczegsége is alig lehetett ment): mindezek azt bizonyítják, hogy az Árpád-vezérek és királyok négyszáz éves uralma alatt a magyar királyság még folyást ki volt téve a szláv áramlat lassú, de veszedelmes hatásának, mely könnyen alámoshatta volna a magyar nemzet lába alatt a földet, mint folyam partját a víz ereje.

De nemzetünk fényesen és diadalmasan kiállotta e veszélyt, s a győzedelmet nagy részben nemzetünk uralkodó szellemének köszönhetjük. Ez a szellem teremté meg azt a *faji önérzetet*, melynél fogva a magyar jobbnak, kiválóbbnak tartván magát az alávetett fajoknál, nem cserélte föl nemzeti egyediségét azokéval; de sőt azoknak legjobbrait csakhamar magába olvasztá, nem előre megállapított terv és nemzetiségi politika által, hanem azon ellenállhatatlan vonzerő következtében, melyet az uralkodó faj, magasabb erkölcsi sajátságaival, jogi és közigazgatási intézményeivel mindenkor gyakorolni szokott a más fajbeli azon hou-lakosokra, kik a köznapiság rendes színvonala fölé igyekeznek emelkedni, s tehetségeiket érvényesíteni.

Sokszor mondatott, és ma is hangoztatják, hogy a magyarnak *nem volt képessége beolvasztani a hazában lakó s ezer év óta magyar uralom alatt élő nemzetiségeket*. De ez a tétel nem egészen helyes. Állítsuk e kérdést kellő világitásba. Először is olyan öntudatos nemzetiségi politika, mely egyenesen a nyelvi különbségek megszüntetését az állam határain belől, tűzte volna ki czélul, nem is létezett a mult századokban. Az uralkodó nemzet hajdan is gyakran assimilálta a hatalma körébe eső más fajú népeket culturája, állami intézményei, törvénykezés és közigazgatási egyformásítás, gyarmatok letelepítése stb. által, mint tették ezt pl. a rómaiak. De már a középkorban ez is sokkal nehezebben ment, s nem igen látunk más eszközt a nemzeti és nyelvi áthasonításoknál szerepelni, mint a nagyobb szám hatalmát a kisebb szám fölött, főleg ha amához még helyileg régebben meggyökerezett cultura is járult. A középkorban az államélet a decentralisatio rendszerének irányát követte; az állam körén belül mindenütt a particularismus s az autonom testületek önállósága virágzott. A nyelvi és nemzeti egység megteremtésére e viszonyok

magukban véve is nagyon kedvezőtlenek voltak; de hazánkban még egyéb hátráltató körülmények is csak fokozták a helyzet kedvezőtlen voltát. Az uralkodó faj nem saját nyelvét, hanem a helyett egy holt idegent, a latint tette a törvényhozás, a törvénykezés, közigazgatás, a tudomány és iskola nyelvévé. A megyei intézményen kívül, de a mely maga is a particularis szellemnek kedvezett, nem volt semmiféle állami intézmény, mely az egyformaságot képviselte volna. Pedig a megyei intézmény keretén is kívül állottak a szabad városok, a szabad kerületek és a székek, melyek kiterjedt autonómiájok birtokában, a királyi hatalom közösségének kötelékén kívül vajmi kevés kapocs által valának egységbe hozva az állam testével. Ily viszonyok csak a különféleségnek szolgáltak javára.

És mégis mindezek daczára a magyar nemzet kétségkívül igen sokat olvasztott be magába a meghódított népekből; s bizonyos, hogy ha ez történelmünk folyamán szakadatlan következetességgel nem történik: azóta nem is volna magyar nemzet. Mint uralkodó faj, melynek vállaira nehezült a fegyverviselés terhe, az örökös háborúk alatt mindig kiválólag a magyar fogyott, még a haza idegen nemzetiségei sokkal jobban szaporodhattak. Jöttek az ellenséges nagy invasiók, melyek a leginkább síkon lakó magyarságot gyakran annyira elpusztították, hogy pl. a mongol járás után csak töredéke maradt fenn a nemzetnek s bizonyára nagymérvű betelepítésekkel kellett a nagy hézagokat betölteni. Még ki sem heverte ez iszonyú csapást, midőn már bekövetkeztek a népemésztő török idők százados harczi. Egy nemzet, mely történelme egész folyamában ennyi szerencsétlenségnek volt kitéve, s melynek eredeti száma sem haladta meg az egy milliót, maradhatott volna-e fenn másként mint, hogy esudás életerejével újra meg újra s folytonosan kiegészítette magát a közte vagy országában lakó más fajú népekből, azokat nyelvi-egészen hasonló népelemekké gyurván át. Kétségtelen, hogy ez történt, és hogy a székelységet kivéve, mely közt ily áthasonítás se ki nem mutatható, se nem is gyanítható, a többi magyar népnek sem tetemes részét oly elemek képezik, melyeket a magyarság részint rokonfajú kun, bolgár és besenyő, részint itt talált,

majd később a szükséghez képest a hegyekből a síkságra letelepített szláv, részint idegen földről betelepült német és olasz népekből vett föl magába. Ez az assimilatio részben igen régen, századokkal ezelőtt ment végbe; de folyik jelen századunkban és szemünk előtt is. Egész sorát lehetne felszámolni azon megyéknek, melyekben a mult század folytán telepített sváb és tót községek ma már vagy teljesen magyarok, vagy azon a ponton állanak, hogy rövid idő alatt beolvadnak a magyarságba; s tudva levő dolog — maguk a szerb írók is fájdalmasan vallják be e jelenséget, — hogy a magyarországi déli vidékeken a már nagyon messze előre terjeszkedett szerb lakosság az utolsó évtizedek alatt szemlátomást és következetesen tért veszt a lefelé terjeszkedő magyarság ellenében.

Tudom nagyon jól, hogy van a dolognak más oldala is; s hogy épen itt Erdélyben és felső megyéinkben viszont vannak vidékek, hol a kisebb számú magyarság itt a nagy tömegű oláh lakosság, amott a túlnyomó számú tót népesség által kivetkőzteték nemzetiségéből. Ez a sajnos jelenség azonban nem ártalálja az általam fölállított általános tétel és a tények igazságát: mert a viszonyok, melyek közt e részleges elmagyartalanodás történt, nagyon kimagyarázzák annak okait is. A hol magyar nép a maga nemzetiségét elvesztette, ott és azon elemeiben olyan volt állapota is, mint azé a népé, mely rajta erőt vett; jobbágy, elnyomott és szegény volt mind a kettő: a szabadság közös hiánya tette őket előbb társadalmilag, azután nyelvileg is egyenlőkké, előnyére annak, a melyik fél a szám nagyobb tömegével rendelkezett. Azt azonban nem hallottam s nem olvastam, hogy a magyar nemzetnek oly osztálya vagy törzse vetkőzött volna ki nemzetiségéből, mely mindig szabad volt, s mely épen ezért megőrizte az uralkodó nemzetben lakó erős faji önértetet. Itt van szemünk előtt a székely nép, melyet szintén idegen elemek környeznek, s mely mégis szabad institúciói és kiirthatatlan faji önértetének védelme alatt, bizony megőrizte minden tekintetben nemzeti sajátosságait, sőt nyelvileg némely hódításokat is tett és tesz.

A magyar nemzet tehát bir assimiláló képességgel. Van benne, mint mondám, valami hatalmas erő, melylyel a beolvasz-

tott elemeket teljesen magához idomítja át, mint mikor az erős szerből egy csöpp nagyobb tömeg folyadékra is átkölcsonzi a maga ízét és sajátosságait. Tömérdek szokást, viseletet, mesét, szót, sőt dalokat is, nem különben társadalmi intézményeket vettünk át az idők folyamában, sokat éppen a honfoglalás utáni első századokban, a velünk legstürűbben érintkező szlávoktól. De mindezt annyira sajátunkká tettük, annyira vérünkbe szivtuk át, hogy ma gyakran még idegen eredetöket is nehéz kimutatni. Különösen áll ez nyelvünk szókinésére. Bizonyos, hogy ennek egy jó nagy része szláv eredetű, míg egy kisebb rész belőle német is. De azért a magyar nyelv megmaradt épolyan magyarnak, a milyen eredetileg volt; gazdagodott, bővült, finomodott, fejlett; de ma is ugyan az a nyelv, a mi Árpád korában volt. És ez a körülmény nem hogy — mint némelyek fölfogják — valamit levonna akár nemzeti egyéniségünk, akár nyelvünk érdeméből: ellenkezőleg éppen a faj életképességéről tanuskodik. Az angol nyelv is nagyon különböző elemekből alakult meg. Az eredeti angol-germán hódítók roppant sokat átvettek, mint vérökbe, úgy nyelvökbe is a meghódított britt-celtáktól; majd meg a francziául beszélő normanok hódítása után a franczia nyelv gyakorolt századokon át csaknem elnyomó befolyást az angol nyelvre; de az elvégre is meg tudta tartani a maga eredeti german jellegét, miután három különböző nyelv elemeit szedte föl magába, s azokból méritette mai roppant gazdagságát.

Vázolván e csöndes, de szakadatlan küzdelmet, hatást és ellenhatást, mely faj és faj. nyelv és nyelv közt folyt le történelmünk kezdete óta: szándékosan nem szóltam eddig azon érintkezés jelentőségéről, melyben a német nemzethez eleitől fogva állottunk. Ez az érintkezés ismét más természetű vala, mint az, melybe a szlávok irányában jutottunk, hol a közelség és a tömeg ereje válhatott volna reánk végzetessé. A német nemzettel effajta küzdelmünk nem igen volt; nagy tömegű németséggel nem voltunk soha összevegyülve; s a hol, mint itt a szomszédban a szász földön, nagyobb csoportban érintkezett is velünk német nyelvű és fajú nép: ott is exclusiv helyhatósági intézményei, éppen nem vonzó társadalma, és csekély beolvasztó képességénél fogva közte és a magyarság közt se nemzetiségi és nyelvi ösz-

szeütközés, se egyikből a másikba való átáramlás nem történt észrevehető arányokban. A németiség hatása nemzetünkre *politikai, hivatalos és kulturai* volt; de ez a hatás is nem a köztünk élő, különben sem nagy számu németiségből indult ki, hanem Németország s a német politikai nemzet befolyásából eredt vala. Ez a küzdelem, melyet e hatás ellenében vívnunk kellett, szintén erős volt; s ha elveszítjük a harczot, kétségtelenül nemzeti-ségünk árán kellett volna megfizetnünk vereségünket. De nem vesztettük el; pedig e harczot nagyon egyenlőtlen eszközökkel vívtuk.

Ez a politikai hatás Németország és a német nemzet részéről történelmünk kezdetétől fogva megindul; s különböző eszközökkel, s más és más pontról intézve támadásait folyást megujul, s mindenkor azt tartja szem előtt, hogy Magyarországot függésbe hozza a németiség irányában. Ez a cél bizonyos mértékben meg is valósult akkor, midőn a mohácsi vész után, a Habsburg-ház által, német tartományokkal jövünk szoros állami összeköttetésbe, mert az összeköttetést a Bécsben uralkodó politika mindig függő viszonyná igyekezett átváltoztatni. Ezzel kezdetét veszi a hivatalos hatás is a németiség javára. Ennek következtében a magyarság ügye csakugyan vigasztalan állapotra is jutott. A déli bevándorlások által megsokasodott szláv fajok s az Erdélyben fölszaporodott oláhság nagy száma által való észrevétlen és lassú elnyomatás veszélye még mindig fönforgott; de ehhez járult az az újabb csapás, hogy a nemzet teste, három állam közt megosztva, megbénult, s legvalószínűbben az a szomorú esély fenyegette, hogy vagy egészen török felsőség alá jut, s abba a félbarbár állapotba süllyed alá, melyben a szerb raják tengődtek; vagy egészen a német császáré lesz, s akkor függetlenségével együtt előbb utóbb el fogja veszíteni nemzeti egyéniségét is. Ez az utóbbi esély következett be I. Leopold alatt, midőn a német császár, mint magyar király, a korona összes területét visszaszerezte és egyesíté saját hatalma alatt. Most még jobban erősödött a hivatalos hatás a nemzet létele ellen. S mit állított ezzel szembe nemzetünk? Szembe állította szabadságszeretetét, erős faji öntudatát, és gyakran a fegyverre is hivatkozott. Erőfeszítése nem volt hiába; a kiontott vér nem folyt

hasztalan; a tömérdek áldozat nem veszett kárba. A nemzetet a németiség politikai és hivatalos hatásának veszélyeitől megmenté szivóssága; az erőszak ellen megvédte fegyvere és szabadságszeretete. Ezt a két tulajdonságot: a *katonai erényt* és a *szabadság szerelmét* kell tehát mint olyanokat konstatálnunk, melyek a magyar fajt annyi viszontagságon keresztül vágták.

De a német hatást nemzetünkre hiba volna pusztán az erőszak eszközeinek alkalmazásában keresnünk, mert az nagy mértékben kulturai is volt. A szomszéd nagy nemzetnek tudományos, ipari, földművelési és kereskedelmi magasabb műveltsége természetes nehézkedésénél fogva alantasabb kulturai színvonalu földek felé, keletre, irányulván: útban talált minket magyarokat; s hatásának ezer év óta, akarva nem akarva, ki vagyunk téve. Az idegen kulturának melege azonban nem csak tenyészetet és virágzást kelt, hanem sokszor el is olvasztja azon nemzet önálló lételét, a melyre világa rá süt. Ez a veszély fenyegette a magyar nemzetiségét is a német műveltség befolyása következtében. De ezt a veszélyt is győzedelmesen állottuk meg. Tagadni nem lehet — s minek is tennők! — hogy a német kulturától sokat tanultunk a századok folyamában; ezzel az elismeréssel tartozunk neki, de nem tartozunk nemzetiségünkkel. Minden nemzet egy más régibb műveltségű nemzetnek volt egykor tanítványa; mi a németeké, a német a francziáké és olaszoké; ezek a rómaiaké, a római nép a görögöké és úgy tovább. Nem szégyen, hanem inkább dicsőség egy nemzetre nézve, ha a műveltséget átveszi onnan, a hol legközelebb találja; de átveszi úgy, hogy azt teljesen saját vérebe szivja föl, s nem adja érte cserébe a maga nemzeti egyediségét. Ebben áll épen egy nemzetnek *culturai képessége*.

És innen közvetlenül áttérhetünk nemzetünk szellemi tulajdonainak rajzában azon igazság történelmi megállapítására, hogy *a magyar faj mindenkor birt azzal a fogékonysággal, hogy a világot mozgató eszmék közül a legjobbakhoz csatlakozzék s azokat saját hasznára fordítsa*. Talán úgy látszik első pillanatra, hogy nagyot is mondtam, többet, mint a mit bebizonyítani lehetne. Azonban nem tartom magamat azok közé tartozónak, kik nemzeti túlzott önértékből mindent, a mi fajukra vonatkozik, rözsa-

szinü szemüvegen látnak ; kik szeretik márványba vésni jó tulajdonainkat, és a viz futó habjaira írni hibáink betűit. Midőn tehát a főntebbi tételt fölállítom, szóljanak a bizonyító tények.

Ily bizonyító tényt képez mindjárt történelmünk kezdetén Sz. István király alatt a *magyar rendezett állam megalakulása*. És ez a pont különösen megérdemli figyelmünket. Őseink úgy jöttek be Európa közepébe, mint egy teljesen ázsiai viszonyok közt élő nép, melynek kezdetleges intézményei semmi hasonlóságot nem mutattak föl a nyugati nemzetek intézményeihez. Az egyetlen hadszervezetők vala, a miben az akkori Európát — egykori görög írók tanúsága szerint — fölülmulták. Egyebekben kétségtelenül félbarbárok voltak, kik közt eleinte még a nemzeti egység is hiányzott; nem hogy egy európai értelemben vett állam alkotásához szükséges előfeltételek meglettek volna. Ez állapotban maradnak még egy századig, még magukat a nyugati harcztéreken kitombolják; míg végre a szomszéd nagyobb és hatalmasabb népek által visszaveretve, azon helyzetbe jutottak, hogy vagy ismét eltűnjenek innen, mint a hunok, mint az avarok s mint annyi más nép a népvándorlás korszakában; vagy pedig alkalmazkodniok kellett Európa eszméihez, intézményeihez, culturájához, vallásához. Szerencsére ez utóbbi utra léptek, s megkezdődött a nemzeti regeneratio nagy munkája a derék Géza fejedelem és még sokkal kitünőbb fia István király alatt. S minő eredményeket és sikereket látunk? A lehető legfényesebb sikert. A magyar nemzet gyorsan elsajátítja a művelt nyugati intézményeit, szokásait, törvényeit; de mindezt nem szolgálilag utánózva, s nem saját egyéniségének elvesztése árán, hanem átdolgozva, magához idomitva; fölveszi a keresztyén vallást, annak akkori legelőrehaladottabb formájában, a r. katolikus egyház keretében; sőt elsajátít magának már akkor számos előkelő idegen lovagot, németet, csehet, olaszt, törzsapait leendő nagy magyar nemzetségeknek; elsajátít idegen papokat, tudósokat; és 20—26 év lefolyása alatt előáll egy rendezett európai keresztyén magyar állam, egy ilyennek minden attributumaival és a jövő minden föltételeinek biztosítékaival. Nem csak; hanem ez az ifjú állam meglepő képét nyújtja a rendnek és szilárdságnak, szemben némely ny. európai államok akkori ziláltságával.

Itt egy rendezett monarchia, melyben a nép szabadsága és a közügyekben való részvétele üdvös intézkedések által van biztosítva; a polgároknak egymáshoz való viszonyai és a tulajdonjog törvények által szabályozva; a királynak elegendő hatalom van juttatva, hogy az állam egységét és a törvények tekintélyét bent megóvhasssa, s kifelé az ország fontosságának érvényt szerezzen. Másutt pedig nyugati Európában, pl. Németországban, ugyanekkor a belső szakadozottság képe tárul elénk; egymásra féltékeny törzsek veszekednek egymással az elsőséget; a hűbéres hercegek, örökös harcban a királlyal, szétmállasztják az állam erejét; polgárháborúk, viszályok, királyok megalázása, az alsó néposztályok elnyomása, — mind napi renden áll. Még oly német írók is, kik a magyar nemzet és annak történelme iránt semmi rokonszenvet nem tanusítanak, megdöbbenve adnak kifejezést nemzetünk e hirteleni bámulatos föllendülése fölötti csudálatuknak. Ezeknek egyike Büdinger (Oesterreichische Geschichte. I. 405.) így szól: „Valóban elmondhatja az ember, hogy soha nép a vadász és halászéletből . . . rögtönösebben s több középfokozat átugrásával nem vezetett be a kifejlett culturai életbe.“ Eszembe jut erre vonatkozólag egy hasonlat. Egykoru történetírók beszélnek őseinkről, hogy az első harczi jelre mily hihetetlen gyorsasággal tudtak csatarendbe állani. Ugyanezt a pontosságot és erélyt tanusították akkor is, midőn a szent király a keresztyén cultura zászlója alá sorakozni hívta föl nemzetét.

Vissza kell térnem egy iménti kifejezésemre, mely így hangzott: „fölvette a magyar nép a keresztyén vallást, ennek legelőhaladottabb formájában.“ Ez ismét egy nagy horderejű tény, mely bőven igazolja azt az állítást, hogy nemzetünkben mindig megvolt a fogékonyság a világot mozgó eszmék legjobbjaihoz csatlakozni. A keresztyén világ ez időtájt már két részre volt szakadva: a nyugati és keleti egyházra. Nem csak e különválás maradt meg napjainkig, hanem ezzel együtt a keresztyén cultura is határozottan két különböző irányt vett és különböző jelleget öltött föl. Sem hely, sem idő rá itt, hogy e két egyház és cultura jellemvonásait és egymástól való különbségöket csak futólag is vázolhassam. Mindnyájan tudjuk, hogy mily nagy az ellentét azon két népesoport közt, melyek közül egyik az

olasz, spanyol, francia, angol, német stb. nemzeteket, másik pedig az uj-görög, bolgár, szerb, oláh és orosz nemzeteket foglalja magában. Két különböző világ ez a civilisatio eszméi és eredményei tekintetében; mintha csak nem is közös alapjuk volna. Nemzetünk e két világ érintkezési vonalán foglalt volt helyet; s midőn a keresztyénséget fölvette, választania kellett, hogy a két egyház közül melyikhez csatlakozzék. Földrajzilag és népeivel való szorosabb érintkezésénél fogva inkább a keletire volt utalva, mely már különben is utat tört itt magának. Helyes ösztöne, magasabb hivatása azonban véglegesen a nyugati egyház kebelébe vezette, végtelen hasznára egész jövőjének. Bizonyosnak tartom, hogy nagy nemzeti ereje és önérzete mellett is, a keleti egyházban pár század alatt elvesztette volna nyelvét és nemzetiségét, beolvadt volna a szlávok közé, mint a bolgárok; s műveltsége egyenlő színvonalon állott volna mindig és állana ma is keleti és déli szlávok culturájával. Így azonban a nyugati egyházzal való egyesülése folytán egyik tagjává lett a ny.-európai népcsaládnak; ennek szellemi körébe jutott, eszméinek, törekvéseinek, küzdelmeinek részesévé és harcosává avatott föl; azzal együtt részesült a renaissance-korszak üdítő harmatának áldásában; midőn pedig a nyugati egyházból egy magasabb fejlődési fokozat (minden praejudiciuma nélkül mondom ezt a r. kath. egyháznak, melynek világtörténelmi nagyszerű szerepét és alkotmányát őszinte csudálattal itélem meg), a reformatio állott elő: ez is készen találta a befogadásra a magyar nemzet műveltségének termékeny talaját. Mintez — renaissance és reformatio, valamint a politikai és társadalmi jellegű legtöbb nagy forradalom — csak meglebbenteni is alig tudta a keleti egyház póshadó vizeit. Valóban a ki a magyar nemzet culturai képességét, s európai jelentőségét multban és jelenben kellőleg akarja méltányolni: a legelső szempont, melyből kiindulnia kell, az, hogy nemzetünk vallásilag a r. katolikus és a protestans egyházakhoz tartozott és tartozik. Ezzel nagyon sok van mondva, s ezzel bebizonyítottnak tekintem föntebbi állításomat is.

Pedig a bizonyító tényeknek még egész sorával rendelkez-ném. Avagy a nagy francia forradalom világot regeneráló eszméi — ez a nagy politikai reformatio — alva találták-e nemze-

tünket? Nem; pár év alatt azok az eszmék már utat törnek maguknak nálunk is; bár a kormány és az előjogaira még akkor féltékeny nemesség vaskézrel igyekeznek elfojtani minden mozgalmat, mely a középkori feudalizmus lerontására céloz, és az emberjogok, az általános szabadság és egyenlőség igéit akarja megvalósítani. De mily rövid idő mulik el, hogy éppen az európai reactio legsötétebb tizedeiben, már azokat az eszméket fölkarolja, és a nemzeti haladás zászlóira írja éppen maga a magyar nemesség; s kitartó küzdelemben lépésről lépésre, diadalról diadalra viszi e zászlókat, és az 1848-iki törvényhozásban megvalósítja mindazt, mit a francia forradalom jót és emberboldogítót adott a világnak, s ezzel újra bebizonyítja, hogy tud is, akar is a világmozgató nagy eszmékért lelkesülni és áldozni.

Historia vitae magistra. A történet az élet tanítómestere. Föltárja előttünk a múltat, kimutatja teendőinket a jelenben, s utakat jelöl ki, melyek a jövő felé vezetnek. Én a multból igyekeztem föltüntetni azokat a vonásokat, melyek fajunknak viselt dolgait jellemzik; mintegy biztosítékokat keresve az iránt, hogy megvannak-e bennünk azok a tulajdonok, melyek a jövőre hivatással bíró népeket ki szokták tüntetni. Ugy találom, hogy megvannak. Nem a hit, nem a fajszeretet, nem a hiúság, nem a pusztá remény mondatja ezt velem. Viszontagságok és megpróbáltatásokkal teljes, szép és szomorú és magasztos történeti multunk bizonyítja ezt; sőt elismeri még a művelt külföld is, mely többnyire rokonszenvvel fordul nemzetünk felé, s annak egyes egyéneit is kiváló szeretettel szokta fölkarolni. Megvannak bennünk az uralkodásra és így az életre és önállóságra hivatott fajok erényei: a vitézség, a nemzeti önérték, a művelődési képesség, az eszményekért lelkesedni-tudás. Ezt mint őseinktől nyert örökségnek lehet és kell tekintenünk, kik ama tulajdonok birtokában hazát tudtak teremteni és föntartani számunkra ezer évnek sokezer veszélye között.

Nekünk e hazát ugyanazon erényekkel kell megtartanunk; de még több és másnemű erényekkel kötelességünk gyarapítani és fölvirágoztatni azt, s ez által biztosítanunk a nemzet jövőjét.

Sorsunk jó részben saját kezünkbe van letéve; most jobban, mint századok óta bármikor. Kivezetett isten bennünket nehéz viszonyok utvesztő rengetegeiből; vállunkra tette egyik kezét, másikkal előre mutatva, mondja: Ime, lábad szabad; kezeden nincs bilincs; előtted van az ut; munkáلكodjál nemesen és hiven; a küzdelemért jövöd a pályabér!

Sorsunk jó részben saját kezünkbe van adva; ez a megnyugtató, de ez a tudat az, mely a felelősségnek még nagyobb terhét rakja vállainkra. Pedig öröklött terhünk sem csekély. A jelen nemzedék egy új állam és társadalom fölépítésével van megbizva; mert a régít részint ellenséges viszonyok tették tönkre, részint a korszellem árja sodorta el. Elmúlt balságos idők mulasztásait kell pótolnunk, s munkáلكodnunk a jövőért azzal a tudattal, hogy az elvetett magot csak unokáink fogják aratni, hogy az elültetett fa árnyában nem mi fogunk pihenni, s gyümölcsseit unokáink fogják szedni. Ez a jelen nemzedék sorsa; de ez lesz dicsőségünk is, ha emberül megfelelelünk a reánk bízott föladatnak.

Minemü erények keltenek már e föladat sikere teljesítéséhez? mert azzal tisztában lehetünk, hogy az új idők új erényeket és tulajdonokat is követelnek a nemzettől, ha a korral együtt akar haladni.

Mindenek előtt szükséges eltulajdonitnunk a *munka* erényét. Ez a mai kornak egyik megváltó szava. A régi kor nem ismerte becsét, sőt megalázónak, rabszolgához, paraszthoz illőnek tartotta; a szabad, a nemes ember kezébe az akkori fogalmak szerint csak a kard, közigazgatás és igazságszolgáltatás gyepölje, s legfőlebb még a könyv volt való. Ma a munkát nemesítő erővel ruházta föl a korszellem, mert fölismerte roppant fontosságát. A munka szerez vagyont és jólétet, s ez által függetlení mind ez egyes embereket, mind az országokat az idegenek uralma alól. A vagyonosság képezi alapját a tudományok virágzásának is. Maga a háboru mindegyre jobban és jobban oly eszközökkel vivatik, melyeket ismét csak a pénz tud előállítani. Nagyobb s jobban fölszerelt tömegeket, jobb fegyvereket, több ágyut az a fél küldhet a csataterre, melynek nagyobb a gazdagsága. A gazdagságot pedig mai nap nem aranybányákból meri-

tik az államok, hanem abból az örökös és nem szünetelő tevékenységből, mely millió karokat különböző irányban, de mégis egy célra mozgat, s melyet munkának nevezünk.

Midőn itt a munkáról beszélünk, kiváló mértékben az *ipari munkát* akarjuk érteni, azt az óriást, mely e század csudáit létre hozta. A magasabb u. n. értelmi munka elvégre is az emberek korlátolt körére szorítkozik, s anyagi tárgyakat tulajdonképen nem termel; a földműves munka mind céljaiban, mind eszközeiben egyoldalú, s korlátolva van a természeti erők, a talaj minősége s az időjárás által, s egész lényénél fogva conservatív jellegű. Az ipari munka az, mely kimeríthetetlen, és roppant határok közt mozog, mely kincseket s azokkal együtt hatalmat teremt. Bizonyos, hogy ma már, és ezután még inkább főleg a munka fogja elnyerni a pálmát a népek versenyében, s a jövő diadalszekerének kerekeit a műhelyekben esztergályozzák és kovácsolják.

A munka e nagy szerepével szemben, fájdalom, elmondhatjuk, hogy nemzetünkben még nincs kellőleg fölserkentve annak ösztöne, nincs kifejlődve szeretete, s főleg nincs meggyökerezve annak tisztelete. Átalánosságban szólok, nem egyes városokról vagy vidékekről, hol e tekintetben helylyel közel jobb állapotok észlelhetők. Tudom azt is, hogy közgazdasági viszonyaink olyanok, melyek mind eddiggelé nem nagyon kedveztek az ipar fejlődésének, s így jó részben hiányzik még a tér is, hol magát a munkaösztön érvényesítse. De eltekintve is ettől elmondhatjuk, hogy a magyarban még nagyon sok van még abból az örökölt ellenszenvből, melylyel a szabad és harezias népek régebben a kézi munka s az iparos foglalkozások iránt viseltettek. A magyar ember szeret *ur* lenni, s ha az nem telik legalább uraskodni, s kiváló előszeretettel keresi föl azon életpályákat — az egy katonait kivéve — melyeken külső tisztességet és tekintélyt vél találhatni, ha pénzt nem is sokat. Innen van, hogy a tudományos életpályákra előkészítő közép és felső iskoláink aránytalanul tul vannak népesítve fiatalsággal; míg ellenben a műipari és gyári foglalkozásokra készítő iskoláknak mindeddig szükségét is alig éreztük, s a mennyiben ma már vannak is, meglehetősen csekély látogatottságnak örvendenek. In-

nen van, hogy a szorosán tudományos életpályákra készült, okleveles fiatal egyének tömegesen rohanják meg a legszerűnyebb állásokat is, hogy legyen legalább kenyerök, ha száraz is; míg ellenben a gyáraknál és nagy vállalatoknál még ma is mennyi idegen talál gazdagon díjazott állást, koránt sem azért, — mint némelyek szeretik hinni — mintha ez idegenek előnyben részesítetténe, a mi legtöbbször éppen nem is áll a vállalat érdekében, hanem azért, mert még nincs az ily foglalkozásokra elegendő számu képzett magyar. Innen van továbbá az a jelenség, hogy még oly egyének is, kik jólétöket és boldogulásokat kezök munkájának, ipari értelmök és tevékenységöknek köszönhetik; gyermekeiket már szeretik a tudományos pályákra terelni; a mi egyes esetekben lehet helyes és nagyon indokolt, — mert hiszen távol vagyunk, hogy a kasztrendszer szószólói akarnánk lenni, — de általánosságban ez a tünemény is csak azt bizonyítja, hogy bennünk még hiányzik az ipari munka tiszteletének s a termelő foglalkozások fontosságának teljes fölismerése. Ezt az előítéletet és ellenszenvet pedig le kell küzdenünk, mert veszélyes és indokolatlan. Veszélyes, mivel fogva tart bennünket az idegen ipar uralma alatt, s így előli vagyonosodásunk legtöbb tényezőjének fejlődését. Indokolatlan, mivel abból származik, hogy mi még mindig azzal a szemmel nézzük az ipar munkásait, a milyenek régen nézték, s a milyenek azok régebben csakugyan voltak is. Csakhogy ma már az iparos foglalkozás is nagy értelmiséget, izlést, csint s elméleti ismereteket követel, ha terményei versenyképesek akarnak lenni; egy gyárnak, egy vállalatnak vezetése pedig szellemileg is oly tulajdonokat tételez föl, a melyek gyakran jóval magasabb fokon állanak, mint a tudományos pályák által nyújtott foglalkozások némelyikéhez megkivántató műveltség és tudás.

Nem lehet pedig tagadni, hogy népünkben kiváló mértékben megvannak azok a képességek, melyek az ipari munka fölvirágztatásához szükségesek; van benne ügyesség, erő, találékonyság, szellem, tanulékonyság. Hiszen ismeretes tény, hogy ipari és technikai pályán levő ifjaink a külföld mőhelyeinek és gyárainak igen szivesen látott munkásai; dicsérik józanságukat is, a mely tekintetben fölötte állanak a német, angol és szláv

munkásoknak, s vetekednek a francziával. Csak a közszellemnek kell tehát jobbra változni, abban az irányban, hogy helyezzük az ipari munkát az őt megillető becsülés polczára, s ezzel készítsük elő hazánk anyagi fölvirágzásának jövőjét.

Hogy mire lehetünk képesek e téren is: ujjmutatást nyújt az a gyönyörű lendület, melyet a magyar *képzőművészetek* az újabb időkben vettek. Szobrászaink, festőink, építészeink immár vetélkednek Európa legelső mestereivel; ifju művészeink nem egyszer idegen földön elnyerik a benszülött ifjak elől a kitüntetés pálmáját; a magyar genius alkotásait elismerőleg emlegeti az egész világ; egyik festő-művészünk csak az imént végzett be egy művet, melyet az idegen sajtó e század legnagyobb szerű alkotásának nevez. A magyar költészet, sőt a zene is hódít mindenfelé, s ez utóbbi csak mestereit várja a jövő méhéből, hogy magyar érzelmeket és eszméket terjesztszen mindenfelé a világ minden nemzete előtt érthető hangokon. Szóval megszűnni látszik az az idő, mikor a magyar szellemről gúnyosan azt mondogatták — s bárgyú kedvteléssel mondogattuk magunk is —, hogy csak a fakilincs föltalálásával gazdagította a világot.

A jövő megalapításának egyik tényezőjéül kell fölemlitenünk a *takarékosság* hajlamát is. Ezt, a munkaszerettel együtt, nemélyek mesteremberi erénynek szokták nevezni, fogadjuk el e nevezetet; nem tesz semmit. Annyi bizonyos, hogy az újabb kor ez erényeknek éppen oly fontos — ha nem fontosabb-szerpet juttatott a nemzetek sorrának megalapításában, mint az u. n. lovagias vagy hősi erénynek. Mi pedig magyarok, kiknek az isten ez utóbbiakból elegendő részt ajándékozott, kell hogy kétszeresen törekedjünk nevelés és házi szokásaink által a mesteremberi erényeket művelni és fejleszteni, melyekből a természet nem igen bő mértékkel áldott meg. Takarékossgal tartjuk meg, a mit a munka által szereztünk; s ha a takarékossg szokása vagy hiánya már egy család életében is nemzedékekre kiható jó vagy rossz eredményeket szül, mennyivel inkább egy nemzet életében. Látjuk ezt a művelt nyugat nemzetei, kivált a francziák példájából, kiknél minden nemzedék föltre rakja megtakarított filléreit, örökségül a jövő nemzedékeknek, és szaporítására a nemzet vagyoni tőkájének. Nálunk

— főleg mióta a földbirtok is, nagy váltságok következtében az ingó értékek gyors cseréjének természetét öltözte föl — roppant csekély az öröklött tőkevagyon; a legtöbb embernek a kezdet legelső nullájánál kell hozzá fogni az élethez. Nem szükséges bővebben fejtegetnem, hogy mit jelent ez bármelyik pályán is. Dehát a mi lovagias szellemünk ellenszenvez a fillérek takargatásával; könnyelmű vértünk kineveti a jövőért való aggodalmaskodást; sőt a takarékoság erényét egyértelműnek szeretjük venni a fukarság hibájával. Erre vonatkozólag azonban meg kell jegyezni, hogy az egyének és a nemzetek takarékosági hajlama megfordított viszonyban áll egymás irányában; azaz a hol az egyesek gondatlan pazarláshoz és könnyelmű költségezésekhez vannak szokva, ott a nemzet összesége fukar, mert a szegénység miatt kénytelen az lenni; a hol pedig az egyes polgárok takarékosak: ott a nemzet bőkezű szokott lenni, mert van miből, s mert tudja, hogy az állam költségezése gazdagon kamatozik minden egyes polgárának javára. Anglia, Francia-, Német-, sőt Olaszország is mennyit áldoz jótékony czélokra, emberies intézetekre, aesthetikai és művészeti tárgyakra, szóval a szépre, jónak és nemesnek terjesztésére. Az államot követik ez uton a városok és testületek, nem különben az egyesek is. Templomok és világi épületek századok ellőtti időkből hirdetik az ősök áldozatkészségét, melylyel nemes és művészi szenvedélyeket emlékekben örökitették meg. Tudjuk, mily szegényesen áll mi nálunk e tekintetben a dolog. Pedig valóban az volna kívánatos, hogy lenne bár társadalmi generositásunk kevésbbé fényes a pénzzel való bánás és gavalléros költségezési hajlam tekintetében; nem bánnám, még ha vendégszeretetünk hirtelen egy kissé csorbulna is: csak hogy ez által és ennek következtében nemzetünk összesége lehetne annál bőkezűbb mindenben, a mi áldozatot és ápolást igényel, hogy virulhasson.

Végre a jövőnek azon föltételei közé, melyeket a jelenben okvetetlenül igyekeznünk kell minél teljesebben megszerezni, tartozik a nemzet minden rétegét átható *műveltség*, a népnevelésnek minél magasabb fokra való fejlesztése. E részben már — meg kell adni ezt az elismerést törvényhozásunk és kormányunk törekvéseinek, valamint a társadalom és a hatóságok buzgóság-

gának — egészen jó uton vagyunk, hogy az öröklött mulasztások pótoltassanak. Ha isten engedi, hogy a megkezdett munka tovább is a megindult irányban és sikerrel haladhasson : csak egy pár évtized múlva is roppant eredményeket fogunk látni, s egy új szebb Magyarország képe lassanként mutatni fogja a maga körvonalait a jövő ritkúló kódének homályából. A magyar köz-nép annyi természetes intelligentiával bir, annyi komolyság és méltóság nyilatkozik tetteiben. s a magasabb fajokat jellemző nemesség még gyakran hibáiban is : hogy a cultura szelidítő és jóra irányzó keze igazán kitünő és idomítható anyagot talál benne minden alkotásrá. Meg kell tanítani népünket a törvény tiszteletére és szabadság helyes használatára. Midőn ezt kimondom, nem akarok — nem is volna helyén — egyik vagy másik politikai pártról akár jót, akár rosszat mondani. Mindnyájunkat, a kik magyarok vagyunk, egy czél kell hogy vezéreljen : a haza virágzásának, a nemzet boldogságának eszméje. Ennek nevében és ezért kell arra törekednünk, hogy népünkben gyökeret verjen a törvénytisztelet és a szabadságnak renddel párosított szeretete, s az a társadalmi fegyelem, mely nélkül minden alkotás eresztékei meglazulnak ; mely nélkül nincs állandóság és nincs jövő. Mi magyarok — akármennyire ne akarja ezt elismerni e hazában lakó, s most még a magyar állam iránt ellenséges indulatú egyik vagy másik nemzetiség — a velünk együtt lakó, más nyelvű és fajú honpolgároknak vezérei és példányképei vagyunk. Szemök önkénytelenül is ránk van függesztve ; hibáinkat, botlásainkat talán kárörvendőleg írják föl ; de bizonyára akaratlanul is követni fognak bennünket az erények utján ; s jó részben rajtunk, a mi okos és czéltudatos társadalmi politikákon áll, simulékonyságunktól, a bennünk és általunk érvényesülő jó tulajdonok vonzeréjének hatásától függ, hogy évről évre mindjobban és tömörebben lássuk körülünk s a magyar állameszme és a közös honszeretet oltára körül csoportosulni azon idegen nyelvű honfitársainkat is. kik most még huzódoznak, s másutt keresik vágyaik ideálját. A közös és egyenletes cultura a közgondolkozást is meg fogja változtatni. Az alap-talan ábrándozások helyét sokak fejében és szívében el fogja foglalni az a tudat és annak az igazságnak fölismerése, hogy

e hazában, melyet a történelem és a természet ezer év óta a magyarok államává tett, s melyet egy erős föntartó elem és az általános politikai körülmények szüksége ma és ezutánra is olyanul tart fönn : nincs hely és lehetőség arra, hogy itt többféle nemzetiségű államszövetség létesüljön ; de van alkalom és van ok arra, hogy mindnyájan fajkülönbség nélkül a közös magyar haza szeretetében és közös művelődési célokra egyesülvén, a közös szabadság és jólét áldásait együtt élvezzük és együtt védjük meg.

Egy kérdést óhajtok még itt megérteni, mely nemzetünk jövője föltételeinek kutatásával egész figyelmünket megérdemli, s melyre ellenségeink már régen kedvezőtlenül feleltek meg. *A magyar faj természetes szaporodásának kérdése* ez. Német theoretikusok már a mult század óta irták, hogy a magyar kiháló-félben levő faj ; addig-addig hangoztatták aztán ezt az önkényesen és feneketlen alapossággal kieszelt tételt, míg e folyó század közepén ez a kihálóban levő nemzet egy világot bámulatra ragadó forradalommal s diesteljes katonai tetteivel bizonyítá be életét és erejét. Ekkor kezdték azután belátni, hogy a fölállított tétel hamis ; mert kiháló félben levő faj nem is tud, nem is akar forradalmat csinálni ; a csendes megadás, a resignatio annak főjellemvonása. Aztán a statisztika sem késett kimutatni, hogy a magyar faj ma nagyobb számú — annyi tömérdek viszontagság daczára is nagyobb számú — mint valaha a multban volt, s bizonyára legalább is kétszerre nagyobb számú, mint volt a mult század vége táján. Annyi azonban mégis áll, s a statisztika s legújabb népszámlálásunk adatai is bizonyítják, hogy népünk szaporodása csakugyan nem kedvező, s ezért újabban e tényre szoktak hivatkozni azok, kik nemzetünk lételének hanyatlását hirdetik. De valamely nép szaporodásának jelenségeit csak minden oldalú megvilágítás után lehet helyesen megítélni, és belőlük következtetéseket levonni. Ugyanis tekintetbe veendő a gyermekszületések arányszáma és a halálozási viszony, mert e kettőnek különbsége adja a természetes szaporodást. Nagy baj az, ha valamely társadalomban a gyermekszületések arányszáma csekély, mert ez a tünemény a propagatív erő fogyását, és így a társadalom hanyatlását csakugyan bizonyítja. Baj az is, ha a halálozási

arányszám igen nagy, mert ez gátolja a szaporodást; de nem oly baj, melyet csökkenteni, kedvezőbbre változtatni, helyes közgazgatási politikával és a kultura sokféle eszközeivel orvosolni ne lehetne. Ellenben a propagatív erő vagy hajlam hanyatlásán emberi eszközökkel nagyon nehéz, vagy éppen lehetetlen valamit segíteni. Most már áttérve a magyar fajra, a statisztika megdöntöhetetlen számokkal igazolja, hogy népünk propagatív ereje nagyon hatalmas, a mennyiben oly nagy a gyermekszületések arányszáma, a milyen — Oroszországot kivéve — Európa egyetlen más államában sem található. Ezzel szemben pedig minden vészkiáltás és baljóslat a nemzet jövőjét illetőleg alaptalan szóbeszéd, a melynek értelme sincs. Igaz azonban, hogy a népszaporodásnak másik tényezője: a halálozási, különösen a gyermekhalandósági viszony hazánkban nagyon kedvezőtlen, s ez nagy mértékben ellensúlyozza a másik tényezőnek jó eredményeit. E kedvezőtlen viszonynak, a nagy halandóságnak, okait nem nehéz föl kutatni, s éppen azért orvoslása is nem csak lehető, hanem kötelessége is az államnak és a társadalomnak, mert ez a baj nemzeti kincsünk legfontosabbját, az embertökét támadja meg, midőn annak növekedését gátolja. Maga a műveltség terjedése egyik hathatós szer ez ellen, mert hiszen azt látjuk most is, hogy a nagy gyermekhalandóság a köznép közt pusztít, és nem a művelt osztályokban; továbbá az anyagi jólét fokozódása szintén alább szállítja a halálozások arányszámát. A helyes közegészségügyi rendészet, a nép vezetőinek, különösen a lelkészeknek* e nagyfontosságú kérdés iránti tevékeny érdeklődése, a nép fölvilágosítása, — mind oly tényező, melyeknek összehatása meg fogja hozni a kívánt eredményt. Föl kell tehát ez ügyet karolni a kormánynak, a törvényhozásnak nem kevésbé, mint saját körükben a helyhatóságoknak, jótékony nőegyleteknek, a világi és egyházi előljáróknak és a magánosoknak, hogy megmentessék azon élő anyag szaporodása, melyen alapszik a jövő; mert ez az élő anyag maga a nemzet.

* E tárgyról tüzetesebben értekeztem a Protestans Naptár 1882-ik évre megjelent folyamában.

Midőn ekként történelmi multunk térein összekeresgettem azon jelenségek és jellemvonások főbbjeit, melyek ezer éven keresztül főtartották s megoltalmazták a magyart; midőn számba vettem azon viszonyokat és körülményeket, melyekhez alkalmazkodnia kell minden népnek, ha a korral haladni óhajt és az idő által eltaposztatni nem akar, s midőn rövid vázlatban rá mutattam e tekintetbeni legfontosabb teendőinkre: most szólhatok a *nemzet jövőjéről*.

A jövődő fölött ugyan isten rendelkezik; de annak föltételei mégis saját kezeinkbe vannak letéve. Isten nem rendelkezik ok nélkül; a világnak meg vannak a maga változhatatlan törvényei; s a történelem nem a véletlen események halmaza, hanem az előzmények és következmények szoros láncolata; s minden eredmény az összeható föltételek és tényezők szerint alakul. Azok a föltételek és tényezők pedig, melyek egy nemzet jövőjének biztosítékát képezik, részint megvoltak mindig és megvannak ma is a magyarban; részint olyanok, melyek megszerezhetők, ha akarat és az a kötelességérzet vezérel bennünket, hogy utódainkra szebben, gyarapodva és megszilárdítva hagyjuk ezt a hazát, melyet őseinktől örökbe kaptunk.

Gyakran találkozunk azzal a véleménynyel, hogy *a kis nemzeteknek nincs jövőjük*; s hogy a világ oly politikai rendszerek létesítése felé halad, melyekben csak egy-két vagy három nagy nemzet és népfaj lesz, mely magába öleli és olvasztja a többi kisebb néptársadalmakat. Én ezt nem hiszem, mert ellenkezik a történelem tanulságával, ellenkezik az emberi szabadság-ösztönökkel, és a természet törvényeivel. A történelem bizonyítja, hogy koronként mindig meg megújultak a nagy világbirodalmak alkotására célzó kísérletek, és mindannyiszor meg is hiusáltak. Nagy Sándor, Attila, Dsingisz-Khán hódításai alig élték túl alkotójokat. Róma a legkitünőbb eszközökkel, népének óriási szellemhatalmával megteremtett egy világmonarchiát, s annak nyelv, törvények és vallás tekintetében egyöntetűséget igyekezett biztosítani, és mégis szerte hullott a roppant alkotás s csak arra volt jó, hogy sokféle új nemzetek és államok nőjenek ki és szivják az új élet tápját romjaiból. A népek szabadságszerető ösztöne, multjokhoz való vonzódások, a nagy államtestek természetszerű meg-

romlása; a faj, nyelv, szokások és vallások különbsége, — mindenkor eléggé hathatós tényezőknek bizonyultak a világbirodalom szétrobbantására. Nagyon igaz az, hogy isten nem engedi égbe nőni a fákat. A természettudomány által megállapított törvények is azt bizonyítják, hogy csak ábránd és képzelődés fog örökre maradni az egyetemes nyelv s egyetemes monarchia, vagy bármily nevű és alkatú egyöntetű emberi társadalom létesülése.

A természet törvényei szerint, melyek ép úgy érvényesek az emberi egyedekre és társadalomra is, a teremtés és lét formái épen a sokféleséget keresik, s a teremtrvények myriádai közt nincs csak két szerves lény is, egymáshoz minden tekintetben hasonló. A természet iránya nem az egyformásítás, hanem az individuálizálás felé tart. Igaz, hogy a létért való küzdelemben egyegy faj, mely a főmaradás és élet föltételeit nagyobb mértékben bírja, vagy azokhoz jobban tud alkalmazkodni, elnyom és magába nyel egy más fajt, melyben ama föltételek és az alkalmazkodási képességek hiányzanak; de e törvénynek és tüneménynek következetes ellensúlyozója szokott lenni az a másik törvény és tünemény, mely szerint a fajkiválás ismét eladarabolja s megosztja a nagy tömeget. Az igen nagy államtestek, a rokon fajú népek egyesülésére, vagy épen egész földrész népeit magukba foglaló monarchiák létesülésére czélzó törekvéseket tehát — a mennyiben koronként csakugyan föltűnnek, — csak múltó jelenségeknek kell tekintenünk, melyeket részint a korszellem, részint a pillanatnyi viszonyok hoznak magukkal, de a melyeket ismét másnemű törekvések és szellemirányok fognak fölváltani.

„Magyarország nem volt, hanem lesz,“ — ezt a szózatot mondta ki nemzeti ujjászületésünk korszakának kezdetén az a lángszellem, kit a „legnagyobb magyar“ czime alatt tisztelünk. Ő, a ki soha nem volt ábrándhős, ki leleplezte hiányainkat, kiméltlen gúnnyal ostorozta népének hibáit, nem az elragadtatás extasisában hirdette ez igéket; hanem a multnak megfigyelése, a nemzet erkölesi és anyagi erőinek számbavétele és hivatásának fölismerése vezették őt azon igazságra, hogy nagyságunk ideálját ne keressük mindig csak a multban, hanem követeljük a jövőtől.

Hogy tehát e profétai igék testé váljanak, fejlesztenünk

kell folyvást multunk erényeit, figyelemben tartani tanulságait, s jelenünket ugy igyekezzünk berendezni, hogy hivatásunknak, melyet e földön eddig betöltöttünk, ezután még inkább megfelelhessünk, s méltó és kiváló tagjai legyünk mindenkor az európai népcsaládnak. Ápolnunk kell nemzetünk uralkodói tehetségének tudását, nem oly irányban, mintha mi más nyelvű népek és idegen fajok elnyomására lennénk küldetve, hanem oly értelemben, hogy a magyar nem született senki szolgájának; maga ura volt mindig, s az akar maradni mindenha. Ápoljuk azt a tudatot, hogy mi történelmünk elejétől fogva, alkotmányos intézmények, törvények, társadalmi szokások, vallási és szabadsági eszmék tekintetében a nyugati magasabb culturának voltunk — habár csak legszélről is — tagjai. Ezek birtokában oly kincset birunk, melylyel se keleti, se déli szomszédaink nem dicsekedhetnek; s ezeknek magaslatáról csak mosolylyal fogadhatjuk épen itt legközelebbi keleti szomszédunk némely meggyúladt agyú irói és politikusainak hódítási ábrándjait, melyeknek nem adhat támaszt semmiféle erkölcsi és hatalmi erő annak a népnek se multjából, se jelenében. Karoljuk föl mindenkor azokat az eszméket, melyek a renddel párosult szabadság és a haladás alapkövei szoktak lenni; de a látszatért a valót, a hangzatos szóért a lényegét, az elmélet üres képeiért a gyakorlat igazságát soha ne áldozzuk föl. Alkalmazkodjunk az új idők követelményeihez, meggyökereztetvén népünkben a munka kitarító szeretetét, elsajátíttatván vele a takarékoság áldásos szokását, s minél szélesebb és erősebb alapokra fektetvén a népnevelést. Törekedjünk minden rendelkezésre álló eszközökkel azon, hogy népünknek a természetből bőkezűleg adott szaporodását a kedvezőtlen közegézségi és culturális viszonyok ne csorbítsák meg; hogy így az embertökében álló hatalmunk is évtizedről évtizedre fokozódjék, s azzal egyszersmind gyarapodjék az a munkaerőtöke, melyre országunk gyérnéességű vidékein még oly nagy és égető szükség van.

De azzal ne kecsegtessük magunkat, hogy a béke műveinek ápolására irányzott legnemesebb és legőszintébb törekvéseinket is jövőben meg ne zavarhassák oly válságok, melyek közt jogaink védelmét és nemzeti érdekeink oltalmát a leg-

végső appellationra, a fegyver ítéletére biznunk, s ugyanazon eszközzel kell biztosítani jövőnket, melylyel őseink nekünk multat szereztek. A nemzetközi viszonyok, s a mi országunk exponált helyzete hozzák magukkal, hogy ily eshetőségekkel szembe kell néznünk, bármennyire szeresstük is a béke áldásait. És nincs kétség benne, hogy a magyar vitézség és áldozatkézség tüze ismét a régi erővel fog föllobogni, mihelyt a haza hívogató szava elhangzik. Csakhogy ma a pusztá vitézséggel nem lehet győzelmeket aratni; tudomány és gyakorlottság lényeges elemévé lett a hadfolytatásnak. Ebben pedig nálunk hiány van, mert a művelt magyar ifjuság még mindig idegenkedik a katonáskodást élethivatásul választani, s elég kevés büszkeséggel bír arra, hogy megelégedjék közlegényül szolgálni a német tiszt alatt. Ennek a veszélyes ellenszenvnek pedig meg kell változni, s el kell a minket méltán megillető helyet foglalnunk a hadsereg tiszt karában is, ha nem akarjuk, hogy készületlenül találjon bennünket az idő. Bővebben szeretnék szólni e tárgyról épen itt a székelység körében, a nép között, mely a multban hivatásszerűleg is mindig katona volt, s melynek már a régi korban a *genus hominum bellicosissimum* czímét adták. Bővebben szeretnék szólni, mert e kérdés fontosságát régóta érzem, s hirdettem is szóval és tollal; de megelégszem azzal, hogy nemzetünk jövőjének föltételeiről szóló felolvasásom folyamán csak rá mutassak roppant jelentőségére; megelégszem e rámutatással annyival inkább, mert épen ezt a tárgyat fejtegette ezelőtt két évvel a székelység fővárosában Maros-Vásárhelyt, a történelmi társulat ottani gyűlése alkalmával, egy rendkívül becses értekezésében, hazánk egyik nagy tudományú és érdemű püspöke, *) ki mint a régi korbéli magyar főpapok, felkötötte a harci kardot, és a magyar becsület, harci hirnév és jövőnk érdekében a fegyveres tudomány szolgálatába való sorakozásra hívta föl az apái erényét már ellefejtő magyar ifjuságot. Bár csak minél többen követnék hívó szózatát; bárcsak különösen a régi kiváltságos és vérrel adózó osztályok, mint a nemesség

*) Lásd Ipolyi A. értekezését : „A magyar hadtörténelem tanulmánya“; megjelent a „Századok“ 1879. évi VIII. füzetében.

és a székelység fiai, minél inkább ellepnék a tisztai állomásokat; bár minél előbb a viszonyoknak megfelelő egy hadi iskolát láthatnánk itt a székely föld valamelyik városában is, hol olyan kitünő, és a még ki nem halt katonai traditiók által is becsebbé tett emberfajból válogathatná a hadi tudomány a maga hivatott bajnokait.

Magyarország és a magyar nemzet lesz! — kell hogy legyen meggyőződése minden hazafinak. A csüggedés, a gyáva lemondás már a veszteség kezdete volna. Félénkséggel és töprengéssel soha sem vívtak ki sikert; ez akadályok, melyeket legyőzni kell, csak aczélozták a bátrak idegeit. Egyes ember, mint az egész nemzet nagy erőt meríthet hivatásának rendületlen hitéből. A hit tudattá izmosul, a tudat akarattá válik, az akarat a győzelem anyja. Némuljon el tehát a kétely, hallgasson a kishitíség, s álljon félre a bátrak útjából az a *bús magyar*, a nem rég mult időknek az a typusa, melg tiszta lélekkel ugyan, de csak keseregni tud a multak sorscsapásain. Nekünk életvidám, élni akaró, teltre kész, munkára serény magyarra van szükségünk. A tépelődés, és a méla bú, és a ködös borongás hanyatló népeknek való. Hivatásunk tudatában, melyet sok vérrel és becsülettel teljesítettünk annyi századokon keresztül a hazában alkottunk magunknak eszményképet a jövőndő Magyarországról, és a jövőndő magyar nemzetről, és igyekezzünk azt minden erőnkkel, minél jobban, és mindinkább jobban megvalósítani. Ez az eszménykép úgy tünteti föl előre tekintő szemeink előtt a jövőndő Magyarországot, mint a melyet a népek megsokasodott milliói — egyetértés, hazaszeretet, a törvény és magyar állameszme iránti ragaszkodás közös érzete által összekötve — laknak. Az alföldi kanaán pusztáit, melyeken még ezelőtt néhány évtizeddel csak baromnyájak legelésztek, vagy a vízi szárcsa költött; melyeknek hantjait ma már ekével hasogatja föl a napbarnított földmives izmos karja, s arany kalásztengert renget rajta a nyári szél; azt az alföldi kanaánt majd egykor viruló városok és falvak lepik el, s folyóinak vize, mint életadó nedv, csatornáknban áradva szét, tenyészetet ad e nagy édenkertnek; s az intensivebb gazdálkodás a cultura ezer áldásai-val fogja behinteni a délibábos rónákat. És a magyar felföld és

Erdély, gazdag telepe fog lenni a gyáriparnak, mely értékes terményeivel elárasztja a magyar és a havasokon-tuli alföldet; mi mellett a székelység hivatva lesz arra is, hogy bő népének fölöslegét Erdély közepébe, a mezőségre öntvén, ott a mezőgazdaság áldásait fakaszszza föl e természeti erőkből. Az anyagi virágzást nyomon kíséri az egész nemzet szellemi haladása; s a magyar irodalom és művészet, kifejtvén azon sajátos genius pompáját, mely a magyart, mint egyedül álló fajt megkülönbözteti földrészünk más népei közt, kiegészítő hang gyanánt fog bele vegyülni Európa culturájának harmoniájába. A törvény, a hit és a szabadság egymást fogják erősíteni, és együtt emelik, mint erős föntartó oszlopok, az állam épületét. E javak birtokában a politikai nagyság és biztonság állapota magától be fog következni; mert valamint anyagi jólét és általános műveltség nélkül nem gondolható egy országnak teljes függetlensége és politikai önállása: úgy amaz előzményeknek természetes következménye szokott emez lenni, s okvetlenül lenni is fog.

Ezt az eszményképet, a jövőndő Magyarország e képét, melengessük szívünkön, s törekedjünk megvalósítani. Tudom, hogy az iránt sokan bizalmatlansággal viseltetnek; pedig igazságtalanul. Nagy czélok felé mindig eszmék egyengetik az utat. A mi ma még csak ideál, holnap már mint gyakorlati kivitelre váró munka jelenik meg előttünk. Az eszmény magas nézpontra helyezkedik, széles láthatárt ölel föl; a praxisnak dolga aztán e tág kereten belül dolgozni; s a föladatot, melyet amaz évtizedekre vagy századokra mutat ki, emez osztja föl a napi munka kézzel fogható és szemmel látható teendőire. Egy nagy szellem Széchenyi, jelölte ki számunkra azt az eszményt, melynek én itt gyöngé visszhangot adtam; mi, a napi élet apró napszamosai, emeljük magasra a kijelölt eszményt, s igyekezzünk azt részleteiben gyakorlati észszel és czéltudatos buzgalommal megvalósítani.

És a ki magyar, és hazáját s nemzetét szereti, ne kicsinyelje azt a részt, melylyel ő maga hozzá járulhat a nagy eszmény megtestesítéséhez. Homokszemek alkotják a magasra emel-

kedő büszke sziklát. Nemzedékek sok millió egyéneinek munkája az egyes tégladarabokból, melyeket mindannyian összehordunk, föl fogja építeni a nemzet jövő nagyságának méltó épületét; csak minden ember tegye meg a maga körében azt, a mit egy magyarnak meg kell tennie; még pedig tegye meg azt a lehető legjobban; hogy a költő szerint

elmondhassuk nyugodt szívvel: szent hazánk,
megfizettük mind, mivel csak tartozánk!

Ez az egyesület is, mely a székely nép mivelődési és közgazdasági érdekeinek előmozdításán munkálkodik, egyike a nemzeti jövő tevékeny társadalmi faktorainak. Rendeltetésénél és céljánál fogva nem az egész magyar nemzet egyik vagy másik kulturai ügyének áll ugyan szolgálatában: de mégis az egésznek javára működik akkor, midőn fajunk ez egyik legkitünőbb törzse erkölcsi, anyagi és szellemi fölvirágoztatását, közbajainak orvoslását tüzte ki céljául, s a társulás ezerkarú hatalmával, maga a székelység erőinek itt e földön és közös hazánk fővárosában való összepontosítása által igyekszik eredményre jutni. Nem particularis elkülönzés, nem az a középkori szellem és észme vezeti ez együletet, hogy az egy fajhoz tartozó s egy nyelvet beszélő törzsek mindegyike különálló, s a többiekével ellentétes irányban induljon, s önálló létviszonyokat és formákat szerezzen magának; hanem vezérel bennünket az az észme, hogy a magyar nemzettestnek e kelet felé kinyújtott jobb karját erősítsük, s fölfegyverezzük az anyagi és szellemi hatalom mindazon fegyvereivel, melyekre itt a magyarság határszélén még több szükség van, s még több szerep vár, mint máshol.

Hogy a székely itt e gyönyörű földön élt-e már — mint Attila népeinek ivadéka, — midőn a magyar mai hazáját elfoglalá; vagy azután telepítette valamelyik első királyunk az ország szélének hegyei közé, hogy itt vitéz karjaival védelmezze a határokat: e történelmi vitakérdést nem bolygatom. Annyi bizonyos, hogy az egész nemzetnek és a magyar államnak nagy hasznára és oltalmára szolgált, hogy legvitézebb törzse itt, az ország keleti végén ütött tanyát, és állott őrt annyi századokon keresztül. A

székely volt az, mely kiirtogatta a rengetegeket, és szántóvasával megszelidíté, városokkal és falvakkal beülteté e földet ott, hol előbb a medve bolyongott, vagy a mocsári párák mérges sárkánya költött; a székely volt az, melynek erős bástyáján a keletről bezugó viharok dühe először tört meg; a székely volt az, mely fegyveres erejével leginkább lehetővé tette, hogy a török világ alatt nemzeti történelmük legszomorubb korszakában, itt egy minden tekintetben magyar kis állam maradhatott föl, jobb időkre ellett magvával a majdan újra föltámadó nagy és egész Magyarországnak. A székely volt az, mely a mellett, hogy maga legépebben, legeredetibb valójában őrizte meg nemzetünknek vegyületlen tulajdonait, és az idegen nemzetiség behatolása elé saját magyarságának erős öntudatából, faji büszkeségéből, szabad intézményeiből megközelíthetetlen védfalakat emelt: e mellett egyenként és nagyobb csapatokban rajokat eresztett Erdély más vidékei magyarságának föntartására sőt magának az anyaországnak folytonosan sok polgárt adott már akkor is, mikor még a Királyhágó politikailag két külön országra választá szét a magyarok hazáját.

Nem csuda, ha e nép felé az egész nemzet rokonszenves tekintete fordul, ha minden magyar feltékenység nélkül óhajtja, hogy e szép föld és e derék nép az anyagi, az erkölcsi és szellemi fölvirulásnak minden eszközeit és föltételeit megnyerje. Ez által és e célra való tekintetből fokozódik jelentősége ez egyesület működésének is, melynek célja magában öszpontosítani a székelység erőit, hogy visszasugároztassa azokat ez ős magyar fajnak gyarapodására és emelésére; e fajnak, melyre, mint erős oszlopára számít nemzetünk jövője.

VI.

Székely népballadák.

*„A székely miv. és közgazd. egyeslet“ aug. 28-án 1881 Kézdi-Vásár-
helyt tartott nagygyűlésén felolvasta Benedek Elek.*

BIRÓ MÁTÉ.

Ne menj el, ne menj el,
Hires Biró Máté!
Maradj a Rikába',
Ne menj a városba,
Király városába
Királylány rabolni.
Király szép leánya
Hej, nem neked való!
Selyem a ruhája,
Halovány orczája;
Liliom dereka
Nem erdőre való!
„Féket a fejébe,
Gyémántköves féket
Legjobbik lovamnak!
Még ma el kell hoznom
Király szép leányát,
Gyöngé Ilonáját.“

Ne menj el, ne menj el,
Hires Biró Máté!
Menj legalább este,
Ne menj fényes reggel.
Otthon van a király
Fényes nagy sereggel.
„Nyerget a lovamra,
Legjobbik lovamra,
Szép aranyos nyerget!
Az a fényes sereg
Nem jár a nyomába
Király leányának,
Gyöngé Ilonának.“

Jaj, hiába kéri
Tizenkét legénye
Hires Biró Mátét,
Rablók kapitányát.
Sárga paripáján
Aj csak elváltata
Király városába,
Királylány rabolni.

* *

Ihol jó, ihol jó,
Szép király kisasszony,
Szép selyem-ruhába.
Kinek minden szála
Meg van aranyozva,
Kinek hosszúságát
Három leány hozza.

Fordulj meg, fordulj meg,
Hires Biró Máté!
Nem lesz ma jó dolgod:
Sárga lovad horkol.
„Csak tüszköl a portól.“
Fordulj meg, fordulj meg,
Hires Biró Máté!
Lovad ágaskodik:
Bizony rosszat érez.
„Éles zabbal jól tartották,
Sátés fűvel megvakarták.
Azért ágaskodik,
Azért bokrosodik.“

Jaj, nem fordul vissza
Hires Biró Máté.
Vágtat egyenesen
Király lány elébe,
Tempлом ajtajához.
Szép gyengén fölkapá
Király szép leányát,
Gyöngé Ilonáját
Aranyos nyergébe,
S elváltata véle
Rablók tanyájára,
Rika erdejébe.

* *

„Jó napot, jó napot,
Tizenkét szép legén!“
Neked is jó napot,
Hires Biró Máté!

„Hamar megjártam-e,
Tizenkét szép legén?“
Jó hamar megjárd,
Hires Biró Máté!
Ott szépen levevé
Aranyos nyergéből
Király szép leányát
Szőke Pionáját.
Szépen lefekteté
Puha moha-ágyra,
Ottan megölelé,
Ottan megcsókolá,
Két erős karjával
Gyengén átkarolá
Király szép leányát,
Gyöngye Pionáját
Hires Biró Máté,
Rablók kapitánya.

Nézz ki csak az utra,
Hires Biró Máté!
„Mért néznék, mért néznék,
Tizenkét szép legén?“
Nem mondók-e neked,
Hires Biró Máté!
Király szép leánya,
Hej, nem neked való.
Selyem a ruhája,
Halovány orcája;
Liliom dereka
Nem erdőre való!
„Mit beszélsz, mit beszélsz,
Tizenkét szép legén?“
Kelj fel az ágyadból
Hires Biró Máté!
Ahajt jó a király
Fényes nagy sereggel.
Hires Biró Máté
Felszökék az ágyból,
Puha moha-ágyból.
Keresi a kardját,
Aj de nem találja

Keresi a lovát,
Aj! azt sem találja.
„Csak tí ne hagyjatok,
Tizenkét szép legén!”
Aj! az is elfút a
Tizenkét szép legén.

*

Add meg magad egybe,
Hires Biró Máté,
Rablók kapitánya!

* *

Jaj mért nem hallgaték
Legényim szavára!
Mért nem fordulék meg,
Mikor lovam horkolt,
Mikor ágaskodék,
Mikor bokrosodék
Sárig szín paripám!

Szépen közbe vették
Király katonái,
Ott összekötözték,
Nehéz vasba verték,
Király városába
Mély tömlöczbe vették.
Onnét fúdogála
Estétől reggelig
Hires Biró Máté
Szomoru énekét:

„Ne menj el, ne menj el,
Hires Biró Máté!
Maradj a Rikába,
Ne menj a városba,
Király városába
Királylány rabolni.
Király szép leánya
Hej, nem neked való!
Selyem a ruhája,
Halovány orczája;
Liliom dereka
Nem erdőre való!”
Ablak alá méne
Király szép leánya,

Gyöngé Honája.
Onnét meghallgatá
Szomorú énekét
Rabló kapitánynak.
Onnét haza méne
Király szép leánya.
Sirva fekvék le
Szép selyem ágyába,
Zöld selyem vánkösát
Könnyével öntözé
Hires Biró Mátét
El nem feledheté
Király szép leánya,
Gyöngé Honája.

(Udvarhelyszék Kobátfalva.

NAGY-BIHAL ALBERTNÉ.

Egy szegény asszonynak
Egy árva leánya,
Két karján fölnevelt
Karon ülő lánya;
Azt is megkérétték
Mikor- fölnevelé,
Bé Törökországba,
Török császárnénak
Dali udvarába.
Mikor szegény mene
Az ő udvarába,
Állott kapujába.
„Asszonyom, asszonyom,
Ne sajnáld kiküldni
Küs vágás kinyered,
Küs pohár vizedet!“
„Mintsebb kiküldeném
Küs vágás kinyerem,
Legrosszabb ebemnek
Inkább oda vetném;
Küs pohár vizemet
Palotám földre
Inkább kiönteném.
Mindjárt fogjátok meg,
Vessétek tömléczebe!“

Egy kős inasocska,
Ki ott söpörgetett,
Mindég hallgatózá,
Mikor mondogatá :
„Ma hét esztendeje,
Teljes harmadnapja,
Hogy estem rabságba,
Szomoru fogságba,
Bé Törökországba.
Kit én fölneveltem
Békáknak nyálával,
Kégyóknak párával
Az tétete vasba.
A ki neköm adná
Kinyerének héjját,
Még az is meglátná
Mennyeknek országát ;
A ki neköm adná
Poharának vizét,
Még az is kóstolná
A mennyország ízét!“
„Mingyát fogjátok meg,
Hozzátok élémbe!
Maga édes néném,
Maga hová való?“
„Bé bihalországi,
Nagy-Bihal Albertné!“
„Te vagy nekem, te vagy,
Az én édös anyám!
Csináltatok neked
Gyöngé feredőket,
Gyöngé leveseket.
Neked adom, neked,
Bársony folyó hintóm,
Hatvan paripával,
Hatvan katonával!“
„Igya fel ház földje
Gyöngé feredődet,
Lacsca fel a kutya
Gyöngé levesedet,
Vetné föl tűz langja
Bársony folyó hintód,
Hatvan paripádat,
Hatvan katonádat!

VII.

Mik volnának a teendők a székely nép anyagi és szellemi jólléte emelésének érdekében.

A Székely műv. és közg. egylet aug. 28-án 1881 K.-Vásárhelyt tartott nagygyűlésén felolvasta Erdélyi Károly, felső népisk. igazgató.

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Midőn ez ünnepélyes alkalomra szerény értekezésem tárgyául a fentebbi themát választottam, olyannyira éreztem gyengeségemet, hogy nem is mertem arra gondolni, miszerint a kitzított fontos feladat megoldására csupán a magam erejére támaszkodva vállalkozzam. Ez okból részint oly egyének támogatását iparkodtam megnyerni, kik e téren már évek óta buzgón működve, maguknak nem csekély érdemeket szereztek, részint pedig oly forrásokat vettem igénybe, melyekből képes voltam tárgyamhoz a szükséges adatokat meríteni. Uj eszméket és javaslatokat tehát ne várjanak tőlem tisztelt hallgatóim, mert olyaúkat nem ígérhetek. Értekezésem csupán a szaktekintélyek által már többször hangoztatott sarkalatosabb irányelvek és utmutatások rövidre vont reprodukálására fog szorítkozni. Az ily ismétlések jogosultságának, sőt szükségességének bebizonyítására elegendőnek vélem felhozni azon körülményt, miszerint a sokszor hangoztatott üdvös eszmék és vitatott kérdések közül még számos olyan van, a mely megvalósításra és eldöntésre vár. E rövid bevezetés után engedje meg nekem a mélyen tisztelt közgyűlés, hogy tárgyamra térjek.

Szász szomszédaink egyik ismeretes népdala így kezdődik:

„Siebenbürgen, Land der Segen,
Land der Fülle und der Kraft“

Ezt danolják mindig és mindenütt, a midőn és a hol csak alkalom van reá; dalolják, mert érzik, hogy ezen dal örök igazságokat foglal magában. Erdély a természettől valóban oly dusan meg van áldva, hogy ritkítja páriját; s Erdélynek disze, koronája, vagy — Petőfivel szólva — bokrétája kétségtelenül a székelőföld, hol minden tényező megvan arra nézve, hogy az osztrák magyar birodalom Helvéciájá lehessen. És mégis, mégis a székelők szegénysége közmondásossá vált; olyanformán beszélnek a székelőkről Magyarországon, mint Irlandról Angliában. Mindazon áldások daczára, mikkel a jóságos természet ezt a földet oly bőségesen elhalmozta:

„Ez a nemzet mégis árva,
Mégis rongyos, mégis éhes,
Közel áll az elveszéshez.“

Igen, mi valósággal szegények vagyunk, és — sajnos — a helyett, hogy ennek okait higgadtan, elfogulatlanul fürkésznők és a helyzet javításának módzatai fölött elmélkednénk, beérjük a folytonos panaszszal, mintha bizony ez által valaha valamely nemzet gazdaggá és hatalmassá lett volna. Félre tehát a jajveszékléssel, mert az célhoz nem vezet és szem előtt tartva ezt a közmondást, hogy: „Segits magadon s az isten is megsegít,“ lépünk haladéktalanul a tettek mezejére s ne várjuk összedugott kézzel másoktól bajaink orvoslását. A haladás korszakát éljük; ma már villámmal irunk s gőzlovakon száguldjuk be a rónákat és bérczeket. A ki haladni nem akar vagy nem tud, az menthetlenül elbukik; ezt tanítja a történelem, — ezt az események kérlelhetlen logikája.

De hát mit tegyünk, mihez fogjuk, hogy a nemzetek nagy versenyében a haladás rohanó szekerének kerekei által el ne gázoltassunk?

Teljes erőnkől törekedjünk arra, hogy józan és okszerű munkásság, valamint a rendelkezésünkre álló segédeszközök tapintatos felhasználása által magunknak más népek mellett a haladás szekerén helyet biztosíthassunk. Más szóval ügyekezünk saját valódi érdekeinket kifürkészni s kifürkészve azokat, józan és okszerű munkásság által előmozdítani. Ha nem tudjuk, hogy mit, miért és hogyan kell végeznünk, bármily fáradságos

munkát végezzünk is, — nem fogjuk azt kellőleg gyümölcsözővé tehetni.

Hogy azonban józanul és okszerűen munkálhassunk saját anyagi és szellemi jóllétünk emelésén, mindenekeelőtt vetkezzük le előítéleteinket, rögeszméinket és — t a n u l j u n k. Ne higyük, hogy mi már mindent tudunk, mert ezen hiedelmünk saját kárunkat fogja okozni. Tartsuk szemeink előtt egy francia nemzetgazda (Say) azon állítását, miszerint: „ha rágondolunk arra, hogy csaknem mindenben mily sok tanulni valónk van, be kell ismernünk, hogy a ki legtöbbet tud is közöttünk, az is csak a legkevesbé tudatlan.“

Vetkezzük le továbbá azon balhiedelmünket, hogy egyedül csak a földművelés a minket megillető munka. Ezen balhiedelem elvitázhatlanul legfőbb kútfeje jelen szegénységünknek; e mellett könnyen megfulhatunk saját zsirunkban. A nemzetek művelődésének és jóllétre jutásának történetéből tanulhatjuk, hogy csak azon népek haladtak elő, melyek kereskedéssel párosult kézmű- és gyáripart üznek. Ezt belátva, ne szégyeneljük magunk is a vésőt, gyalut, fűrész, tőt, árat, mérleget, sat. kezünkbe venni, mert jóllétre, függetlenségre, általános műveltségre csak ezek által juthatunk.

Egy igen nagy hibája van a székely embernek, mely arisztokratikus hajlamaiban gyökerezik, s ez az, hogy ha csak módjában áll, gyermekét taníttatni, szereti azt „úr“-rá tenni. Ha a fiu kissé tehetséges, már a tudományos pálya van számára kijelölve; viszik gymnasinmba, egyetemre. Innét van, hogy az erdélyi megyék katholikus és református papjai, tanárai, praefectusai, hivatalnokai, tisztviselőinek is igen nagy kontingense a székelyföldről kerül ki. Kereskedő és iparos pályára gyermekei közül rendszeren csak azt adja a székely ember, a melyiktől a sors az észbeli tehetséget megtagadta. S mi következik ebből? Az, hogy a végzett ifjak száma fölötte nagy lévén, sokan nem juthatnak hivatalhoz és így terjed a proletáriátus; más oldalról pedig értelmes szakemberek hiányában ipar és kereskedelem előre nem haladhat.

A székely ember, ha néhány hold földceskéje van, már megalázonak tartja iparossá lenni; a helyett 3 szilvafája alatt

átpipálja az életet, folytonosan sülyedve anyagilag úgy, mint szellemileg. De a mennyire irtózik az ipar- és kereskedéstől, — a melyek, ha rá adná magát, gazdaságot, jóllétet és függetlenséget biztosítanának számára, annyival nagyobb dühvel rohan a hivatalok után. Pedig sokkal jobb volna kézművességből tisztességesen és bőséggben élni, mint a hivataloskodás mellett éhezni és nyomorogni.

Ezen nevelés helyzetből csak műveltség és tudomány által lehet kibontakozni; csak ezek oszlathatják el előítéleteinket. Azért tehát a székely nép minden igaz barátjának oda kell törekedni, hogy a művelt és tudományos egyének itthon tartassanak meg vagy haza édesgessenek, e mellett pedig maga a nép is megfelelő nevelésben részesüljön. Igen, a nép is; mert a világitó tornyok csak akkor érnek valamit, ha a hajó népe azok jelentőségét felfogni képes.

List, a németek egyik legjelesb nemzetgazdája azt mondja, hogy azon állam, mely csupán földművelésre támaszkodik, hasonló az egykaru emberhez. Ennélfogva minden oly országban, mely boldog és független óhajt lenni, a műiparnak hiányozni nem lehet, nem szabad. A földművelés a nemzetnek csak tűrhető állapotot, a műipar pedig kényelmet és gazdagságot szerez.

Es milyen lábon áll nálunk a műipar, a kereskedés! A leggyarlóbban, a milyent csak képzelni lehet. Sőt ugyanez mondható magára a földművelésre is.

Itt önként és újból az a kérdés merül föl: de hát mit tegyünk, hogy mindez másképp legyen, mihez fogjunk, hogy e nép nyomorának sötét éjét az anyagi és szellemi jóllét napjának ragyogó sugarai eloszlassák?

E kérdésre a felelet általánosságban csak ez lehet: okszerűsítsük mezei gazdaságunkat s ezzel kapcsolatosan ápoljuk és fejlesszük az ipart és kereskedelmet. Csak e három együtt véve, t. i. a virágzó földművelés, ipar és kereskedelem képesek valamely nemzetet gazdaggá, nagygyá és hatalmassá tenni.

Ennyire eljutván, engedje meg nekem a mélyen tisztelt közgyűlés, hogy értekezésem további részében lehetőleg röviden és szorosan a tárgynál maradván, részletezzem úgy a földművelés,

valamint az ipar és kereskedelem fejlesztése érdekében teendő lépések körüli szerény nézeteimet.

I. A földmivelés terén.

Hogy a mi földmivelésünk mai napság még nagyon távol áll az okszerűségtől és a fejlettség azon fokától, melyre a művelt külföldi államok már eljutottak, azt mindnyájan tudjuk, tehát bizonyítgatni fölösleges. A hátramaradás okai többnyire ismeretesek előttünk; azért röviden csak a módok felemlítésére szorítkozom, melyek által a bajon segitetni lehetne és kellene.

1-ször. Rendezzük birtokviszonyainkat s ügyekezünk minden megengedhető eszközzel és módon keresztülvinni a tagosítást; mert szent, megdönthetlen igazság az, hogy csak rendezett és tagosított földbirtokon lehet okszerűen gazdáskodni. Tagosítás nélkül nincs üdv, nincs előhaladás a gazdára nézve. Épen azért, hol a tagosítás ez ideig még a jámbor ohajtások közé tartozik, mint itt nálunk a székelyföldön, a hivatottak és ahhoz értőknek kötelességük mindent elkövetni annak mielőbbi keresztülvitele érdekében. A tagosítatlan, apró-cseprő földbirtoknak számos hátránya van, de legnagyobb átka az, hogy rajta a szakértelmet nem lehet érvényesíteni. Nagy csapás ez egy képzett, okszerű gazdára mindenütt, főleg azonban ott, hol — mint a székelyföldön általában — még mindig az átkos három nyomású rendszer uralkodik. Heverő, holt tőke itt a szakértelem, mely a gazdának semmit sem kamatoz. Hiában kísértén meg itt bárki is a legujabb és leghelyesebb gazdasági elvek alkalmazását: hajótörést szenvedne minden ügyekezete. Bármennyire meg legyen is győződve a gazda tüzlete czélszerűtlensége és eljárása helytelenségéről, azért még sem térhet el attól, mégis minden szakértelmet nélkülöző szomszédaihoz kell magát alkalmaznia. Az őszi határban őszi, a tavasziban tavaszi kell vetnie s a hol a közönség ugarol, azaz földjei egy részét parlagon heverteti, ott ő is kénytelen parlagon hagyni földjeit, ámbár nagyon jól tudja, hogy arra szükség nincs s hogy földbirtokán, ha ez egy tagban volna és ő kedve szerint gazdáskodhatnék, jövedelmét is megkétszerezhetné. Az ilyen körülmények között élő gazda Tantalus kinjaira van kárhoztatva s helyzetét nem hogy

enyhitené, de nehezíti, sőt elviselhetlenné teszi annak tudata, hogy ő tudna — ha lehetne. Reá nézve a tagosított birtok célszerű vetésforgás, kiterjedtebb takarmánytermesztés, fokozott marhatartás, nyári istállózás, dus trágyázás, az intenzív gazdálkodás e föltételei mindmégannyi kísértet, mik álmatlan éjszakáin felkelnek sirjaikból s bekopogtatnak, csak azért, hogy létezésökről hírt adjanak s vele ingerkedjenek. Tagosítsunk tehát, hogy utat nyissunk az okszerű gazdálkodásnak.

2-szor. Alapítsunk gazdasági egyesületeket. Ezek, nem lévén egyéb hivatásuk, egész figyelmüket és tevékenységüket a gazdasági téren felmerülő hiányok és bajok orvoslására irányozhatják és az utat a tagosítás keresztülvitelére is lassanként előkészíthetik — az eszmének népszerűsítése által.

3-szor. Ügyekezünk a gazdasági üzlet okszerű vezetésére megkivántató szakértelmet a nép között terjeszteni. Erre véleményem szerint csak egyetlen helyes mód van: a földmives iskolák felállítására. Az ugynevezett gazdasági szakosztályllyal megtöltött felsőnépiskolák, — minő a baróthi, a csik-szeredai, a gyergyó alfalvi s minő a sepsi-szentgyörgyi volt — csak szerencsétlen kísérletek e téren és a mi viszonyainkhoz nem illő külföldi utánzatok, mikkel a kitűzött célt: a gazdasági szakértelemnek a nép között való terjesztését elérni nem fogjuk. Határozottan merem ezt állítani, mert nyolcz év alatt, mióta a székelyföldön tartózkodom, bő alkalmam volt ezen iskolák szervezetével, működésével és eddigi eredményével megismerkedhetni. Ezen iskolákat legkisebb számmal látogatják azok, a kiknek pedig leginkább látogatniok kellene: a földmives nép gyermekei; továbbá tanítványaik, mire a negyedik azaz szakosztályig érnek, többnyire elzülленek s minthogy a gazdaságtan tanításával csupán a szakosztály foglalkozik, évenként alig egy-két növendék hagyja el ezen iskolákat a hiányos szervezet miatt olyan, 'a milyen gazdasági szakismerettel. De azok is vajjon visszatérnek-e házi tűzhelyeikhez, hogy ottan szerzett ismereteiket a gyakorlatban átvi-vén, értékesítsék? Nem, hanem egy részük elmegy reáliskolába vagy kereskedésbe, a legtöbben pedig fölvételi vizsgával tanítóképezdebe lépnek. A kolozsvári és főleg a székely-kereszturi

tanítóképezdek meglehetősen nagy contingensét a székelyföldi felső népiskolákból kikerült ifjak szolgáltatják.

Ezek megczáfolhatlan tények, melyekből kiki beláthatja, hogy a székelyföldön a gazd. szakosztálylyal megtoldott f. népiskoláknak értelmük és helyük nincs. A sepsi szentgyörgyi már át is alakított; valószínűleg arra a sorsra fog jutni a többi is, ha belátják az intéző körökben, hogy azok fentartása az adott viszonyok között czéltalan. Mennyivel több és maradandóbb eredményt mutathatnának fel a földmives iskolák! Ezekbe csak földmives szülők írni, olvasni tudó gyermekei vétetnének föl pl. 15—16 éves korban. A tanfolyam lehetne két éves, mely idő alatt a növendékek csupán a gazdaságtant tanulnák elméletileg és gyakorlatilag, természetesen úgy, hogy a fősúly a gyakorlatra legyen fektetve. E végből előadások a reggeli és esti órákban tartatnának, a nap többi részében pedig az iskolához csatolt birtokon előforduló gazdasági teendőket végeznék a növendékek a gazdaságkezelő tanár utasítása mellett és felügyelete alatt. Önként értetődik, hogy ezen földmives iskolákat úgy kellene szervezni, hogy bennök a tanulók ingyen lakás és szállásban részesüljenek. Ily iskolává első sorban és haladéktalanul átalakítandónak vélném a csikszeredai gazdasági szakosztályu felső népiskolát, mint olyant, melynél ezen átalakítás ugyszólván minden költség és nehézség nélkül keresztülvihető lenne. Ugyanis ha jól tudom, ezen iskola 80 darab 50 frtos ösztöndíj fölött rendelkezik s a tanulók ott bennlakásban és teljes ellátásban részesülnek. E szerint csak a tanterv megváltoztatása s némi csekély felszerelési pótlék szükségeltetnék és készen lenne a földmives iskola. Meg vagyok győződve, hogy a gazdasági szakértelem terjesztésének az ily földmives iskolákból hazakerült növendékek valószínű apostolai lennének; azért ismételve kijelentem, hogy az ily iskolák felállítását tartom a földmivelés fejlesztése érdekében teendő lépéseink alpha-jának.

Nehogy értekezésem fölötté hosszúra terjedjen s nehogy tisztelt hallgatóim becses türelmét igen sokáig fárasszam, e tárgyban minden egyéb, még tán felhozható dolgot mellőzve, a következőkben bátor leszek a felőli szerény nézeteimnek adni

kifejezést, hogy mit kellene tennünk iparunk és kereskedelmünk fejlesztése érdekében.

II. Az ipar és kereskedelem terén.

Hogy ipar és kereskedelem dolgában annyira hátramaradtunk, annak véleményem szerint három főoka van, u. m.:

- a) a szakértelem hiánya,
- b) tőkehiány, és
- c) az olcsó és gyors közlekedés hiánya.

Ha ipart és kereskedelmet sikerrel akarunk tűzni, a szakértelemnek nem szabad hiányoznia, ezt kiki beláthatja. Hogy ezt megszerezhessük, — állítsunk szakiskolákat, állítsunk az egyes vidékek viszonyainak és igényeinek megfelelő ipartanmühelyeket s létesítsük az iparos oktatást. Ezen irányban közelebről meglehetősen élénk mozgalom indult meg a székelyföldön. Így például Sepsi-Szentgyörgyön nem rég létesült az Első székely szövőgyár; ugyanott rövid idő múlva életbe fog lépni a polgári fiiskola mellett a műlakatostanmühely, Kézdi-Vásárhelytt pedig a felső népiskola mellé kilátásba van helyezve a műasztalosság és Zágóban a gyermekjáték-készítő tanmühely a bánfi-hunyadi mintájára.

Nagyon helyesen van ez így, csak hogy gondoskodni kellene arról, hogy ez az üdvös mozgalom tartós legyen s a székelyföld minden egyes vidékére kiterjedjen. Kézdi-Vásárhelytt — tekintettel arra, hogy itt a szeszgyártás nagy mértékben üzetik — helyén volna ügyes és szakavatott szeszfőzők, szeszgyárvezetők képzése céljából a felső népiskola mellett egy tanszéket szerezni. — Az ugynevezett ipari szakosztályllyal megtoldott felső népiskolákról, minő a kézdi-vásárhelyi is, ép oly véleménynyel vagyok, mint a gazdasági felső népiskolákról: ezek ép oly csekély eredménnyel működnek, ép oly kevésbé illenek a mi viszonyainkhoz, mint amazok; a miért is ohajtandó volna, hogy minél előbb helyet adjanak a speciális szakiskoláknak és ipartanmühelyeknek, mert csak ezekben lehetséges az egyes iparágak üzéséhez megkívántató szakértelmet megszerezni.

A tőkehiány, mely a nemzetek előhaladásának egyik legfőbb akadályát képezi, leginkább pótolható egyesülés által,

— még pedig nemcsak azért, mert „a sok kevés összegyül“, hanem azért is, mert a testületekben az egymásra hatás, az egymást ellenőrzés egyfelől takarékossgot eredményez, másfelől pedig a kölcsönös biztatás és utasítás ügyességet, munkakedvet hoz létre, sőt a mi több, az egyes szellemi és anyagi erők egész valójukban kifejlődhetnek. Igaza van a francziák egyik jeles nemzetgazdászának, Say-nek, midőn ezt mondja: „Mindenütt lehet nagy tőkét összehozni, a hol a szokások és berendezések által a takarékossg mozdittatik elő s a műipar nagy mértékben emelkedik mindenütt, a hol az emberek szellemi és anyagi tevékenységüket minden veszély nélkül kifejtetik.“ Egyestüljünk tehát, mert az egyesülésben erő és hatalom van.

Hátra van még szólani az olcsó és gyors közlekedésről. Azt hiszem, nem csalódom, ha kimondom, hogy a székelyföld anyagi és szellemi felvirágzása első sorban és mindennek fölött az olcsó és gyors közlekedés létesítésétől függ. E nélkül nincs előhaladás sem a kézmű- és gyáripar, sem a kereskedelem terén. Igen, mert mai napság a legnagyobb productiónak is csak úgy van eredménye, ha azt értékesíthetjük. Olcsó és gyors közlekedési eszközök nélkül pedig az lehetetlen. Tehát a legelső és legfőbb teendő, hogy vasutunk legyen, még pedig oly vasutunk, a mely hazánk határát átmeteszvén, bennünket és terményeinket keletre vigyen.

A székelyföld a magyar állam leghivatottabb része volna a virágzó gyáripar fejlesztésére. Nagy mennyiségben rendelkezünk a legolcsóbb munkaerővel: a vizerővel; van kőszénünk nagy bőségben (Baróth, S.-Szentgyörgy, Szemerja, Polyán, sut.), kitünő vas- és rézközetünk (Füle, Kovászna, Polyán, Szent-Domokos), ólom, ezüsttartalmu közetünk (Gyergyó, Borszék környékén), kitünő márványunk, gránitunk, az unikum ditróitunk; erdőink végtelen kincsbányáinkká válhatnak szakszerű kezelés mellett; juh- és marhatenyésztésünk nagy virágzásnak indulhatna; lisztünkkel Konstantinápolyt, Londont kereshetnők fel; tímár-, szijgyártó, asztalos-, lakatos-munkáinkkal Romániában s más keleti vidékeken dominálhatnánk: posztókészítő, fonó-, szövőgyáraink lehetnének, még pedig virágzó állapotban; ásványvizeinkből milliókat vehetnénk be, ebben a tekintetben

bővebben meg vagyunk áldva, mint a híres Csehország. Népünk munkaképes, értelmes. Szóval mindenünk van; de mit használ, ha nincsenek gyáraink és nincs vasutunk, hogy a természet eme dus adományait értékesíthessük.

Naponta látjuk, folyton lábbal tapodjuk azon számtalan heverő tőkét, azon megmérhetlen kincset, mely körülöttünk, területünkön csakis az ész, a szakértelem által vezetett munkás kezekre vár s a mely gazdagságunk és jóllétünk kimeríthetlen aranybányáját képezhetné. Mind ezen kincseket felhasználhatlanul hagyjuk heverni s nyers terményeinket potom áron elvesztegetjük, míg a kész czikkekért, miket pedig — ha mű és gyáriparunk volna — magunk is olcsón előállíthatnánk, milliókat adunk a külföldnek. Munkáljunk tehát azon, hogy virágzó kézmű- és gyáriparunk legyen s hogy vasutat kapjunk. Ha ez meglesz, akkor mindazon iparczikkeket, melyeket most kívülről drágán vásárlunk meg, mi adhatjuk el jó pénzért a külföldnek.

Gyáruknál egyik legfőbb tényező a tüszelőszer; e nélkül virágzó gyáripart üzni nem lehet. Nagyon esztelenül járunk tehát el, midőn erdeinket nemcsak hogy nem gondoljuk kellőleg, hanem épen minden áron ügyekezünk pusztítani azokat. Pedig ha az erdeinkkel eddig folytatott rablógazdálkodásnak véget nem vetünk, előre megjósolhatjuk az időt, midőn azok kimerülnek, elpusztulnak. Hogy az erdőpusztitással együtt jár a nyomor, jól tudjuk. Ott van például Sicília, mely Olaszország gabonatarának neveztetett; erdeit elpusztítván, ma nem képes annyit termeszteni, a mennyi saját szükségletének kielégítésére megkívánatik:

Ha alkalmas vasutunk, virágzó kézmű- és gyáriparunk lesz, nem leend szükség a székelyek kitelepítésének eszméjével foglalkozni, mert hisz a virágzó gyáripar üzésére okvetlenül megkívánatik a legalább bizonyos fokig terjedő sűrű népesség. Gyáros országokban rendszeren több népességet és gazdagságot találunk, mint földmives tartományokban; még pedig azért, mert amott több eszköz és mód van a megélhetésre. Így tapasztalhatni ezt, bármerre tekintünk is. Nézzük például Genfét, a melynek területe még tized részét sem termeli annak, a mi az ő fentartására elégséges és lakosai mégis bőségben élnek. A Jura terméketlen

völgyeiben Neufchatelnél azért uralkodik jóllét, mert nagy mértékben üzetik az ipar. A sűrű népesség maga is termelő erő.

„A nemzetgazdasági fejlődés akkor éri el magaslatát — mondja Roscher — ha a legnagyobb emberszám szükségleteinek legjobb kielégítését egy időben megtalálja. Tulnépesedés pedig akkor áll be, ha a létfenntartási adagok aránytalanul csekélyek lettek. Ez orvosolható a létszerek szaporításával — vagy a fölösleges népnek kivándorlásával.“

Ebből kiindulva, ha valahol tulnépesedés mutatkozik, nem az az első teendő, hogy a kitelepítéshez fogjunk; hanem az, hogy a lét fenntartására szükséges szereket szaporítsuk. Ez a helyes nemzetgazdasági politika. Csak a hol nem lehet remélni, hogy az ezen irányban kifejtett komoly törekvés sikerre vezet, mert tán a módok és eszközök hiányzanak, ott van helye a kitelepítésnek.

Népünk minden jó barátjának, minden igaz fiának arra kell tehát törekedni, hogy iparunk minél magasabb polczra emelkedjék, és így az olyan helyeket, a hol a kézmű- és gyáripár virágozhatására minden kellék megvan, nem kell megnépteleníteni — már pedig egy sikeres kitelepítés ezt tenné — hanem a szükséges tőkékkel, jól és olcsó közlekedési eszközökkel ellátni.

Ha ezt teszik barátaink, ha ez irányban fejtik ki tevékenységét a „Székely művelődési és gazdagsági egyesület“, ha ezt tartja szem előtt a kormány, akkor jóllétnek örvendő nép leszünk; akkor a székelyföld csakugyan Európa második Helvéciája leend; akkor senki sem leend kénytelen e földről kivándorolni. De maguknak a székelyeknek sem szabad tétlenül maradniok, mert a tétlenség ronulásra vezet.

Az elmondottak csak kis részét képezik annak, a mit e tárgyban még felhozni lehetne. Kötetekre terjedő munkát kellene írni, ha a tételt teljesen kimeríteni és részletezni akarnók. Én tehát elálllok a további fejtegetésektől, annál is inkább, mert már úgy is teljesen igénybe vettem azt az időt és tért, a mit egy szerény felolvasás szűk kerete felölelhet. Záradékuul még csupán egy szerény javaslatot leszek bátor előterjeszteni; — ugyanis:

Határozza el a székely közművelődési és közgazdasági egyesület, hogy: vidékenként (pl. megyénként) vagy az egész

székelyföldre nézve két vegyes szakbizottságot választ, melyeknek feladatuk leendő — a menyire szükség, egymással kapcsolatosan — bizonyos megállapítandó sorrendben és bizonyos határidőn belől helységet helység, illetőleg határt határ után felkeresve, átkutatva, leírni gonddal s részletesen, hogy: minő a jelenlegi állapot? minőnek kellene lenni annak a bizottság véleménye szerint? és mely eszközök és módok vezetnének oda ugy közművelődési, mint közgazdasági szempontból? Az egyik bizottság ugyanis a közművelődési, a másik a közgazdasági részt venné elő és végezné el. A bizottság költségeit szükség esetén az egyesület fedezné, valamint a jelentéseknek kinyomatását és lehető legjutányosabb áron és módoni közrebocsátását is az eszközölné. A bizottság tagjai a reájok bizandó szakban, önként érhetőleg, elismert kapacitások legyenek. Minden egyes kiadvány lehetőleg népszerű, speciális adatokkal és ha lehet, rajzokkal illusztrált legyen s benne a javaslatba hozandó intézkedések és tervek kiviteli módjai, sorrendje és költségei is világosan és érhetőleg adassanak elő. Hadd lássa és hallja a székely ember elismert szaktekintélyektől, hogy milyen az ő jelenlegi helyzete? mivé lehetne a jövőben? és miképen lehetne azzá?

Ezzel végére jutottam értekezésemnek. Érzem ugyan, hogy az elvállalt feladatot nem sikerült megoldanom úgy, a mint ohajtottam volna; de kérem tisztelt hallgatóimat, tekintsek bennem a jó szándékot és részesítsenek gyengességemért kegyes elnézésükben.

Bezárom szavaimat azon hő ohajtással, hogy adjon az ég a „Székely közművelődési és közgazdasági egyesületnek“ erőt, egészséget főképen kitartást, hogy a maga elé tűzött nemes célt: a székely nép boldogítását minél rövidebb idő alatt megvalósíthassa.

VIII.

A Budapesten 1881. év nyarán tartott női kézimunkakiállítás Székely osztályáról.

A mint már az előbb közlött titkári jelentésben is említve volt, a Budapesten 1881. év nyarán a vigadó termeiben rendezett első országos női kézimunka-kiállításon, mely minden várakozás felett sikerült, a székelyföldi női kézimunkák is egy tekintélyes osztályt foglaltak el, mely székely osztály jelenségéről ő Felsége a király is, midőn az egész női kézimunkakiállítást megszemlélte, elismerőleg nyilatkozott, a mit egyletünk elnökének és titkáranak, a kik ő Felségét a székely osztályban fogadták, kinyilatkoztatni kegyeskedett.

A székely osztály az említett kiállításon két uton jött létre, t. i. a földművelési, ipar és kereskedelmi minister ur közel ezer frtot engedélyezett Binder Lajos gépészmérnöknek, a s.-szentgyörgyi szövöde igazgatójának és az erdélyi háziipar kormányi felügyelőjének a végre, hogy utazza be Erdélyt s különösen a Székelyföldet és szerezzen be figyelemre méltó háziiparcikkeket s különösen székely női kézimunkákat. Ez uton összegyűlt igen becses gyűjtemény, mintegy 120 darab, — ezen felül a s.-szentgyörgyi szövödétől is több, mint 100 darab.

Egy másik nagy csoport, 120 darabból álló a „Székely egyesület“ egyenes befolyása utján gyűlt be. Az egyesület ugyanis felhívásokat intézett a vidéki választmányokhoz, székelyföldi kitünőbb tanintézetek igazgatóságaihoz s egyletekhez is, buzdítván mindenfelé, hogy minél több figyelemre méltó női kézimunkát küldjenek a kiállításra. Binder Lajos urat maga részéről is megbizta, hogy utazza be a Székely megyéket, mindenütt buzdítson, adjon utasításokat az illetőknek, hogy mit kellene kiállítaniok és miként kell eljárni a tárgyak felküldésében. Érdeke-

sebb tárgyak megvásárolására is megbízott Binder ur, ha azokat tulajdonosaik magok költségén kiállítani készek nem volnának.

A „Székely egyesület“ továbbá a fővárosban Borszékeny Soma, Dr. Takács Lajos és Thuróczy Adolf választmányi tagokat állandó bizottságképp kiküldte általános felhatalmazással, hogy a kiállításra vonatkozó minden ügyben intézkedjenek. S a bizottság ezen feladatában teljes buzgósággal járt is el.

A földmivelési, ipar és keresk. minister urtól is megnyertük, hogy az általa államköltségen beszerzett székelyföldi cikkek együttesen és közösen állíttassanak ki a többi székelyföldi cikkekkel, hogy így annál tekintélyesebb székely női kézimunkaosztály alakíttassék.

Az országos kiállítási bizottság s annak élén gf. Zichy Jenő ur is készséges figyelemmel voltak egyesületünk kiállítási törekvései iránt; mindenben szívesen támogattak. Egyesületünket az ünnepélyes megnyitásra is meghívták, egyesületünk akkori titkárát, Buzogány Áront, a juryba rendes tagul választották meg.

Ily módon, örömmel ismételjük, hogy a felette díszes országos női kézimunka-kiállításon a „Székely osztály“ az összes kiállítás egyik közfigyelmet gerjesztett osztályává nőtte ki magát. Többen diszoklevelet s érmekeket is kaptak kitüntetésül. Maga egyesületünk is, valamint az egyesületünk titkára is diszoklevelet nyertek.

Binder Lajos ur, aki a kiállítás egész folyamata alatt a székely osztály főrendezője s felügyelője volt, megígérte, hogy a székely osztályról részletes ismertetést fog adni ezen évkönyvben. Sajnáljuk, hogy munkálatát máig sem kaphattuk meg, és így egész részletességgel nem írhatunk ez érdekes kiállításról.

A már fennebb közlött adatokon kívül azonban még a következőket jegyezhetjük fel:

A földmivelési, ipar és keresk. minister ur által összegyűjtetett székely női kézi munkák legnagyobb része Háromszék megyéből való, a S.-Szentgyörgyi szövöde sokféle, becses darabjain kívül 80 darab van Háromszékről, és pedig S.-Szentgyörgyről Révay Andrásné, Illyefalváról Horváth Jánosné, Horváth Mihályné, Szakáts Anna, Sorbán Mihálynétól; — Szent-Lélekről: Venczel Ferenczné, Dézsi Jánosné, Sipos Mihályné, Kozma Já-

nosné, Janó Lázárné, Biró Sándornétól; Kovásznáról: Dworzák Antaltól; — Zaboláról: Kováts Antalné, Szabó Lina, Balog Elekné, Zsidó Ignáczné, Csákány Jánosnétól; — a Csángó falukból Pürkerezről: Fehér Katától több tárgy, melyek közül egy piros asztalterítőt és egy ágyterítőt Coburg Fülöp herczegnő vett meg. — Udvarhely megyéből, Sz.-Udvarhelyről Szentés Mártontól és Kertész Józsefnétől; — Ujszékelről: Rafaj Domokosnétól igen sok érdekes tárgy; — Csikmegyéből Csik-Szent-Domokosról György Ignácznétól és Csathó Imrénétől. — Végre Aranyos-Székéből, illetőleg Tordáról: Bartos Sámuelnétől és Bauertől.

A mit a „Székely egylet“ közrejárusására egyesek küldtek be, azok Csikszeredáról, az ottani polg. leányiskolából, Gyergyó-Szárhegyről, Gyergyó-Remetéről, Gyergyó-Ditróból, Gyergyó-Szent-Miklósból, Ujszékelről, S.-Szentgyörgyről (Fehér Jánosnétól, Solymossi Annától és Révay Borbarától), és a Csángó falukból küldettek.

Sajnálattal jegyezzük meg, hogy Marosszékről semmi sem küldetett, még azok a híres szalmakalapok és sásból font szotyrok is elmaradtak, melyek már Budapesten, sőt Bécsben is ismeretesek.

A kiállítási székely osztályból eladatott a kiállítás alatt mintegy 600 forint értékű tárgy.

Ezekben jelezhetjük habár hézagosan az említett orsz. kiállításon a „Székely osztály“ minőségét, a kiállítókat, az általános eredményt és sikert.

Végezzük be ezen közleményünket annak ismétlésével, hogy király ő Felsege megelegedését fejezte ki az orsz. női kézimunkakiállítás „Székely osztályának“ sikerült volna felett és több szép s practicus tárgynál tette azt a kérdést, „hogy ez is székely munka?“ s felelte reá, „hogy szép, érdekes.“

B. A.

IX.

A Székely mívelődési és közgazdasági egyesület javára rendezett sorsjáték ügyében.

Az egyesület központi választmánya már évek óta foglalkozott azon kérdéssel, hogy mi volna legalkalmasabb eszköze az egyesület szűk anyagi viszonyai lehető emelésének, minthogy daczára alapító és részvényes tagjaink kétségtelenül buzgó és köszönetre méltó áldozat készségének, a Székely mívelődési és közgazdasági egyesület eddigelé mindazonáltal oly szerény vagyoni helyzetben mozog, mely az egyesület céljainak előmozdítása érdekében minden kihatóbb működéssel gátat emel.

Érett megfontolás, a fennforgó viszonyok elfogulatlan megbirálása után, a központi választmány egy arany- és ezüstsorsjáték rendezését találta a legalkalmasabb módnak arra, hogy egyesületünk vagyona rendkívüli bevételek útján is gyarapitassék.

A tapasztalat ugyanis azt bizonyította, hogy a jótékony célú sorsjátékok hazánkban nem igen járnak kockázattal, s ha sikerülnek rendesen tekintélyes összegeket szoktak jövedelmezni.

A sorsjáték előkészítésére a választmány még a múlt évben bizottságot alakított, mely Turoczy Adolf pénzügyi tanácsos és budapesti fővámigazgató elnöklete alatt, Gál Jenő és dr Csiky Kálmán országgyűlési képviselők, Gidofalvi István és Illyés Lajos belügyministeri titkárok, Borszéki Soma kereskedelmi ministeri titkár, Borosnyay Oszkár pénzügyministeri titkár végre Dr Takáts Lajos titkár mint tagok közreműködésével azonnal hozzálátott a vállalat előmunkálataihoz.

A rendkívül sokféle és fáradságos előintézkedések ismeretése nem tartozván e sorok keretébe, csak annyit jelzünk e helyen, hogy a bizottságnak sikerült feladatát minden irányban

sikerrel megoldani, s gróf Szapáry Gyula pénzügyminister ur ő Excellentiájától a sorsjáték teljes illeték- és adómentességét, Ordody Pál közmunka és közlekedési minister úr ő Nagyméltóságától pedig jelentékeny postaszállítási előnyöket megnyerni.

Az előkészítő munkák legnagyobb része a folyó év elejére esik s már april hó vége felé abban a helyzetben volt a bizottság, hogy megkezdhetette az egylet sorsjegyeinek szétküldését.

E helyen alkalmasnak véljük megemlíteni, hogy a szakemberek közreműködésével megállapított játékterv szerint, a sorsjáték 425 rendbeli arany- és ezüsttárgyakból álló nyereményt nyújt a közönségnek, mely nyeremények közt egy főnyeremény 2000, 4 nyeremény egyenként 500, 10 nyeremény egyenként 100, 10 nyeremény egyenként 50, 100 nyeremény egyenként 10, végre 300 sorozatnyeremény egyenként 5 forint értékű arany- és ezüsttárgyat foglal magában, s így az összes nyeremények értéke 8000 forintra rug. A húzás f. évi október 5-én leend.

Az államnyomda által kiállított csinos kivitelű sorsjegyek maig midőn e sorok irattak (május 7-dikéig) 25.000 darab, tehát az összes sorsjegyek negyedrésze került a közönség kezei közé, s a követelt munkaprogramm mellett mind a 100,000 sorsjegy május végeig szét lesz küldve.

A bizottság mindent megtett, a mi a vállalat sikerültét bármi módon is elősegítheti s hogy fáradsága nem ment kárba, bizonyítja azon részvét és érdeklődés, melylyel eddigelé kibocsátott sorsjegyei — kevés kivétellel — mindenfelé találkoznak.

Ily körülmények közt egyletünk tagjai e sorsjáték tekintetében oly kötelességgel állanak szemben, melyet elodázniok nem szabad, s elmulasztani bizonyosan nem is fognak.

A vállalat sikere nagyban függ egyleti tagjaink tevékeny közreműködésétől s ugyanazért bizalommal fordulunk hozzájuk, azzal a kérelemmel, hogy hatáskörükben minden módot felhasználjanak arra, hogy az egylet sorsjátéka iránti érdeklődés minél szélesebb körre kiterjesztessék, és tagjainknak megküldött sorsjegyeink elárúsítása a lehető legnagyobb mérvre fokoztassék.

A jelenlegi időpont, midőn sorsjegyeink szétküldése épen folyamatban van, az legalkalmasabb arra, hogy egyletünk tisztelt

tagjai szives közreműködésükkel az ügyet támogassák, s a kedvező eredmény biztosításához erejüktől telhetőleg hozzájáruljanak; s megjegyezzük, hogy ha t. tagjaink közül valaki tévedésből sorsjegyeket nem kapott volna, méltóztassék közvetlenül a sorsjátékügyi bizottsághoz fordulni (Budapest IX. fővámpalota) mely azonnal eleget teend minden megkeresésnek.

Tekintettel arra, hogy a hazai sajtó is örvendetes pártolásban részesíti vállatunkat, kétségtelen, miszerint, ha a Székely művelődési és közgazdasági egyesület tisztelt tagjai kellően felkarolják az ügyet, a siker nem fog elmaradni, s tisztelt tagtársaink bizonyára legszebb jutalmukat találандják abban az öntudatban, hogy céljaink valóításához egy nagy lépéssel ismét közelebb jutottunk.

X.

**A „Székely mívelődési és közgazdasági egyesület“
központi igazgatósága és vidéki közegei.**

I. Központ.

Tiszteleti elnökök:

Gróf Andrásy Gyula;
Dr. Haynald Lajos bibornok-érsek;
Gr. Kálnoky Dénes v. b. t. tanácsos.

Rendes elnök: Hajós János.
Alelnökök: gr. Nemes Nándor, Deák Farkas.
Titkár: Buzogány Áron. *)
Pénztárnok: Gidófalvi István.

Választmányi tagok:

A főrendiház székelyföldi tagjain és a székelyföldi orsz. képviselőkön kívül (a mennyiben az egyesület tagjai): Dr. Antal Géza, Barabás Miklós, Bedő Albert, Dr. Bochkor Károly, Borosnyay Oszkár, Borszéki Soma, Buzogány Áron, Dr. Csiky Kálmán, Feleki Miklós, Forró Ferencz, Gidófalvi István, Illyés Lajos, Jakab Elek, Lázár Dénes, Nagy János, Pulszky Ferencz, Szász Károly, Szentgyörgyi Imre, Szentiványi Kálmán, Szilágyi Sándor, Dr. Török Albert, Thurócy Adolf és Veress Dénes.

Számvevő bizottság:

Cs. Kiss Károly, Boér Sándor, Máthé Sándor.

*) 1882 év elejétől fogva Nagy Gábor.

II. Vidéken.

A) Udvarhely vidéki választmány.

Elnök: Dr. Török Albert; tagok: Ádám Dénes, Benkő Gyula, ifj., Daniel Gábor; Ferenczi Gyula, Kénossy Béla, Kovács Antal, Kozma Ferencz, László Domokos, Dr. Nagy Samu, Orbán Balázs, Pál Rezső, Pálffy Ferencz, Raffay Károly, Rieger Gottfried, Sándor Mózes, Szakács Károly, Szakács Mózes, Sebessy Ákos, Ugron Gáspár.

B) Marosvidéki választmány:

Elnök: Dr. Z. Knöpfer Vilmos; tagok: báró Apor Károly, Bernádi Dániel, Csontos Olivér, Deák Lajos, Fekete Gábor, Filep Kálmán, Gálffy Sándor, Gyárfás József, Györfi Pető, Jenei Lajos, Karácson Márton, Kerekes Sámuel, Kovács Ferencz, Kovács Samu, Körösi Albert, gróf Lázár Jenő, Sándor László, Tavasszi József, Törpényi László.

C) Háromszék vidéki választmány:

Elnök: Künle Jozsef; tagok: Benkő Mihály, Bodor Ferencz, Császáz Bálint, Erdélyi Károly, Forró Ferencz, Hollaki Attila, Komáromy Andor, Kovács Simon, Nagy Ferencz, Potsa József, Simó Dénes, Szöcs József, id. Toth István, Veress Gyula.

D) Csikvidéki választmány.

Elnök: Lázár Dénes; tagok: Beeze Antal, Boga Bálint, Both Ferencz, Czikó Sándor, Deák Ignác, Dósa Gábor, Éltés Elek, id. Erős Elek, Ferenczy Károly Horvát Károly, Imecs F. Jákó, Koncz István, Kuncz Kornél, Lázár Domokos, Lázár Menyhért, Madár Imre, Madár Mihály, Márton Ferencz, Mihály Ferencz, Nagy Imre, Nagy József, Száva Lukács, Székely Endre, Szöcs Márton.

E) Tordaaranyos vidéki választmány:

Most van alakulóban. A szervezés keresztül vitelére s az egyesület érdekei képviselőjére Veress Dénes alispán és Rédiger Géza főjegyző urnak vannak felkérve.

F) Más vidékeken felkért biztosok:

Tamásy János a kolozsvári tagsági díjak felszedésére.

Kenyeres Adolf a brassói tagsági díjak felszedésére.

Hol a vidéki választmányok meg vannak alakulva, ott a tagsági díjak beszedését a választmányok, illetőleg azoknak pénztárnokai eszközlik.

A Budapesten és Királyhágón innen lakó tagok díjai Gidófalvi István egyleti központi pénztárnoknál (lakik Budapesten, Vár, urutcza 19. sz. a.) fizetendőek be.

XI.

**A székely mivelődési és közgazdasági egyesület
t a g j a i**

A) Alapító tagok.

(A rovatokban a — jegy a hátralékot jelenti.)

Folyó szám	Az alapító tag neve és lakása	Befizetett	A be nem					
		alaptivány	fizetett alaptivány után					
		frt	Be nem fizetett alaptivány	1878.	1879.	1880.	1881.	
		frt	frt	évre, forint				
1	Br. Apor Károly, kir. ítélőtáblai elnök, Maros-Vásárhely	100						
2	Arad sz. kir. város törvényhatósága	100						
3	Aranyosszék volt törvényhatósága	100						
4	Bágyon község, Torda-Aranyosmegye	100						
5	Balászy Lajos, K-Jakabfalva	190						
6	Bedő Albert, ministeri tanácsos, Budapest	100						
7	Béldy Gergely, főispán, M.-Vásárhely	100						
8	Bethlen István gróf, Sámsond	100						
9	Bonnáz Sándor, esanádi püspök	100						
10	Borosnyai Oskár, pénzügy min. titkár	—	100					5
11	Böln község, Háromszékmege	—	100	5	5	—	—	—
12	Budapest főváros törvényhatósága	100						
13	Cserey Gyula, Imecsfalva	—	100					5
14	Csikszék törvényhatósága	100						
15	Csik-Szereda város törvényhatósága	—	100					
16	Daniel Gábor, főispán, Udvarhely	100						
17	Desseóffy Mihály földbirtokos, Déés	100						
18	Dózsa Dániel, legf. ítélőszéki bíró, Budapest	—	100	5	5	—	—	
19	Első hazai takarékpénztár, Budapest	100						
20	Gyergyó-Alfalu község	—	100					
21	Gyergyó-Szárhegy község	100						
22	Gyergyó-Szt-Miklós község	100						
23	Gyergyó-Tekerőpatak község	—	100					
24	Dr. Haynald Lajos, kalocsai érsek, bibornok	100						
25	Háromszék megye közönsége	100						
26	Hegyesi Márton, orsz. képviselő és neje Böjthy Eszter	100						
27	Hollaki Átilla, K.-Vásárhely	—	100					5
28	Illyefalva község, Háromszékmege	100						

Folyó szám	Az alapító tag neve és lakása	Befizetett	A be nem			
		alapítvány	Be nem fizetett alapítvány	fizetett után		
				1878.	1879.	1880.
frt	frt	évre, forint				
29	Ipolyi Arnold, besztercebányai püspök	100
30	Jóó István, hagyomány	100
31	Kálnoky Dénes gróf, v. b. t. tanácsos	1200
32	Kemény György báró, főispán, Torda	100
33	Kemény István báró, orsz. képviselő	100
34	Kende Kanut, orsz. képviselő	100
35	Kézdi-Vásárhelyi nőegylet	100
36	Kézdi-Vásárhely város közönsége	—	100	5	5	5
37	Kiss Károly (egerpataki) ügyvéd, N.-Szeben	100
38	Knöpfler Vilmos, Z. Dr., orsz. képviselő	—	100	5	5	5
39	Kolozsvár sz. kir. város törv.-hatósága	100
40	Korbuly Bogdán Kolozsvár	—	100	.	.	.
41	Künle József, orsz. képviselő	100
42	Máthé Dénes dr. (bikafalvi), Kolozsvártt	—	100	.	.	.
43	Marosszéki havasbirtokosság, Bothos Kálmán ors. képviselő által	200
44	Maros-Vásárhely szab. kir. város törvényhatósága	—	100	6	6	6
45	Marosvásárhelyi takarékpénztár részvény társulat	100
46	Mikó Imre gróf, †	100
47	Mihály Ferencz (lovétei), k. járásbíró	100
48	Nagy Ferencz, K.-Vásárhely	—	100	.	.	.
49	Nemes Nándor gróf, orsz. képviselő	200
50	Pálffy Dénes, Tarcsafalva	—	100	5	5	.
51	Prileszky Tádé, orsz. képviselő	100
52	Rafaj Károly, Ujszékely	100
53	Sepsi-Szent-György város törvhatósága	100
54	Dr. Stiller Mór ügyvéd Budapest	100
55	Soofalvi Ilyés Lajos, belügy minist, titkár	—	100	.	.	.
56	Szamos-Ujvár város törvényhatósága	100
57	Szász Róbert, Budapest	100
58	Székelyegyleti estélyekből befolyt 1-ső alapítvány	100
59	Székely-Udvarhely város törvényhatósága	100
60	Takács János, minist. tanácsos	100
61	Tisza László, orsz. képviselő	—	100	5	5	5
62	Tolnay Gábor, Budapest	100
63	Tordai kisegítő pénztáregylet	100
64	Tordai olvasó nőegylet	100
65	Torda város kebeles polgársága	100
66	Torja (Al-) község, Háromszékmegye	—	200	10	10	.
67	Toth István K.-Vásárhely	—	100	.	.	.
68	Vargyas község, Udvarhelymegye	—	100	.	.	.
69	Antalfy Károlyné, Birro Mária által elhalt férje emlékéül tett alapítvány	50
70	Maros-vásárhelyi csizma - készítő iparegylet egy fél alapítványba befizetett	50
71	Székelyudvarhelyi felolvasó társaság adománya	50

Folyó szám	A részvényes tag neve és lakása	A belépés éve	Befizetett részvénydíj							
			1875.	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	1881.	1882.
			évre, forint							
33	Balázs Ferencz, plébános, Maklár	1880						5	5	5
34	Balogh György ügyvéd Kolozsvár	1880						5	—	—
35	Balog Lázár, Sajó-Udvarhely, Szolnok-Dobokamegye	1879						5	—	—
36	Bálint László, plébános, Bereczk	1879					5	5	—	—
37	Br. Bálint József, N.-Ernye, u. p. M.-Vásárhely	1879					5	—	—	—
38	Br. Bánffy Zoltán, Beresztelke, u. p. Szász-Régen	1879					5	5	—	—
39	Baráczy Sándor, főgymn. tanár, Brassó	1877			5	5	5	—	—	—
40	Bakcsi Domokos, orvos, N.-Bánya	1877			5	5	5	—	—	—
41	Barabás Miklós, festő, Budapest	1880						5	5	5
42	Barátos község, Háromszékmegye	1875	5	5	5	5	5	—	—	—
43	Barcsay Ákos, orsz. képvis., Mindszent, Hunyadmegye	1875	5	5	5	—	—	—	—	—
44	Bázéd község, Maros-Tordamegye	1879					5	—	—	—
45	Bartha Dénes Torda	1880						5	5	—
46	Bartha Gergely Torda	1880						5	5	—
47	Bartha István, szabómester, Brassó	1877			5	5	5	—	—	—
48	Bartha Miklós, képviselő	1877			5	5	5	5	5	5
49	Bartha János, Bölön	1880						5	5	5
50	Barna Ferdinand, Budapest	1880						5	5	5
51	Baróth község, Háromszékmegye	1875	5	5	5	5	5	—	—	—
52	Baruch Adolf, gyáros, M.-Vásárhely	1879						—	—	—
53	Bágya Károly, Fehérvíz, Hunyadmegye	1875	5	5	5	5	5	5	5	5
54	Bánffy Dezső, báró, főispán, Dézs	1876		5	5	5	—	—	—	—
55	Bajko Mór, Gy.-Ditro honv. hadnagy	1880						—	—	—
56	Becsák János	1882								5
57	Becze Antal tiszti ügyész, Cs.-Szereda	1880						—	—	—
58	Becze József, szolgabíró, Csík-Szt.-Márton	1876		5	5	5	5	5	—	—
59	Bede Károly, Kutyfalva, Maros-Tordamegye	1875	5	5	5	5	5	—	—	—
60	Beder Károly, Budapest	1881						—	—	—
61	Bedő Sándor, Városfalva, Udvarhelymegye	1876		5	5	5	5	—	—	—
62	Bedő Dénes, tanár, Sz.-Keresztur	1876		5	5	5	5	5	—	—
63	Bedő József, igazg. tanár, Baróth	1877			5	5	5	—	—	—
64	Bedőházy János, jószág-igazg., Szász-Vesszős	1875	5	5	5	5	5	—	—	—
65	Békési Károly, lapszerk., Kolozsvár	1877			5	5	5	5	5	—
66	Bélafalva község, Háromszék	1875	5	5	5	5	5	5	—	—
67	Béldi István, birtokos, M.-Vásárhely	1879					5	—	—	—

Folyó szám	A részvényes tag neve és lakása	A belépés éve	Befizetett részvénydíj							
			1875.	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	1881.	1882.
			évre, forint							
100	Boros Béni, orsz. képviselő, Budapest	1875	5	5	5	5	5	5	—	—
101	Boros Domokos, kir. adófelügyelő, Marmarossziget	1877	.	.	5	5	5	5	5	—
102	Borosnyó (Kis-) község, Háromszék-megye	1875	5	5	5	5	5	5	—	—
103	Borosnyó (Nagy-) község, Háromszék-megye	1875	5	5	5	5	5	5	5	—
104	Borosnyai Dániel, Brassó	1881	5	5
105	Borosnyay Pál, Maros-Vásárhely	1876	.	5	5	5	5	5	5	5
106	Bors Albert (Csík-Szt.-Királyi) Szind	1880	5	5	—
107	Bors Benedek, földbirtokos, Csík-Sz.-Király	1880	—
108	Borszéky Károly, legf. tvszéki jegyző Budapest	1876	.	5	5	5	5	5	5	—
109	Borszéki Soma, min. titkár, Budapest	1876	.	5	5	5	5	5	5	5
110	Both Ferencz plébános, Gyergyó-Szárhegy	1879	5	5	5	—
111	Bothos Gyula, megyei főjegyző, M.-Vásárhely	1879	5	5	—	—
112	Brandt Samu, Dézs	1876	.	5	5	—	—	—	—	—
113	Bruszt Vilma, Vékony Ferenczné, Dézs	1876	.	5	5	5	—	—	—	—
114	Bucher Károly, kereskedő, M.-Vásárhely	1876	.	5	5	5	5	5	—	—
115	Bucher Miksa, kereskedő, M.-Vásárhely	1879	5	5	—	—
116	Butak Áron, Kászon-Jakabfalva	1880	5	—	—
117	Buzás Mihály, esperes, Csík-Sz.-Márton	1879	5	5	5	—
118	Buzogány Áron, m. titkár Budapest.	1876	.	5	5	5	5	5	5	5
119	Dr. Concha Győző Kolozsvár	1880	5	5	5
120	Csató János, Kalota-Szent-Király	1875	5	5	5	5	5	—	—	—
121	Császár Bálint, polgármester, S.-Szent-György	1876	—
122	Csedő János, Csík-Taplocza	1880	—
123	Csegez község, Torda-Aranyosmegye	1875	5	5	5	5	5	5	5	—
124	Cseh Emil, Kézdi-Vásárhely	1881	5	—
125	Csejd község, Maros-Tordamegye	1879	—
126	Csegezi Mihály Torda	1880	5	5	—
127	Csemeghy Károly, legf. ítélőszéki tanácselnök	1875	5	5	5	5	5	5	5	5
128	Cserey Gábor Brassó	1875	—
129	Cserey Gábor, kir. törvsz. bíró, Dézs	1876	.	5	5	—	—	—	—	—
130	Cserényi Izidor, Alsó-Balázsfalva	1877	—
131	Csernáton (Alsó-) község, Háromszék-megye	1875	5	5	5	5	5	—	—	—
132	Csernáton (Felső-) község, Háromszék-megye	1875	5	5	5	5	5	—	—	—

Folyó szám	A részvényes tag neve és lakása	A belépés éve	Befizetett részvénydíj									
			1875.	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	1881.	1882.		
			évre, forint									
133	Csep Albert, mérnök, Udvarhely	1876										
134	Csiba község, Maros-Tordamegye	1879					5					
135	Csik-Bánfalva község	1880										
136	Csik-Csatószeg község	1880										
137	Csik-Csicsó község	1880										
138	Csik-Ménaság község	1880									5	
139	Csik-Mindszent község	1880									5	
140	Csik-Szt.-György község	1880										
141	Csik-Szt.-Imre község	1880										
142	Csik-Szt.-Király község	1880						5		5		
143	Csik-Szt.-Márton község 2 részvény	1880						10		10		
144	Csik-Szt.-Simon község	1880										
145	Csik-Taplóca község	1880										
146	Csik-Várdosfalva község	1880						5				
147	Csik-Zsögöd község	1880										
148	Csiki Albert, adóellenőr, M.-Vásárhely	1879					5		5			
149	Csiki Gyula, kir. táblai fogalmazó, M.-Vásárhely	1879					5		5			
150	Dr. Csiky Kálmán, képviselő Budapest	1875	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
151	Csiky József, ügyvéd, K.-Vásárhely	1876		5	5	5	5	5	5	5		
152	Csiki Károly, takarékpénztári igazgató, M.-Vásárhely	1879					5		5		5	
153	Dr. Csiki József, orvos, M.-Vásárhely	1879					5		5		5	
154	Cs. Kiss Károly, gyógyszer, Budapest	1875	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
155	Csiszér József, Csik-Városfalva	1880							5			
156	Csiszér Mihály, Rohi-M.-Lápos	1876										
157	Csokfalva község M.-Tordamegye	1875	5	5	5	5	5	5				
158	Csomortán község Háromszékmegye	1875	5	5	5							
159	Csongvai Károly, t. bíró, M.-Vásárhely	1879						5		5		
160	Csongvai Lajos, ügyvéd, M.-Vásárhely	1879						5		5		
161	Csontos Olivér, ügyvéd, M.-Vásárhely	1879						5				
162	Dr. Csulak Lajos, Budapest	1881										
163	Csutak Gyula, kereskedő, S.-Szt.-György	1876		5	5	5	5	5				
164	Czakó József ifjabb M.-Vásárhely	1879										
165	Czakó László Torda	1880							5			
166	Czecz Viktor, hadnagy	1876										
167	Czikó Sándor, megy. aljegyző, Csik-Szereda	1880										
168	Czófalva község	1875	5	5	5	5	5	5				
169	Daniel Gábor, orsz. képvis., Udvarhely	1879						5		5		
170	Dániel Márton, képviselő, Segesvár	1875	5	5	5	5	5	5		5		
171	Darkó Ákos, ügyvéd, M.-Vásárhely	1878					5	5				
172	Daczó János, Budapest	1876										
173	Dajbukát János, ügyvéd, M.-Vásárhely	1879						5				

Folyó szám	A részvényes tag neve és lakása	A belépés éve	Befizetett részvénydíj							
			1875.	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	1881.	1882.
			évre, forint							
174	Deák Farkas, m. titkár, Budapest	1876	.	5	5	5	5	5	5	5
175	Deák Ignác, Csík-Mártonfalva	1875	5	5	5	5	5	5	5	5
176	Deák Lajos, M.-Vásárhely	1877	.	5	5	5	5	5	5	5
177	Dékány Ernő, főerdész, Szováta	1875	5	5	5	5	5	5	5	5
178	Demeter Béla, Dézs	1876	.	5	5	5	5	5	5	5
179	Demeter Péter, ev. ref. pap, Szemerja	1876	.	5	5	5	5	5	5	5
180	Demeter Samu, Budapest	1881
181	Demény Ferencz, Hatolyka	1875	5	5
182	Dénes János, Udvarhelymegye Szt.-Mihály	1877	.	.	5	5	5	5	.	.
183	Deési Farkas, kir. táblai bíró, M.-Vásárhely	1879	5	5	5	5
184	Dézi Sándor, N.-Ölves	1879	5	5	.	.
185	Diószegi Géza báró, főjegyző, Dézs	1876	.	5	5	5
186	Diószeghi Gyula, m. kiadó, M.-Vásárhely	1879
187	Diemar Károly, államügyész, Sz.-Udvarhely	1877	.	.	5	5	5	.	.	.
188	Dobál Antal Kolozsvár	1881	5	5
189	Dobay Sándor, gyógyszer., Cs.-Szt.-Márton	1876	.	5	5	5	5	5	.	.
190	Doboly (Al-) község	1875	.	5	5	5	5	5	.	.
191	Doboly (Fel-) község	1875	.	5	5	5	5	5	.	.
192	Dr. Dobránszky Péter, műegyet. tanár	1876	.	5	5	5	5	5	5	5
193	Donáth József, törv. elnök	1881
194	Dósa Elek, szolgabíró, Makkfalva	1875	5	5	5	5	5	.	.	.
195	Dósa Gábor, törv. bíró, Csík-Szereda	1880
196	Dr. Dósa Miklós, kir. táblai bíró, M.-Vásárhely	1879	5	5	.	.
197	Dőry Dénes Pusztá-Paradicsom	1875	5	5	5	5	5	5	5	5
198	Dullo János Torda	1880
199	Egerpatak község	1875	5	5	5	5	5	5	.	.
200	Ehéd község, Maros-Tordamegye	1879	5	5	.	.
201	Eisenlohr Ulrik ifj., Torda	1876	.	5
202	Éjszaki Károly, kir. főmérnök, Kolozsvár	1878	.	.	.	5	5	.	.	.
203	Éles Henrik, országos képviselő, Budapest	1879	5	5	5	5
204	Dr. Éltés Károly, kanonok, Kolozsvártt	1876	.	5	5	5	5	5	5	5
205	Éltés Elek, tanfelügyelő, Cs.-Somlyó	1877	.	.	5	5	5	.	.	.
206	Éltés Zsigmond, Csík-Szt.-Márton	1880
207	Embery József, katasteri biztos, Csík-Szereda	1880
208	Dr. Engel Gábor, Kolozsvár	1877	.	.	5	5	5	5	.	.
209	Dr. Engel Imre, orvos, M.-Vásárhely	1879	5	5	.
210	Erdélyi Károly, K.-Vásárhely	1881
211	Erdélyi Lajos, kereskedő, M.-Vásárhely	1879
212	Erdő-Szentgyörgy község	1875	.	5	5	5	5	5	.	.
213	Eresztevény község	1875	5	5	5	5

Folyó szám	A részvényes tag neve és lakása	A belépés éve	Befizetett részvénydíj									
			1875.	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	1881.	1882.		
			évre, forint									
284	Hajós János, min.-tanácsos, Budapest	1876		5	5	5	5	5	5	5		
285	Dr. Hegedüs János, Budapest	1876		5	5	5	5	5	5	5		
286	Hegedüs Sándor képviselő, Budapest	1880							5	5		5
287	Henter Gábor, k. ügyész, Gy.-Fehérvár	1876		5	5	5	5					
288	Henter Gábor, k. számtiszt, Bustyabáza	1877			5	5	5	5				
289	Hersényi Bálint, Dézs	1876		5	5	5						
290	Hildebrand József, t. bíró, M.-Vásárhely	1879						5	5	5		
291	Hódmezővásárhely sz. kir. város	1875	5	5	5	5	5					
292	Hodos község, Maros-Tordam.	1879						5				
293	Horvát Döme, főtörvényes bíró Budapest	1881										
294	Horváth György Harasztos	1880							5	5		
295	Horváth János, M.-Zsákok Udvarhelym.	1877			5	5	5	5	5			
296	Horváth Károly, plébános, Gyergyó-Alfalu	1880										
297	Horváth László, tanfelügyelő Erzsébetváros	1875	5	5	5	5	5	5	5			
298	Horváth Samu báró, albíró, Dézs	1876		5	5							
299	Iklánd község, Maros-Tordamegye	1879						5				
300	Ilyés Albert, birt., M.-Sály, u. p. M.-Záh	1879						5	5	5	5	
301	Ilyés István, birtokos, M.-Vásárhely	1879						5	5			
302	Ilyés Károly, kir. táblai bíró, M.-Vásárhely	1879						5				
303	Illésmező község, Maros-Tordamegye	1879										
304	Ilyés Lajos, sófalvi, min. titkár, Budapest	1878				5	5	5	5			
305	Imecs Fülöp Jákó, plébános, Csik-Somlyó	1880							5	5		
306	Imecs János, felső népiskolai tanár Gyergyó-Alfalu	1880										
307	Imreh Domokos, járásbíró, Bethlen	1879						5	5			
308	Dr. Imre József, Budapest	1876										
309	Incze Domokos, Dézs	1876		5	5	5	5					
310	Incze László Kolozsvár	1881										
311	Iszló község, Maros-Tordam	1879						5	5			
312	Jakab Elek, orsz. levéltári aligazgató, Budapest	1876		5	5	5	5					
313	Jakab Gergely Torda	1881										
314	Jakab Gyula szolgabíró, Oklánd Udv.	1877			5	5	5	5	5			
315	Jakabffy János, keresk., M.-Vásárhely	1879						5	5			
316	Jánosi János, kereskedő, Gyergyó-Ujfalu	1880									5	
317	Jeney Lajos szolgabíró, M.-Sámsond M.	1879						5	5	5		
318	Jobbágytelke község, Maros-Tordam	1879						5	5			
319	Jozsa Menyhért tanár, Sopron	1882										
320	Josika Pál báró Várfalva	1880							5	5		

Folyó szám	A részvényes tag neve és lakása	A belépés éve	Befizetett részvénydíj								
			1875.	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	1881.	1882.	
			évre, forint								
358	Komáromi Andor S.-Szt.-György . . .	1880	5	—	—
359	Komjátszegi Pál Felvincz	1881	—	—	—
360	Komolló község	1875	5	5	5	5	5	5	5	—	—
361	Koncz Dániel, adótiszt, Csík-Szereda	1880	5	—	—
362	Koncz András, N.-Solymos	1877	.	.	5	5	5	5	—	—	—
363	Koncz György, N.-Borosnó	1875	5	5	5	5	5	5	—	—	—
364	Koncz István, plébános, Cs.-Tusnád .	1876	.	5	5	5	5	5	5	—	—
365	Koncz Lajos, Szombatfalva Udvarh.	1876	.	5	5	5	5	5	—	—	—
366	Koncz László, törvénysz. bíró, Csik-Szereda	1880	5	5	—
367	Kontsag Károly, kir. számtiszt	1877	—	—	—
368	Konya Károly, gyógyszerész, Jássi . .	1876	.	5	5	5	5	5	—	—	—
369	Kornis Viktor gróf, Szt.-Benedek . .	1877	.	.	5	5	5	5	5	5	5
370	Özv. Korondi Mózesné, Sz.-Udvarhely	1877	.	.	5	5	5	5	—	—	—
371	Kovács Antal szolgabíró, Kapuvár . .	1882	—	—	—
372	Kovács Antal, r. k. tanár, Udvarhely	1878	.	.	.	5	5	5	5	—	—
373	Kovács Ferencz, r. k. esperes, M.-Vásárhely	1879	5	5	5	—	—
374	Kovács Gyula, pm. számtiszt, Budapest	1881	—	—	—
375	Kovács Gyula nagyajtai, pm. számtiszt Budapest	1881	5	—	—
376	Kovács József, pm. pénzügyi tanácsos, Budapest	1881	5	5	—
377	Kovács Károly, Homok-Szt.-György (Somogyemege), Kovács Antal által fizetve	1875	5	—	—	—	—	—	—	—	—
378	Kovács Kelemen Felvincz	1880	5	5	—
379	Kovács Samu, tanácsos, M.-Vásárhely	1879	5	5	—	—
380	Kovácsy Bálint, Kászon-Ujfalu	1881	—	5	—
381	Kovácsy Sándor, Ádámos	1875	5	5	5	5	5	—	—	—	—
382	Kovácsnai (Kovács) Gyula, N.-Abony	1875	5	—	—	—	—	—	—	—	—
383	Kovácsna községe (volt bíró Butyka Lajos nevén)	1875	5	5	5	5	5	5	5	—	—
384	Kozma Döme, szerzetfőnök, Dézs . . .	1876	.	5	5	5	5	5	5	5	5
385	Kozma Ferencz, képezdei igazgató, Sz.-Keresztur	1876	.	5	5	5	5	5	5	—	—
386	Kozma Endre, ügyvéd, M.-Vásárhely	1879	5	5	—	—
387	Kozma János, D.-Szt.-Márton	1877	—	—	—
388	Kozma Gyula, k. alügyész, M.-Vásárhely	1879	5	5	—	—
389	Köpecz község	1875	5	5	—	—	—	—	—	—	—
390	Kölpény M. község, M.-Tordamegye .	1879	5	—	—	—
391	Könczei Domokos, Felső-Volál	1881	—	—	—
392	Könczei Miklós, Kézdi-Szt.-Lélek . . .	1881	—	5	—
393	Kőrösi Albert, szolgabíró, M.-Péterlaka Maros-Tordamegye	1879	5	5	—	—
394	Kőrösi József, szolgabíró, M.-Régen .	1879	5	5	—	—

Folyó szám	A részvényes tag neve és lakása	A belépés éve	Befizetett részvénydíj						
			1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	1881.	1882.
			évre, forint						
436	Márk Károly, Budapest	1880	5	5
437	Máriaffy József ifj., törvészéki jegyző, Budapest	1876	.	5	5	5	—	—	—
438	Márton Ferencz, Csík-Szt.-Márton	1880	5	5
439	Márton János, birtokos, Ny.-Szt.-Anna	1879	.	.	.	5	5	—	—
440	Dr. Máthé Domokos, (Bikafalvi), Budapest	1876	.	5	5	5	5	5	5
441	Dr. Máthé Sándor, Budapest	1880	5	5
442	Máthé Pál, Bikafalva	1877	.	.	5	—	—	—	—
443	Mayer Miksa, közoktatási ministeri fogalmazó, Budapest	1880	5	5
444	Mészáros István, Felvincz	1880	5	5
445	Mihály Ferencz, képviselő, Csík-Szereda	1880	5	5
446	Mihály László, orvos, Kolozsvártt	1876	.	5	5	5	5	—	—
447	Mikó Árpád, Csík-Szereda	1881	—	—
448	Mikó Bálint, orsz. képviselő	1876	.	5	5	5	5	5	5
449	Mikó Béla, k. vegyelemző, N.-Bánya	1876	.	5	5	5	5	5	5
450	Mikó Miklós, tsz. bíró, Maros-Vásárhely	1876	.	5	5	5	5	5	5
451	Miksa Elek, orsz. képviselő, Hadrév	1879	.	.	.	5	5	5	5
452	Mikuleczki István, ügyvéd, Miskolcz	1881	5	5
453	Modi Elek, Kolozsvár	1881	—	—
454	Mohai Károly, birtokos, N.-Ölves	1879	5	5	5
455	Molnár Aron, tanító, S.-Szt.-György	1876	.	5	5	5	5	5	—
456	Molnár János, szentszéki ülnök, plébános, Gyergyó-Ujfalu	1880	—	5
457	Dr. Molnár József, Cs.-Szereda	1876	.	5	5	5	5	5	—
458	Molnár Josias, kézdi Vásárhely	1881	—	5
459	Murányi Kálmán, plebános, Csík-Szt.-Domokos	1880	—	—
460	Murvari Sámuel, Uj-Szekely	1876	.	5	5	5	5	—	—
461	Nádudvari László, Felvincz	1880	5	5
462	Nagy Albert, Torda	1880	—	—
463	Nagy Gábor, minist. titkár, Budapest	1879	5	5	5
464	Nagy György, Szeged	1879	—	—	—
465	Nagy Imre, Cs.-Szereda	1875	5	5	5	5	5	—	—
466	K. Nagy Imre Torda	1880	5	5
467	Nagy János, min. tanácsos, Budapest	1876	.	5	5	5	5	5	5
468	Dr. Nagy János, Kolozsvár	1881	—	—
469	Nagy József, szolgabíró, Csík-Szereda	1880	—	—
470	Nagy Lajos, esperes, Csík-Szt.-György	1880	5	5
471	Nagy Lajos, joggyakornok, Dézs	1876	.	5	—	—	—	—	—
472	Nagy Mihály, Torda	1880	5	5
473	Nagy Mózes, Nagy-Enyed	1881	—	5
474	Dr. Nagy Sámuel, ügyvéd, Sz.-Udvarhely	1877	.	.	5	5	5	5	—
475	Nagy Sándor, főszámszéki irodaigazgató, Budapest	1876	.	5	5	5	5	5	5

Folyó szám	A részvényes tag neve és lakása	A belépés éve	Befizetett részvénydíj										
			1875.	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	1881.	1882.			
			évre, forint										
476	Nagy Sándor, ügyvéd, Cs.-Szereda	1875	5	5	5	5	5	—	—	—	—	—	—
477	Nagy Pál, k. közjegyző, Bodzaforduló	1875	5	5	5	5	5	—	5	—	—	—	—
478	Nyarády Elek, Dézs	1876	—	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—
479	Nemes János, Kolozsvár	1880	—	—	—	—	—	—	5	—	5	—	—
480	Nemes József, Kolozsvár	1881	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
481	Nemes Nándor grófné, Budapest	1876	—	—	5	5	5	5	5	—	—	—	—
482	Nemes Ödön, hírl szerk., M.-Vásárhely	1879	—	—	—	—	—	5	—	—	20	—	—
483	Németh János, t. aljegyző, Besztercze	1876	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
484	Nesszelfeld Miklós, Torda	1880	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
485	Onosy Mátyás, Klopodia, Temesmegye	1875	5	5	5	5	5	5	5	—	5	—	—
486	Orbán Balázs b., orsz. képviselő	1875	5	5	5	5	5	5	5	—	5	—	5
487	Osztian Kristóf, Torda	1880	—	—	—	—	—	—	5	—	5	—	—
488	Dr. Otrobán Nándor, Brassó	1875	5	5	5	5	5	5	—	—	—	—	—
489	Pap András, gymnas. tanár, Cs.-Somlyó	1880	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
490	Pap János, Sz.-Keresztur	1877	—	—	5	5	5	5	5	—	5	—	—
491	Pap Mihály, haszonbérló, Gyeke	1879	—	—	—	—	—	5	5	5	5	—	—
492	Pap Mózes, tanár, Kolozsvártt	1876	—	5	5	5	5	5	5	—	5	—	—
493	Dr. Papp Samu, orvostudor, Budapest	1876	—	5	5	5	5	5	5	—	5	—	5
494	Dr. Papp Samuné, Fekete Hermin urnő	1876	—	5	5	5	5	5	5	—	5	—	5
495	Pap Lajos, orsz. képviselő	1875	5	5	5	5	5	5	5	—	5	—	—
496	Pál Gyula, Kolozsvár	1880	—	—	—	—	—	—	5	—	5	—	—
497	Páál István, Csik-Somlyó	1880	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—
498	Pál Rezső, Sz.-Udvarhely	1877	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	—
499	Pálffy Ferencz, ügyvéd, Sz.-Udvarhely	1876	—	5	5	5	5	5	—	—	—	—	—
500	Pálfi Károly, Torda	1880	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—
501	Pálfi Mihály, ügyvéd, M.-Vásárhely	1879	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—
502	Panit (Mező-) község, Maros-Tordam.	1879	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—
503	Pápa város közönsége	1875	5	5	5	5	5	5	—	—	—	—	—
504	Péchy Zsigmond, Zilah	1877	—	—	5	5	5	5	5	—	5	—	—
505	Dr. Peregrini János, Budapest	1880	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—
506	Perl József, fogorvos, Kolozsvártt	1876	—	5	5	5	5	5	—	—	—	—	—
507	Péterffy Dénes, j. bíró, Szamosujvár	1879	—	—	—	—	—	5	—	—	5	—	—
508	Péterfi Dénes, Kolozsvár	1881	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—
509	Dr. Pethő József, Kézdi-Vásárhely	1881	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
510	Petro József, Miskolcz	1880	—	—	—	—	—	—	5	—	5	—	—
511	Pfalz Károly, lelkész, Orláthon	1876	—	—	5	5	5	5	5	—	—	—	—
512	Pivár Ignác, k. r. tanár, Kolozsvártt	1876	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
513	Potsa József, főispán, S.-Szt.-György	1881	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—
514	Polyán (Kézdi-) község	1875	5	5	5	5	5	5	—	—	—	—	—
515	Pompéri János, Budapest	1878	—	—	—	—	5	5	—	—	5	—	—
516	Pul Ignác, Torda	1880	—	—	—	—	—	5	—	—	5	—	—
517	Pulszky Ferencz, nemzeti muzeum igazgatója Budapest	1880	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	5
518	Dr. Pulszky Károly, Budapest	1880	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—
519	Pümkösti Lajos, S.-Szt.-György	1876	—	5	5	5	5	5	—	—	—	—	—
520	Radó János, adófelügyelő helyettes, Karansebes	1876	—	5	5	5	5	5	—	—	—	—	—

Folyó szám	A részvényes tag neve és lakása	A belépés éve	Befizetett részvénydíj								
			1875.	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	1881.	1882.	
			évre, forint								
521	Rajcsányi Béla, kereskedő, Arad . .	1876	.	5	5	5	5	5	5	—	—
522	Rákos (Aranyos) község	1875	5	5	5	5	5	5	5	5	—
523	Reich Gyula, pm. számtiszt, Budapest	1881
524	Réty község	1875	5	5	5	5	5	5	5	—	
525	Révay Lajos, S.-Szt.-Györgyön	1876	.	5	—	—	—	—	—	—	—
526	Révay Pál, ev. ref. lelkész, N.-Bacson	1879	5	5	—	—	—
527	Rieger Gottfried, Sz.-Udvarhely . . .	1877	.	.	5	5	5	5	5	—	—
528	Ripel Vincze Lajos, Dézs	1876	.	5	5	5	5	5	5	—	—
529	Rokay Imre, Budapest	1881	5	—
530	Rostaházy Kálmán, plébános, Budapest	1878	.	.	.	5	5	—	—	—	—
531	Roth Pál, polgármester, Dézs	1876	.	5	5	5	5	5	5	—	—
532	Rucska Tivadar, titkár, Budapest . . .	1881	5	—
533	Sámsond M. község, M.-Tordamegye . .	1879	5	—	—	—
534	Sándor Béla, ügyvéd j., M.-Vásárhely	1879	5	5	—	—
535	Sándor Domokos, ig. tanár, Déva . . .	1877	.	.	5	5	5	5	5	—	—
536	Sándor Gergely, Csík-Szt.-Imre	1880	—	—
537	Sándor Kálmán, k. t. s. fogalm., M.- Vásárhely	1879	5	—	—	—
538	Sándor Mózes, tanfelügyelő, Sz.-Ud- varhely	1877	.	.	5	5	5	5	5	—	—
539	Sándor János, k. t. bíró, M.-Vásárhely	1879	5	5	—	—
540	Salamon Ferencz, egyet. tanár, Buda- pest	1878	.	.	.	5	5	5	5	—	—
541	Sántha János, tanár, Gy.-Fehérvár . . .	1877	.	.	—	—	—	—	—	—	—
542	Sarudy Lajos, kereskedő, Felsőbánya	1876	.	5	—	—	—	—	—	—	—
543	Sebesi Ákos, Sz.-Udvarhely	1877	.	.	5	5	5	5	5	—	—
544	Sebestyén István, kir. aljárásbíró, Sz.- Keresztur	1877	.	.	5	5	—	—	—	—	—
545	Sepsi-Szt.-György városa	1881	5	—
546	Simén Elek, s. tkv. vezető, Dézs	1876	.	5	5	5	5	5	5	—	—
547	Solyomos (Nagy-) község, Udvarhelym.	1875	5	—	—	—	—	—	—	—	—
548	Dr. Solyom Fekete Ferencz, kir. tör- vényészéki elnök, Déva	1880	5	5	—
549	Somogyi Géza, technikus, Héjjasfalva	1876	—	—
550	Somosd község, Maros-Tordamegye . .	1879	5	5	—	—
551	Solyomossy Károly, Sz.-Udvarhely . . .	1877	.	.	5	5	5	5	5	—	—
552	Solyomossy Károlyné, Gál Eliza urnő, Sz.-Udvarhely	1877	.	.	5	5	5	5	5	—	—
553	Sóó Bálint, Budapest	1881	—	—
554	Sovárad község, M.-Tordam.	1879	5	5	—	—
555	Strasser Lipót, Kolozsvár	1876	.	.	5	5	5	5	—	—	—
556	Schvarcz Gyula	1875	5	—	—	—	—	—	—	—	—
557	Szabéd község, Maros-Tordamegye . .	1879	5	5	5	—
558	Szabó Albert, csik-sz.-martoni köz- jegyző. Belénys	1878	5	5	—	—	—
559	Szabó Albert, birtokos Budapest, . . .	1877	.	.	5	5	5	5	5	—	—

Folyó szám	A részvényes tag neve és lakása	A belépés éve	Befizetett részvénydíj							
			1875.	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.	1881.	1882.
			évre, forint							
560	Szabó Gyula, M.-Bikal	1875	5	5	5	5	5	—	—	—
561	Szabó István, K.-Vásárhely	1881	—	—	—	—	—	—	—	—
562	Dr. Szabó István Nagy-Szeben	1880	—	—	—	—	—	5	5	5
563	Szabó József, ügyvéd, Maros-Vásárhely	1875	5	5	—	—	—	—	—	—
564	Szabó Károly, egyetemi tanár, Kolozsvár	1880	—	—	—	—	—	—	5	5
565	Szabó Károly, k. tanfelügyelő, Sopron	1880	—	—	—	—	—	—	5	5
566	Szabó Károly, ügyvéd, Sz.-Udvarhely	1876	—	—	—	—	—	—	—	—
567	Dr. Szabó Lajos, Nagyg	1877	—	—	—	—	—	—	—	—
568	Szacsvai Lázár, Felvincz	1880	—	—	—	—	—	—	5	5
569	Szakács Károly, k. adófelügyelő, Udvarhely	1876	—	5	5	5	5	5	—	—
570	Szakács Mózes, tanár, Sz.-Udvarhely	1877	—	—	5	5	5	—	—	—
571	Szalacszy Farkas I. Vente, Nagy-Kanczsa	1881	—	—	—	—	—	—	5	5
572	Száltelek község, M.-Tordam	1879	—	—	—	—	5	—	—	—
573	Szarvady Adolf, pénzt. ellenőr, Dézs	1876	—	5	5	5	—	—	—	—
574	Szász Károly, miniszt. tanácsos, Budapest	1876	—	5	5	5	5	5	5	5
575	Szász Károly gymnasiumi tanár, Csík-Somlyó	1880	—	—	—	—	—	—	—	—
576	Szász Dénes, járásbíró, Becztercze	1876	—	5	5	5	5	5	—	—
577	Szász Pál, mérnök, Budapest	1876	—	—	—	—	—	—	—	—
578	Száva Lukács, kereskedő, Csík-Szereda	1880	—	—	—	—	—	5	5	—
579	Székely Elek, képviselő, Budapest	1876	—	5	5	5	5	5	—	—
580	Székely Endre, szolgabíró, Cs.-Szt.-Imre	1876	—	5	5	—	—	—	—	—
581	Székely Gergely, birtokos, Kilyén	1876	—	5	5	5	5	—	—	—
582	Székely János, Torda	1880	—	—	—	—	—	5	5	—
583	Székely József, mérnök, Dézs	1876	—	5	5	5	5	—	—	—
584	Székely Károly, árvasz.-ülnök, Csík-Szereda	1880	—	—	—	—	—	5	5	—
585	Székely Károly, tanító, Gyergyó-Alfalu	1880	—	—	—	—	—	—	5	5
586	Székes község, Maros-Tordamegye	1879	—	—	—	—	—	5	5	—
587	Szt.-Erzsébet község Udvarhelym.	1875	5	—	—	—	—	—	—	—
588	Szt.-István község Marosm.	1875	5	5	5	5	5	—	—	—
589	Szt.-Lélek (Kézdi-) község	1875	5	5	5	5	5	—	—	—
590	Szentgyörgyi Imre Budapest	1880	—	—	—	—	—	5	5	5
591	Szentgyörgyi Ottó, Budapest	1881	—	—	—	—	—	—	5	5
592	Szentiványi Gyula, főispán, Brassó	1876	—	5	5	5	5	5	5	—
593	Szentiványi Kálmán, M.-Vásárhely képviselő	1878	—	—	—	5	5	—	—	—
594	Szentiványi Sándor, m. nyilvántartó, M.-Vásárhely	1879	—	—	—	—	—	—	—	—
595	Szt.-Mihályfalva (Alsó-), T.-Aranyosm.	1875	5	5	5	5	5	5	5	—
596	Szt.-Mihályfalva (Felső-), Torda-Aranyosmege	1875	5	5	5	5	5	—	—	—

XII.

Kimutatás

a székeley művelődési és közgazdasági egyesület
vagyoni állapotáról.

1881. évi január hó 1-től december végeig.

T á r g y	B e v é t e l			
	köve- telés- ben	érték- papir- ban	készpénz- ben	
	f o r i n t		frt	kr.
I. Bevétel.				
a) 1880-ik év végével maradt vagyon- készlet	1400	8050	1299	86 1/2
b) Alapítványokban:				
aa) készpénzben befizettetett	—	—	300	—
bb) aláírás által	400	—	—	—
c) Tagsági díjban	—	—	1235	—
d) Kamatokban	—	—	541	70
e) A magy. kir. kereskedelmi minister ur adománya	—	—	500	—
f) Ajándék és különféle bevétel	—	—	74	35
g) 40 darab Kozma-féle pályamű árába	—	—	41	—
h) A a.-sz.t.-györgyi szövőgyár 2 darab részvénye	—	20	—	—
i) Kisorsolt 100 frtos szőlőváltási köt- vény beváltásában	—	—	100	—
Összes bevétel	1800	8070	4091	91 1/2

T á r g y	K i a d á s			
	köve- telés- ben	érték- papir- ban	készpénz- ben	
	f o r i n t		frt	kr.
II. Kiadás.				
a) A vácsi kosárfonó intézetbe elhelyezett székelyfiuk ösztöndíjába	—	—	336	80 ¹ / ₂
b) Az 1880. évkönyv nyomtatása és szét- küldése	—	—	281	—
c) Nagygyűlési czélokra és utazásra	—	—	240	—
d) Irodai és dologi kiadás, nyomtatvá- nyokra, székely lapokra, posta stb.	—	—	172	8
e) A s.-szét.-györgyi szövőgyár 2 darab részvényeért	—	—	20	—
f) Tisztviselők díjazása	—	—	450	—
g) Díjnok jutalmazása	—	—	50	—
h) Szolgák illetménye	—	—	30	18
i) A beváltott 100 frtos szőlőváltási ér- tékpapír	—	100	—	—
k) A női ipar kiállítás a székely egyeslet által kiállított tárgyakra	—	—	250	40 ¹ / ₂
l) Gönczi gyümölcs és eperfa tenyésztése vonatkozó könyvekre (a székely megyék- ben kiosztvák) stb.	—	—	72	70
Összes kiadás	—	100	1903	17
Szembesítve a bevétellel	1800	8070	4091	91 ¹ / ₂
a kiadást	—	100	1903	17
Marad vagyongészlet	1800	7970	2188	74 ¹ / ₂
Összesen 11958 frt 74¹/₂ kr.				

T á r g y	frt	kr.
III. A vagyonkészlet elemzése.		
a) Tőke értékpapirban	7970	—
b) Tőke magán kötelezvény és aláírás által biztosított alapító tagsági díjban	1800	—
c) Az udvarhelyi székely egyesület első takarékpénztári adománya, azon takarékpénztárnál elhelyezve	205	14
d) A marosvásárhelyi vidéki választmánynál elszámolás alatt	57	92
e) A székely estélyekből begyűlt	82	83
f) Előre befizetett részvényes tagdíj	45	—
g) Rendelkezés alatt áll készpénzben takarékpénztárba elhelyezve	1797	85 1/2
Összesen	11958	74 1/2

Budapest, 1881. december 31-én.

Gidófalvi István,
az egyesület központi pénztárnoka.

TARTALOM.

	Lap.
I. Az egylet 1881. évi nagygyűlésén elnöki beszéd	3
II. Ugyanazon nagygyűlésen előadott titkári jelentés	11
III. A székely-kivándorlás ügyében előterjesztés	22
IV. Ugyanazon nagygyűlés jegyzőkönyve	29
V. Nemzetünk jövője. Értekezés <i>Dr. Csiky Kálmántól</i>	40
VI. Székely népballadák. Felolvasta <i>Benedek Elek</i>	72
VII. Mik volnának teendők a székely nép anyagi és szellemi jóléte emelésének érdekében? Felolvasás <i>Erdélyi Károlytól</i>	78
VIII. A Budapesten 1881. nyarán tartott női kézimunkakiállítás Székely osztályairól	90
IX. A Székely mivelődési és közgazdasági egylet javára rendezett sorsjáték ügyében	93
X. A Székely egylet központi igazgatósága és vidéki közegei	96
XI. A Székely egylet tagjai	99
XII. Az egylet vagyoni állapotáról kimutatás	120
XIII. Szükséges tudnivalók — a boritékon.	

Szükséges tudnivalók :

1) Mindenek előtt kiváló figyelmet kérünk fordítani a jelen évkönyv 93. lapján részletelt egyleti sorsjátékra.

2) A tagsági díjt az alapszabályok 7. §. szerint az év első felében kell befizetni. A befizetési helyek jelen évkönyv 98-ik lapjain közölve.

3) A beküldött egyleti tagsági díjak fenjelölt helyeken, ugy a központi pénztárnokságnál azonnal nyugtáztatnak. A kik a befizetéssel késedelmeskednek, azok nyugtája választmányi határozat folytán utánvét mellett postán küldetik el.

A befizetett díjak az évkönyvekben mindig közöltetni fognak, a miből az illetőnek hátralékos tartozása is ki fog tűnni.

4) Az aláírás a székely-egyletbe lépésre nyitva áll. Aláírási ívek e czélra a 2. pontban jelzett helyeken, ezenkívül az egylet Elnökségénél kaphatók (Budapest, vár, uri-utca 21. sz.), a mely az egyletet érdeklő kérdésekre minden irányban készséggel nyújt felvilágosítást.

5) Az alapító tagok közül azok, kik alapítványi tagsági díjaik aláirt tőkét be nem fizették, vagy ha ezt magán kötelezvénynyel sem fedezték, — (a minek mintájával az elnökség szolgálhat) — szintén felszólíttatnak tőkéik mielőbbi befizetésére, azon értékben, a mint aláírtak : állam vagy f. t. m. kötvényekben, vagy készpénzben, esetleg ez utóbbi helyett kiállítandó magán kötelezvényekben. Ezen tőkék után a kamatok szintén fizetendők.

6) Az egylet által kitűzött közhasznu cél érdekében a $\frac{1}{4}$ cz. tagok általában felszólíttatnak, hogy miután a fennebbi 2. pontban az is ki van jelölve, hogy a tagsági díjak mikor és hához fizettessenek be, — a befizetésre ne várjanak külön felszólítást, — vagy ha ilyent az első félvé lejártával kapnának, e felszólításnak igyekezzenek lehető gyorsán megfelelni, mert ez által sok munkától és kiadástól kimélik meg az egyletet, e mellett kikerülhetik saját érdekökben a tagsági díjak évről évre felhalmozódását, ezenkívül igen nagy szolgálatot tesznek az egyletnek, ha a tagsági díjak rendes befizetése által a közp. választmány azon helyzetbe jut, hogy időszerinti vállalatára és munkái tettegesítésére megfelelő anyagi erővel rendelkezhetik.

Végül a pontos befizetés azon kellemetlenségtől is megkiméli a t. tagokat, hogy késedelem esetén a tagsági díjakért az alapszabályok 7-ik §-a értelmében a törvény szigora vétessék alkalmazásba.

7) A t. tagoknak különös figyelmébe ajánlatik az egylet által kiadott s 1000 forinttal jutalmazott pályamunka „A Székelyföld leírása.“ írta Kozma Ferencz. E művet az egyleti tagok 1 frtért kaphatják az erdélyi részekben az egyleti vidéki választmányoknak ez évkönyv 98-ik lapján megjelölt székhelyein, könyvárosi uton nem egyleti tagok Kolozsvárt Stein János, Budapesten Kilián Frigyes és vidéki megbizottaiknál 2 frttal.

Budapesten, 1882. aprilis hóban.

Az egylet elnöksége.

